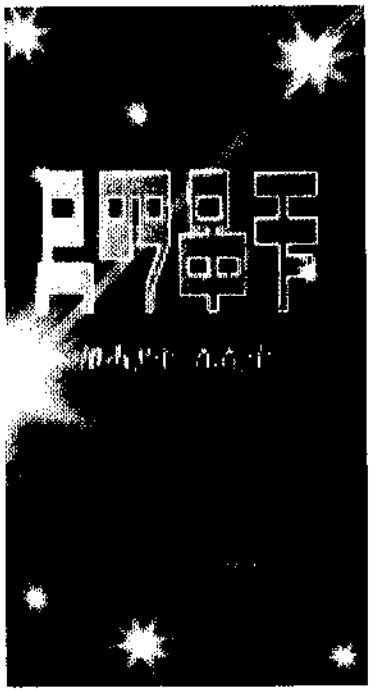
ደማቂቹ

የአንዳንድ ታዋቂ ኢትዮጵያውያንና ኢትዮጵያውያት
የሕይወት ውልብታ

የዚህ መጽሐፍ ቅርጽ
ዓላማና ርእይ የሚመራውን ወደ ላይ ክፍ እያለና
አተኩሮ የሚያድግ መጪ ትውልድ መናፈቅን
ያመላክታል።

አዲስ አበባ
ሰሙነ ፪ሺ ዓመት ክብረ በዓል
© ሰሎሞን ጥላሁን / ሥምረት ገብረማርያም
email: ethiodemak@gmail.com

ሥነ ጽሑፋዊ አርትዖት

ፍትሕ አምላክ እንየው
ትእግሥት እንዳሻው

የግጽ አቀማመጥና (Layout) የውጪ ሽፋን

ምናሴ ዘውዴ

መብቱ በሕግ የሰሎሞን ጥላሁንና የሥምረት ገብረማርያም ነው
©ደሸ (2000)

መስካሪዎች

«...አነስም በዛ በጐ ተግባርን እሞጋሽ ከተገኘስ ልበርታ» የሚያሰኝ፣ በሚገባ፣ ባማረ አገላለጥ የቀረበ፣ ሰብሰብ ያለ፣ በልብ የሚያድር ወሸኔ ሥራ!!

ኮሎኔል ሊቁ ዓለሙ – የሕግ አማካሪና ጠበቃ

ሁሉንም ዐይነት አንባቢ እንዳመጣጡ ያስተናግዳል፤ አስተናግዶም በውበቱ እያዋዛ እያባባና እያዝናና ያስተምራል።

ደርበው አዱኛ– በኮተቤ መምህራን ትምህርት ኮሌጅ የዘገባ አጻጻፍና ሒሳዊ ንባብ አንዲሁም የሥነ ጽሑፍ መምህር የነበረ

ትልቅ ስውነት የሚገኘው ትልቅ ሰመሆን በሚደረግ ራስ ወዳድ ተጋድሎ ሳይሆን መለክት የሰጠንን ችሎታ ለሰው ልጆች ጥቅም ለማዋል በምናደርገው ትጋት መሆኑን ያሳየናል። ኢትዮጵያዊነትን የሚያፋፋ ድንቅና መሳጭ ዘገባ! በይዞታው ብሰል ባቀራረቡ ኪን።

አቶ ንጉሤ ቡልቻ– ቃለ አግዚአብሔር አንባቢያን ማኅበር ዋና ጸሐፊ

ደግቆቹ በርቀትና በድንግዝግዝ እናያቸው የነበሩትን አቅርበን እንድናያቸው፣ በቅርብ ያሉትን ደግሞ በተልቀትና በስፋት እንድናውቃቸውና የሕይወት ጉዞአቸውን ከነበራቸው ምኞት፣ ተስፋና ተሳትፎ ጋር ገምግመን እንድናደንቃቸው የሚረዳ የታሪክ መስተዋት ሆኖ አግኝቼዋለሁ። ከዚህ መጽሐፍ በማንበብ የማይጠቀም ይኖራል ብዬ አልገምትም።

ንጉሤ ተፈራ (ዶ/ር) – ፖፑሌሽን ሚዲያ ሴንተር በኢትዮጵያ ዋና ተጠሪ

ታሪካችንን ታሪክ ባሰኙት ከዋክብት ብርሃን መድመቅን እንጂ በጉድፋቸው መሳለቅን የማናይበት፣ ክካህን እስከ ደራሲ፣ ከመር ስው እስከ ሃያሲ፣ ከስፖርተኛ እስከ በጎ አድራጊ እጅግ ብዙ ብዙ የሕይወት ፈርጥ የተላበሱ መኩሪያዎቻችንን ታሪክ በሕያው ብዕኔነት ያቀረበ ግሩም ሥራ!

አቶ ጌታቸው በለጠ – የኢትዮጵያ ደራሲዎች ማኅበር ፕሬዘዳንት

መክስተ ውልብታ

ቀዳሚ ጉዳዮች
መቅድም
መግቢያ
ደማቆቹ

፩
ኦኔሲሞስ ነሲብ (አባ ገመቺስ)
1842 – 1923
ከባርነት ወደ ላቀ ምሁርነት
ገጽ 21- 40

፪
ከንቲባ ገብሩ ደለታ
1848 – 1942
"የአለቃ ጎባው መዝገብ!"
ገጽ 41 - 56

፫
አለቃ ታዬ ገ/ማርያም
1853 – 1916
የጨለማው ብርታት የጎፈነነው ምሁር
ገጽ 57 - 72

፬
አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ
1864 – 1934
የቀለም ቀንድ የቃላት ጉልላት
ገጽ 73 - 88

፮

ኑጋድራስ ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ

1878 – 1912

ቀድሞ መጣ ቀድሞ ሔደ

ሩቅ አሰበ ቅርብ ዐደረ

ገጽ 89 - 106

፯

ሻለቃ ባሻ ዋሚ ቢራቱ

1907 –

ትንፋሽ ረጅም እግረ ብርቱ

ገጽ 107 - 116

፰

ይድነቃቸው ተሰማ

1914–1979

የእፍሪካ እግር ኳስ አባት

ገጽ 117 - 132

፱

አለ ፈለገሰላም

1915–

ተማጠነ ለበላይ

ሥዕል በኢትዮጵያ እንዲሆን ዘመናይ

ገጽ 133 - 148

፲

እማሆይ ጽጌ ማርያም ገብሩ

1916–

የሙዚቃ አርቅቆ ምናኔን ተጣብቆ

ገጽ 149 - 162

፲፩

ተስፋዬ ሣህሉ

1916–

የዛሬ አበባዎች የነገ ፍሬዎች

እንደምን አላችሁ ልጆች!

ገጽ 163 - 178

፲፪

ዓለማየሁ አበበ

1916–

በምድር እንደ ጉንዳን ታተረ

በሰማይ እንዳሞራ በረረ

ገጽ 179 - 194

፲፫

ገርማሜ ንዋይ

1916–1953

"ጸመኛው አገረ-ገሾ"

ገጽ 195 - 210

፲፬

ቄስ ጉዲና ቱምሳ

1921– 1971

ፍትሕና እውነትን ለመታደግ የተከፈለ መሥዋዕትነት

ገጽ 211 - 226

፲፭

ሰሎሞን ተሰማ

1926– 1972

ስለ ስፖርት ለፈፈ ሳይደክመው ዐረፈ

ገጽ 227 - 238

፲፫
ጸጋዬ ገብረ መድኅን
1929–1998
ማኅደረ ሼክስፒር ትምክሕተ አፍሪካ
ገጽ 239 - 256

፲፬
በዓሉ ግርማ
1931–1975
ሰማዕተ ብርዕ
ገጽ 257 - 270

፲፭
አሸናፊ ከበደ
ውስጥ አዘንባይ ነፍስ አባባይ
1931 –1991
ገጽ 271 - 282

፲፮
ዶ/ር ጀምበር ተፈራ
የዘመን ፍልሚያ በድኻ ጉያ
1935 –
ገጽ 283 - 304

፲፱
ደበበ ሰይፉ
ከዘመን ኩርፊያ
1942 – 1992
ገጽ 305 - 316

፳
ደራርቱ ቱሉ
ቀድማ የበራች ኮከብ
1964 –
ገጽ 317 - 330

ቀዳሚ ኅዳጭ

ምክንያተ ድምቀት

ከየሙያ ዘርፉና ከልዩ ልዩ የሕይወት መስኮች፣ የተረሱትንም ሆነ የታወሱትን አንዳንድ የኢትዮጵያ ታላላቅ ልጆች፣ ሚዛኑን በጠበቀ መሥፈርትና አጥር ምጥን ያለ የሕይወታቸውን ውልብታ (*Life Profile*) አስቀድሞ በተከታታይ ቅጽ በጓሳም በአንድ የዳጎስ ጥራዝ በማስፈር አሁን ላለው ትውልድ ተስፋ ለመጪው ትውልድ ደግሞ ትምህርት የሚሆን መጽሐፍ በማዘጋጀት፣ በአገር ውስጥና በውጪ ያሉትን ኢትዮጵያውን ተስፋ ማለምለምና ማበረታታት የዚህ መጽሐፍ ዐላማ ነው።

የዚህ መጽሐፍ ዝግጅት ዐበይት ዓላማዎች የሚከተሉት ናቸው

ተደራሲያን በዚህ መጽሐፍ ውስጥ የተካተቱትን ደማቅ ባለ ታሪኮች አጭር የሕይወታቸውን መልክ ወይም ውልብታ ከማንበባቸው የተነሣ፣ ኢትዮጵያን አስመልክቶ ውስጥ እዘንባይነት (ወደ ውጭ ከማየት ወደ ውስጥ የማየት ዝንባሌ) እንዲያዳብሩ በማድረግ ኩነኔ ኢትዮጵያዊነትን ማስወገድ።

የገጸ ባሕርያቱ የሕይወት ውልብታ ያካተታቸውን አኩሪ ታሪክ በመጠቀም በእነዚህ ደማቆች ሕይወት ውስጥ የታዩትን የሕይወት ሥርዐቶች በመጠቀም ጠቃሚ እሴትን መሠረት ያደረገ የአስተሳሰብ ባሕል ለትውልድ በማስተላለፍ ኢትዮጵያዊነት የጅራት ኩራት እንዳይሆን ሠርቶ የመኩራትን ባሕል ማዳበር።

የደማቆቹን ዐበይት ክዋኔዎች በመግለጽ፣ ማን ምን ሠራ የሚለው ጥያቄ ለመጪው ትውልድ መልስ የሌለው ወይም አሰቸጋሪ ጥያቄ እንዳይሆን ጥያቄውን ቀድሞ መልስ በማዘጋጀትና ለወደ ፊት እጥኚዎች እማራጭ የሕይወት ታሪክ ማገናዘቢያ በማሰናዳት መጪውን ትውልድ ለብሩህ ተስፋ ማዘጋጀት።

በበጎ ምግባራቸውና ዐቢይ ክዋኔአቸው አንድ ለሞን ብቅ ብለው ዳግም የተረሱትን በቋሚነት በማስታወስ ተክታታይነት ያለውና በመጪው ትውልድ ሊቀጥል የሚችል የሕይወት ውልብታን ሥራ ማስተላለፍ።

አበርክቶት

ለሚመጡ — አበርክቶት ለዐደራ

ጥሎ ማለፍ፣ ወድቆ መታለፍ በመጪና በነባር ትውልድ መካከል በአገራችን የተጣባን ክፉ በሽታ ነው፤ አያሳድግም! አገራችንን ስናስብ ከዛሬ ይልቅ ትናንት ግንኖ መታየት የለበትም፤ ዛሬም ትናንትናን መርገጥ የለበትም ፤ ነገም ድንገት እንደሚመጣ ያልታሰበ ጉዳይ መቆጠር የለበትም። አገራችን ኢትዮጵያ የትናንትናን ታሪክ ሳትጥል፣ የዛሬን ትውልድ እያሰተናገደች ነገን በተስፋና በሰላም እቅዱ ውስጥ ልታካትት ይገባታል። ይህ ከማንም ይልቅ የመጪው ትውልድ ዐደራ ነው። እነሆ ይህ መጽሐፍ ለዛሬ ልጆች ለነገ ደማቆች የአደራ አበርክቶት ይሁን!!

መጥታችሁ ድመቁ

—//—

ምስጋና

ለአልፋ አሜጋው
ስለ ሰበብ የለህ ሰበብነቱ

ለረዳእያን

ገንዘብ የሚያስፈልገውን መንገድእናንተ ባትሄዱልን ኖሮ መንገት ቀርተን ነበር

ቅድመ ኅትመት

ስቶ ብርሃኑ ዓለማየሁ
ስቶ ዓርአያ የማነ፣ ስቶ ጥበቡ ጋሹ፣ ስቶ ዕዝራ ሠርሻ
ጠ/ሚ ያሬድ ጥላሁን፣ ጠ/ር ሲትዮጵያ ስየሰ
ስቶ ሚሲዮን ዘስጠ፣ ስቶ ዓለማየሁ ጎደሱ

ኅትመት

ሕጸጠት ብርሃነ ቤተ ክርስቲያን
ዶ/ር ፈት ሲካሳ ፣ ጠ/ር ማሚቱ ተሾመ
ስቶ ሔኖክ ጠንደሙ
ስቶ ማሙሸ ፈንታ ፣ስቶ ሙሱቁን ፈንታ
ስቶ ገረመው ግዛው፣ ዶ/ር ገብረመስቀል ዘብተማርያም

ድኅረ ኅትመት

ፖንሲሽን ሚዲያ ሲንተር ሲትዮጵያ

በጥንቅሩ ሥራ ላይ ለተሰለፉት ግለሰቦች

ዓይነተኛ ጉልበታችን እናንተ በመሆናችሁ ከፍ ያለ ምስጋና እናቀርባለን

ፍቅረ እየሱስ ሁንዴሳ፣ ምኒልክ እስፋው
ሰለሞን ገመቹ፣ ሁሴን ከድር
በኃይሉ ገብረ እግዚአብሔር
ፍቅር ይልቃል፣ነጻነት ሰለሞን
ቁምላቸው ፋንታሁን
ስሜ ታደለ
ሔኖክ ዮሐንስ

መቅድም

ኢትዮጵያ የብዙ ደማቆች እገር መሆንዋ የታወቀ ቢሆንም ታሪካቸው በእግባቡ በወረቀት ላይ ቀልሞ የተ-መዘገበው የጥቂቶቹ ብቻ ነው። በተለያዩ የታሪክ አጋጣሚዎችና ባገኙአቸው ዕድሎች በእገር ውስጥና በውጭ አገር ዕውቀት ለመቅሰምና የበለጠ ግንዛቤ ለማግኘት የቻሉ አንዳንድ ኢትዮጲያውያን ያገኙትን ዕውቀት ለወገኖቻቸው ለማድረስና አዳዲስ እሠራርንና አስተሳሰብን በሕዝባችን መካከል ለማስረጽ፣ አብዝተው የደከሙና ሕይወታቸውን አሳልፈው እስከ መስጠት የደረሱ ፋና ወጊ ምሁራን እንደ ነበሩ ይታወቃል። አገራቸውን ከውጭ ወራሪና ጠላት በመከላከል አኩሪ ታሪክ የሠሩ፣ የሕዝባቸውን ደኅንነትና አንድነት እንዲጠበቅ ለማድረግ መሥዋዕትነት የከፈሉና እንፀባራቂ ታሪክ የሠሩ ጥቂቶች አልበሩም። በደራሲነት፣ በሙዚቃ፣ በሥዕል፣ በስፖርት፣ በታሪክ፣ በሳይንስና በተለያዩ የኪነ ጥበብና የምርምር ሥራዎችም ኢትዮጵያን በዓለም የበለጠ እንድትታወቅ ያደረጉ ትናንትናም ዛሬም ደምቀው የሚታዩ ደማቅ ኢትዮጵያውያንና ኢትዮጵያውያት ብዙዎች ናቸው። የሚያሳዝነው ግን በነዚህ ሰዎቻችን ላይ የተደረጉት ጥናቶችና የተዘጋጁ የታሪክ መጽሐፍት በጣሙን ውስን መሆናቸው ነው። ታሪካችን በወጉ አልዘገባቸውም። ስለሆነም እንኳን በሩቅ የነበሩትን ቀርቶ በቅርብ ያሉትንም ደማቅ ኢትዮጲያውያን አብዛኛው ሕዝብ የሚገባውን ያህል አያውቃቸውም። አንብቦ የሚረዳበት አጋጣሚ ወይም ዕድል በበቂ ሁኔታ አላገኘም።

ይህ መጽሐፍ የኢትዮጲያዊነት ስሜትን፣ የአገርና የሕዝብ ፍቅርን ተላብሰው በተሰማሩበት መስክ ሁሉ አገራቸው ተገቢውን ዕውቀትና ክብር እንድትላበስ ታሪካዊ ጥረት ያደረጉትን ያስተዋውቀናል።

ደማቆቹ ሁኔታዎች እንደ ዛሬው በአብዛኛው ባልተ-መቻቹበት፣ የመንግሥት ግንዛቤም ሆነ ድጋፍ እምብዛም

ሠማይታይበትና የሕዝቡም ዕውቀትና ተሳትፎ ጠባብ በነበረበት ዘመን፣ የአገራችንን ሁኔታ ለመለወጥ ፋና ወጊዎቹ የተጓዙበትን ረዥም አድካሚ መንገድና ውጤታቸውን ስናይ የራሳችንን የሕይወት አካሄድና ለአገራችን ዕድገት ያደረግነውን በጎ ጥረት አጥብቀን እንድንጠይቅ እንዲሁም እኛ ዛሬ ከምንገኝበት የተሻለና አመቺ ሁኔታ ጋር እንድናመዛዝን ያደርገናል::

ደማቆቹ በርቀትና በድንግዝግዝ እናያቸው የነበሩትን አቅርበን እንድናያቸው፣ በቅርብ ያሉትን ደግሞ በጥልቀትና በስፋት እንድናውቃቸውና የሕይወት ጉዞአቸውን ከነበራቸው ምኞት፣ ተስፋና ተሳትፎ ጋር ገምግመን እንድናደንቃቸው የሚረዳ የታሪክ መስተዋት ሆኖ አግኝቼዋለሁ::

ከዚህ መጽሐፍ በማንበብ የማይጠቀም ይኖራል ብዬ አልገምትም::

ንጉሤ ተፈራ (ዶ/ር) ፖፑሌሽን ሚዲያ ሴንተር በኢትዮጵያ ዋና ተጠሪ

መግቢያ

«ጨቡዴ ዳንዴ ሰኞ ተወለደ፤
ማክሰኞ ተጠመቀ፣ ረቡዕ አገባ፤
ሐሙስ ታመመ፣ ዓርብ ባሰበት፤
ቅዳሜ ሞተ፣ አሁድ ተቀበረ!
የጨቡዴ ዳንዴ መጨረሻው ይህ ሆነ።»

ይህ ከላይ የተነበበው የልጆች የጨዋታ መዝሙር ነው። ይሁን እንጂ በሌላ መልኩ ደግሞ ቢታይ የብዙዎች የግል የሕይወት ታሪክ ሳይሆን አይቀርም። ወደዚህ ዓለም መጥተው በየት በኩል እንዳለፉ ሳይታወቅ እንደ አገባባቸው ሹልክ ብለው የወጡ ብዙ ናቸው። አንዳንዶች ደግሞ «የሰው በልቶ አያድሩም ተኝቶ» ዓይነት ናቸው። ውስጣቸው «ያለ ምክንያት መኖርን» የተቆጣ ነው። ለእነዚህ ዓይነት ሰዎች የሕይወት ተግዳሮቶች (*Challenges*) ዱብ ዕዳ ሳይሆኑ ዱብ ዕጣዎች ናቸው። የማሰናከያውን አለት የመረማመጃ ድንጋይ አድርገው ማለፍ ይችላሉ። አንድ አገር እንዲህ ዓይነት ሰዎች የበዙላት እንደሆነ ትፋፋለች፤ በየምክንያቱ ሲያንሱና ሲጠፉ ደግሞ ትቀጭጫለች፤ ይህም ጥናትና ምርምር የማይጠይቅ ግልጥ ያለ እውነት ነው።

አገራችን ኢትዮጵያ ብዙ ደማቅ ልጆች አሏት። በኪነ ጥበቡ፣ በማኅበራዊውና በኢኮኖሚው፣ በፖለቲካውና በሌሎች የሕይወት መስኮች የጥበብን ነፋላት ያነፈሱ ቁጥራቸው ብዙ ነው። የእነርሱን ንፋስ ምነ ታሪካቸውን ችላ ማለት «ጨቡዴ ዳንዴነት» ነው። የጀመርነው አዲሱ ሺ ዓመት እንዲህ ዓይነቱ የታሪክ ባለ እዳነት የማይሸጋገርበት እንዲሆን ተመኘን። ስለዚህ የኛዎቹ ክዋክብት ለመጪው ዘመን ተስፋ ድምቀት እንዲሰጡና በአንድ ስማይ እንዲንተገተጉ ፈለግን።

ይሁን እንጂ እንዲህ ዓይነቱ የክዋክብት አሰማ ይጀመራል እንጂ አያልቅም፤ በዚህ ቅጽ ከስፈሩት የኛዎቹ ታላላቅ ሰዎች የሕይወት ውልብታ «እገሌና እገሊት ወዴት ገቡ?» የሚሉ አንባቢዎች በእርግጥ ይኖራሉ። መቼም አገራችን ኢትዮጵያ የብዙ ደማቆች አገር ናትና የሁሉንም

የሕይወት ውልብታ በአንድ መጽሐፍ ማካተት አዳጋች ነው። በተጨማሪም ይህ በእጃችን ያለው መጽሐፍ ቅጽ አንድ ነውI ገና በቅርቡ በሁለተኛ ቅጽ ክዋክብት ይደምቃሉI በየቅጹ ሰማይ ይፈነጥቃሉ። ሰለዚህ ንገሩን አናዳምቃቸው ጠቁሙን አናጃግናቸው እንላለን። እነዚህ በቅጽ አንድና በሌሎች ተከታታይ ቅጾች የሕይወት ውልብታቸው ሊካተት የሚገባቸው ግሰሰቦች፣ የሚከተሉትን ነጥቦች ከሞላ ጎደል ማሟላት ይኖርባቸዋል ብለን አሰበናል።

ፋና ወጊነትሥ በሙያ መስካቸው ወይም በታወቁበት ነገር የመጀመሪያው ሆኖ መገኘት።

ልዩታ/ብርቅነት/ሥ በዚህ በታወቁበትና ፋና በወጉበት ጉዳይ ከሌሎች ልዩ መሆናቸውን ማስመስከራቸው።

አሰሚነትሥይህ ልዩ ያደረጋቸውና የታወቁበት ነገር በማኅበረ ኤኮኖሚያዊ ጉዳይ በአገርና ከዚያም በላይ እንደ ፈለው ማሰማቱ።

ዘላቂነት/ዘመን አይሽሬነት/ሥ ይህ በመሰኩ ልዩ መሆን በአገሪቱ ተከታታይ ትውልድ በዘላቂነት ተይዞ መቀጠል መቻሉ።

ለፊነትሥ ይህ ለውልብታ ያበቃቸዋል ተብሎ የታመነው ዐቢይ ክዋኔአቸው በመጀመሪያ የሙያ መሰካቸውን፣ ከዚያም አጠቃላይ የማኅበረሰቡን አሰተሳሰብ ከመስወጥ አንጻር ያለው የጉልህነት ተጽእኖ ።

ጽናትሥ በተሰማሩበት የሙያ መሰክ ወይም በታወቁበት ጉዳይ ያሳዩት ምሳሌነት ያለው የዓላማ ጽናት።

ምንም እንኳ ይህ መጽሐፍ «የታሪክ መጽሐፍ» ባይሆንም የኢትዮጵያ ታሪክ የኢትዮጵያውያንና የኢትዮጵያውያት ታሪክ ነውና የአገራችን ታሪክ ከሰዎች ታሪክ ተነጥሎ ሊታይ የሚችል አይደለም። በየትኛውም አገር ቢሆን ትውልድ የሚቋደሰው በረከት ሁሉ የፋና ወጊዎች ውጤት የሆኑ ግኝቶችን ነው። እንዲህ ዓይነት

ሰዎች ሲረሱ የአገር ቁራሽ እንደ መርሳት ይቁጠራል። እነርሱ በማይታወሱበት ሁኔታ የምንኖረው ኑሮ አሰልቺ ነው። «እነርሱ ያለ እኛ እኛም ያለ እነርሱ ምኑዕነት ይኖረን ይሆን?» ብለን ለመጠየቅ እንገደዳለን።

ይህ የደማቆቻችን የሕይወት ውልብታ የእነዚህ ሰዎች ሙሉ የሕይወት ታሪክ አይደለም። የአንዳንዶቹ ሙሉ የሕይወት ታሪክ ራሱን በቻለ ሙሉ መጽሐፍ ስፍሯል (ለምሳሌ የከንቲባ ገብሩ ደስታ እና የካፒቴን ዓለማየሁ አበበ እንዲሁም የሌሎች የሕይወት ታሪክ)። እንዲህ ዓይነቶቹንም መጻሕፍት ያገኘናቸውን ያህል ለምንጭነት ተጠቅመናል። ይህ ውልብታ የደማቆቻችንን ደካማ የሕይወት ጎን በቀጥታ አይዳስስም። ይህ የሆነው ግን እንደ ሰው ደካማ ጎን የላቸውም ለማለት ሳይሆን እንዲህ ዓይነቱን ሒሳዊ ትንተና መለጠት የሚቻለው በሰፊ ጥናት ተደግፎ ሙሉ የሕይወት ታሪክ ሐተታ በሚሰጥበት ሰፊ ሥራ ውስጥ ነው ብለን ስለምናምን ነው። ይሁን እንጂ አተኩረው ለሚያነቡ ተደራስያን ይህንን ሒስ ሊፈልጉ የሚችሉባቸው ነጥቦች አይታጡም። ይህ መጽሐፍ ቃኝ እንጂ ሐታቲ (የሚያትት) አይደለም። ለዚህ ነው «ውልብታ»ያልነው።

አብረን እንጀማን አብረን እንድመቅ
እማዚአብሔር ይርዳን!

እነሆ ደጣቂዎቹ

ልናውቃቸው የሚገቡን

በዚህ መጽሐፍ ውስጥ፣ የደማቆቹ ቅደም ተከተል ዘመን ቅደም ተከተል (Chronological Order) ነው።

ይህ መጽሐፍ በ160 ዓመታት ውስጥ የታዩ አንዳንድ የኢትዮጵያ ደማቅ ልጆች የሕይወት ውልብታ ነው። ከዚህም የተነሣ በዚህ ቅጽ ያልተካተቱ በርካታ ኢትዮጵያውያን ደማቆች አሉ። ይሁን እንጂ በዚህ ቅጽ ያልተካተቱ አንዳንዶች ደግሞ በቅርቡ በቅጽ ሁለት ይደምቃሉ።

ይህ መጽሐፍ ምንም እንኳ ታሪካዊ ጉዳዮችን የሚጠቃቅስ ቢሆንም የግለሰቦች የሕይወት ውልብታ መጽሐፍ እንጂ «የታሪክ መጽሐፍ» አይደለም።

ኦኔሲሞስ ነሲብ (አባ ገመቺስ)
1842 – 1923
ከባርነት ወደ ላቀ ምሁርነት

ልቤ አታስጨንቀኝ፣ ሆዴም አትጎርብጠኝ
ትንሽ ፋታ ስጠኝ ዕረፍቴን አትንሳኝ
እንዳሸልብ ተወኝ ምድሬን አታስታውሰኝ
ዕልመት አታልብሰኝ
ሆዴ የቻለውን ይዞ ያደረውን
ዝዘኤን ብሶቴን
አህያም አይችለው ጀርባው አይሸከመው
ታዲያ ምን ልሁነው ምኔን ምን ላድርገው

በ1842 በቀድሞ አጠራር ኢሉባቦር ክፍለ አገር፣ ሁሩሙ በምትባል ትንሽ መንደር ተወለደ፤ «ስምን መልአክ ያወጧል» እንዲሉ፣ «ሂካ» የተሰኘ የተፀውዖ ስም ተሰጠው። ይህ፣ «ተርጓሚ» ለተሰኘው የአማርኛ ቃል እቾ ቀረቤታ ያለው የኦሮምኛ ስያሜ ክ «ሰውየው» ጓለኛ የሥራ ሕይወቱ ጋር የተጣመረ በመሆኑ በርካቶችን ሳያስደምም አላለፈም። ምፅዋ ዘልቆ በስመ ጥምቀቱ «እኔሲሞስ» የሚል መጠሪያ የተሰጠው ሂካ በአሮምኛ ቋንቋ ቅዱሳት መጻሕፍትንና ሌሎችንም ጽሑፎች በመተርጐም ለቋንቋው ሥነ ጽሑፋዊና ሥነ ልሣናዊ ዕድገት ሁነኛ አስተዋጽኦ አድርጓል። ይሁን እንጂ፣ እኔሲሞስ ወደዚህ ዐቢይ የትርጉምና ጽሑፍ ሥራ ከመዝለቁ አስቀድሞ መሪርና አስከፊ በሆነ የሕይወት ስርጓጉጥ ውስጥ አልፏል።

ገና የአራት ዓመት ልጅ ሳለ ወላጅ አባቱን ሞት ነጠቀበት። ድንጋጤው በቀፊው ቤተ ሰብና በጨቅላው ሂካ ሕይወት የጨለማ ድባብን አጠላ። ፀመከራው ገፈት በዚህ ሳያበቃ ተጨማሪ ስቃይና ጎዘን ወደዚህ ጎጆ መንደርደር ጀመረ።

በዘመኑ የድሃውን ጎተራ እየገለበጠ፣ ከብት በዝርፊያ እየነዳ፣ እንደ ቋያ አሳት ቀዬ እያጋየና የስፈሩን ማቲ ለባርነት እየዳረገ የሚዘዋወር የሽፍታ መንጋ በሁርሙ መንደር ዘልቆ ጎጡን ማመስ ጀመረ። ይኼኔ የሂካ ወላጅ እናት ከዚህ መዓት ልጇን ለመታደግ ሽሽት ገባች። ሆኖም የዕለቱ ጀምበር ፊት ነስታት ኖሮ ስይፍ ከሚነቀንቁ የሞት መልእክተኞች ጋር ፊት ለፊት ተፋጠጠች። በወቅቱ የአሥራ ሁለት ዓመት ልጅ የነበረው ሂካ ያቺን ቅጽበት ከጊዜ በኋላ እንዲህ ያስታውሳታል፦

አንድ ሰው እየተንደረደረ መጣና እጇን በመጎተት ወደ ራሱ ሳበኝ፤ እናቴም የተቀረውን እጇን እጥብቃ በመያዝ፣ «ፈጽሞ አትወስደውም!» ስትል ተከላከለች፤ ይኼኔ ሰውየው ሰይፉን መዘዘና፣ «የማትለቂው ከሆነ ሁለታችሁንም እገድላለሁ!» ሲል ዛተ። እናቴም፣ «ከሚሞትብኝ ባርነት ቢገባ ይሻላል። » በማለት እጇን አላላች።

በዚህ ዘግናኝ ሁኔታ ከእናቱ መዳፍ ተመንጭቆ በወንበዴዎች እጅ የወደቀበት ቅጽበት ከቶም ከምናቡ እንዳልተፋቀና ውስጡንም ያባትተው እንደነበረ ፣ በ1886 ባሳተመው መጽሐፍ ውስጥ በጫራት ስንኝ አማካይነት መገንዘብ ይቻላል። ግጥሙ በባርነት ተፈንግሎ ሳለ ለሚያፈቅራት እናቱ፣ ለትውልደ መንደሩና ለዘመዶቹ ናፍቆት ያስማው የውስጥ ነዲድና ጥልቅ ጎዘን ነፀብራቅ ይመስላል። ግርድፍ ትርጒሙ እንዲህ ይነበባል፦

ወዴት እንዳቀናሽ ምነው አልነገርሽኝ
ሩቅ እገር ስትነጉጂ ለምን አልጠራሽኝ
እንዲህ ከመለየት በናፍቆት ተቃጥሉ
እንዲህ ከመራራቅ በስሜት ነሁልሉ
ምነው በወለደኝ ያገሬ ወንዝ ባሮ

በባሪያ ፈንጋዮች ታፍኖ ከተወሰደ በኋላ ከቀዬው ብዙም ወዳልራቀ ጎጥ ባርነት ገባ፤ ሳይወድ ታግቶ ስለ ተዳረገበት የባርነት ቀንበር ሲያወሳ፦

ማንኛውም ሰው ባሰኘው መንገድ ያዘኛል፤ ታዲያ የቱን ትዕዛዝ እሰቀድሜ የትኛውን እንደማስከትል ግር ይለኛል፣ ይሁን እንጂ በተቻለኝ መጠን ትዕዛዛቱን ሁሉ ለማድረግ እጥራለሁ።

ልጇ ከነበረችበት ቦታ ብዙ በማያስጉዝ መንደር ውስጥ መሸጡን የሰማችው እናት፣ ማናቸውንም ዋጋ ከፍላ የሆዷን ፍሬ ለመታደግ ወደ መጀመሪያ ጌታው ዘንድ ተጓዘችI አሳዳሪው፣ እሱን ፍለጋ ለሚመጣ ስው ገጽታውን እንዳያሳይ ቢያሰጠነቅቀውም ሂካ እናቱን ባየበት ቅጽበት ያን ትዕዛዝ ለማክበር አቅም አልነበረውም። ይሁን እንጂ ይህ የልጅና የወላጅ ፍቅር የወለደው የድፍረት ድርጊት በብሳቴናው ሂካ ላይ ሌላ መዘዝ ጫረበት፤ እናቱ፣ አሳዳሪው በተመነላት ዋጋ ልጇን ለመግዛት ከተስማማች በኋላ ክፍያውን ለመፈፀም ወደ መንደሯ በተመለሰችበት ጊዜ የሂካ ጌታ ልጇን ከቶም መልሳ ወደማታይበትና ራቅ ወዳለ ግዛት በሽያጭ ወረወረው።

በተመሳሳይ የሽያጭ ልውውጥ ከአንዱ አሳዳሪ ወደ ሌላው እየተሸጋገረ ከቶኛ ተገላልድል። የምጽዋን ዐፈር ረግጦ ባሪያ እያገዘ ነጻ ሰሚያወጣ በአንድ የፈረንሳይ ቆንሲል እጅ እስኪገባ ድረስ ሁለቴ ተፈንግሎ እራት ጊዜ እንደ እቃ ተቸርችሯል። የባርነትንም ገፈት ጨልሟል። በተለይም ወደ ምፅዋ ያጓዘው የመጨረሻ አሳዳሪው ከፉና አስጨናቂ ከመሆኑ የተነሳ፣ ሂካ ምሬት ገብቶ የቋጠራት ስንኝ የዚያን ወቅት መሪር ገጽታ በከፈልም ቢሆን ታመላክታለች።

ልቤ አታስጨንቀኝ፣ ሆዴም አትጎርብጠኝ
ትንሽ ፋታ ስጠኝ ዕረፍቴን አትንሳኝ
አንዳሸልብ ተወኝ ምድሬን አታስታውሰኝ
ዕልመት አታልብሰኝ
ሆዴ የቻለውን ይዞ ያደረውን
ጎዘኔን ብሶቴን

አህያም አይችለው ጀርባው አይሸከመው
ታዲያ ምን ልሁነው ምኔን ምን ላድርገው

ተነሰቼ ብከንፍ ምድሪቱን ሰቅቄ
ይደርሱብኝ ይሆን ፈቀቅ ከማለቴ

ወይስ ተቀምጬ አንባዬ ባነጥበው
ይታዘቡኝ ይሆን እንደ ጅል ስው ቆጥረው

ሲል የልጅነቱን የውስጥ ሕቅታና ናፍቆት ካደገ በኋላ በወረቀት ላይ ቢያነጥብ ማን ሲፈርድበት ይችላል?

መኩሪያ ቤልቻ፣ «*Onesimos Nesib's Pioneering Contributions to Oromo Writing*» በሚለው ጽሑፉ እንደ ገለጸው፣ በዚህ የባሪያ ሽያጭ ዝውውር ወቅት ነበር በአንዱ ጌታው አማካይነት «ነሲብ» የሚል ስም የተሰጠውዝ በዚያ የ18ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መገባደጃ፣ ወርነር ሙንዚንገር የተባለ ስዊሳዊ ምሁርና አገር አሳሽ፣ የፈረንሳይ ቆንሲል ሆኖ በምጽዋ ይኖር ነበርና የሂካ የመጨረሻ ጌታ ለዚሁ የፈረንሳይ ቆንሲል በሽያጭ አሰተላልፈውI ሙንዚንገርም ከባርነት ነፃ ለማውጣት ወደ ፒተር ሉንድሃል ሸኘው።

በፒተር ሉንድሃል እጅ መውደቁ ለሂካ የተመቻቸ አጋጣሚን ፈጠረለትI ከመጀመሪያ መምህሩ ከሉንድሃል ዘንድም ቃለ እግዚአብሔርን ጠንቅቆ ለማወቅ የሚያስችለውን እድል አገኘ። ታኅሣሥ 24/1872 ዓ.ም ሉንድሃል የሂካን ሁኔታ አስመልክቶ በጻፈው ማስታወሻ

> ከተቂት ወራት ቆይታ በኋላ ሂካ ክርስቶስን አመነI አናም ተጠመቀI በራሱ ምርጫም፣ አኔሲሞስ የተ-ሰኘውን የክርስትና ስም ተቀበለ። አኔሲሞስ የልብ ወዳጅ፣ ሊቀርቡት የሚገባ፣ ትሁት፣ ፈጽሞ ደከመኝን የማያውቅ ነው። አሁንማ የአማርኛን መጽሐፍ ቅዱስ ጠንቅቆ ከማንበቡም በላይ በውስጡ ያሉትን ዕውቀቶች ከቅን ልብ ጠልቆ ተረድቷል።

ሲል አብራርቷል።

«*The Swedish Mission in Ethiopia*» የተሰኘውን ጽሑፍ የጻፈው ዓለም እሸቴ እንደገለጸው፣ ቀዳሚዎቹ የሉንድሃል ተማሪዎች ኦኔሲሞስን ጨምሮ በቁጥር ስድስት ሲሆኑ፣ ትምህርት ቤቱ፣ በቤተ ክርስቲያን ታሪክ፣ በካታኪዝም፣ በአጠቃላይ ታሪክ፣ በጂኦግራፊ፣ በአርትሚቲክ እና በቋንቋ (እማርኛ፣ ኦሮምኛ፣ ስዊድንኛ፣ ጀርመን) ተማሪዎችን ያሠለጥናል፤ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስም እንደ አንድ የማስተማሪያ መጽሐፍ ያገለግላል ሲል ጽፏል።

ኦኔሲሞስ ትምህርት በመቅሰም ረገድ ልቡናው ብሩህ እንደ ነበር በትጋቱና ባስመዘገበው ውጤት አሳይቷል። ታዲያ በዚህ ወሳት ውስጥ ያለውን ፅውቀት የመሻት ጉልበት የተገነዘቡ የውጭ አገር ሚሚህራን ልጁን ምፅዋ በሚገኘው የ1ኛ ደረጃ ትምህርት ብቻ ሊገቱት አልፈለጉም፤ እናም ለበለጠ ትምህርት ባህር ገምሶ ይጓዝ ዘንድ እድል ከፈቱለት።

ስኔ 1886 ዓ.ም መድረሻውን ስዊድን በማድረግ የምፅዋን ወደብ ለቀቀ። አድራሽም ሆነ መንገድ መሪ አልተከተለውም። በእሌክሳንደሪያ (እስክንድሪያ) በቬይና፣ በበርሊንና በሉቤክ ቀዝፎ ካለፈ በኋላ ባቡር ተሳፍሮ ስቶክሆልም ገባ። *"Onesimos Nesib"* የተሰኘውን መጽሐፍ የደረሰው ተርፋሳ ዲጋ፣ በኢትዮጵያ ጥናት ተቋም የተዘጋጀውንና ለጎተመት ያልበቃውን፣ «*Dictionary of Ethiopian Biography*» በመጥቀስ ኦኔሲሞስ የአስካንድኒቪያንን ምድር ለመርገጥ የበቃ የመጀመሪያው የአሮሞ ተማሪ እንደ ነበር ይነግረናል።

ምፅዋ ሳለ የጀመረው የስዊድን ልሳን ስተከታዩ ትምህርት አስፈላጊ ሆኖ በመገኘቱ ጠለቅ ያለውን የቋንቋ ጥናት ገፋበት፤ በጥቂት

ጊዜ ውስጥም ቋንቋውን አስገበረ። ከዚያም በትምህርት ቤቱ ወደሚሰጠው መደበኛ ትምህርት ዘለቀ፣ በዚያም የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት፣ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ፣ አጠቃላይ ሳይንስ፣ ጂኦግራፊና ቋንቋን (ላቲን፣ ግሪክና ዕብራይስጥ) በዋነኝነት አጠና። ቁስ ተስገራ «*Abba Gammechis, Oneesimos Nasib*» በተሰኘ ሥራቸው፣ ኦኔሲሞስ አማርኛን፣ ዐረብኛን የስዊድንና የአንግሊዝኛ ቋንቋዎችን ይናገር እንደ ነበርና ጀርመንኛ ቋንቋንም ማጥናቱን ይነግሩናል። ኢዶላ ገመቺስ በጻፈው፣ «የኦናሲሞስ ነሲብ አጭር የሕይወት ታሪክ» በተሰኘ ጽሑፍ ደግሞ ትግርኛና ጣሊያንኛ ቋንቋዎችን ይናገር እንደ ነበር ተገልጿል።

ስቶክሆልም በሚገኘው «ዮሐንሉንድ ሚሽነሪ ትሬኒንግ ኢንስቲቲውት» ከአምስት ዓመት የትምህርት ቆይታ በኋላ ሁለት ስዊድናዊያንን አስከትሎ ስቶክሆልምን በመልቀቅ ወደ አገሩ አቀና። መስከረም 1873 ምፅዋ ደረሰ፤ ቀደም ሲል በወደብ ከተማ የነበረው የሚሲዮኑ ትምህርት ቤት ከምፅዋ 10 ኪ.ሜ ርቃ በምትገኘው እምኩሉ (እንደ አቶ ገብረመድኅን ሃብተእግዚ አባባል) ተዛውሮ ኖሮ ከባልደረቦቹ ጋር ወዲያ አቀና፣ ብዙም ሳይቆይ የአፄ ቴዎድሮስ ጸሐፊ የነበረውንና በወቅቱ በጣቢያው በመምህርነት የሚያገለግለውን የጎጃሙን ተወላጅ የአስቃ ጎይሉን ልጅ፣ የእሥራ ዘጠኝ ዓመቷን ከረዳ ምሕረት ጎይሉን አገባ።

በእምኩሉ ቆይታው ከማስተማር ባሻገር ወደ ምዕራብ ኢትዮጵያ ለመሻገር የሚያስችለውን የጉዞ እቅድ ይነድፍ ጀመር። ፕሮፌሰር ባሕሩ ዘውዴ *Pioneers of Change in Ethiopia* በተሰኘው መጽሐፋቸው ላይ በገለጹት መሠረት በወቅቱ አፄ ዮሐንስ

በሚሲዮናውያን ላይ እርገውት በነበረው የእንቅስቃሴ እገዳ ምክንያት ከሰሜን ኢትዮጵያ ወደ ምዕራብ ኢትዮጵያ ለመዝለቅ መካከለኛ የአገሪቱን ክፍል ስንጥቆ መጓዝ የማይደፈር በመሆኑ የኦኔሲሞስ ቡድን አቅጣጫውን በሱዳን በኩል በማድረግ ወደ ወለጋ የመግባትን እቅድ ከአምስት ኢትዮጵያዊያንና ከሁለት ስዊድናዊያን ጋር እዘጋጀ። እቅዱንም በተግባር ለመተርጎም ጉዞ ተጀመረ፤ ብዙ እጅግ ብዙ ተጓዙ። አያሌ በረሃዎችንም አቆራረጡ። በቀይ ባሕር የተደረገውን የባሕር ጉዞ ጨምሮ መንገዳቸው ሁለት ወር ፈጀ። በመጨረሻም ወደ ምዕራብ ኢትዮጵያ ድንበር ቢቃረቡም በጊዜው በነበረው የአካባቢ ግጭትና የፀጥታ መታወክ ምክንያት ካሰቡት ሳይደርሱ እቅዳቸው ጨነገፈ። ታዲያ በመገባደጃው ጠርዝ ላይ የውሃ ሽታ በመሆኑ ጥልቅ ሃዘን በሁሉም ላይ እጠላ። ልባቸው ተሰበረ። ያም ብቻ አይደለም። የበረሃው ንዳድ ጠንቅ ፅኑ በሆነ ደዌ ሁሉንም ያስቃይና ያንገላታ ጀመር፤ ከመካከላቸው የቡድኑ መሪ የነበሩ ስዊድናዊው ጂ. ኢ.. አርሃኒየስና የአሮሞው ተወላጅ ወጣቱ ፊሊጶስ በረሐው ውስጥ ሕይወታቸው ሲያልፍ የተረፉት ከብዙ ስቃይና ድካም በኋላ ወደ ምፅዋ ተመለሱ፤ ያም ሆኖ የበረሃው በሽታና መዘዙ እኔሲሞስንና ትሩፋኑን ለረጅም ጊዜ የሕማም ስቃይ ዳርጓቸዋል።

የመጀመሪያው ጉዞ በእቅዱ መሰረት ባይከናወንም አኔሲሞስ ተስፋ አልቆረጠም፤ በአምኩሉ የማስተማር ሥራውን ቀጠለ። እብሮም የተለያዩ መጻሕፍትን ወደ አሮምኛ ቋንቋ በመመለስ ለተከታዩ ጉዞ ይሰናዳ ጀመር። በዚህ መካከል ማሠልጠኛ ተቋሙ የመንፈሳዊ መጻሕፍትን ጎትመት ለማሳደግ በ1878 ዓ.ም አነስተኛ የማተሚያ መኪና ወደ ኢትዮጵያ በማስመጣቱ *100 Songs and Psalms (Galata Waaqayoo*

Gofta Maccaa) የተሰኘው የአኔሲሞስ ሥራ የማተሚያ ቤቱ የመጀመሪያ ሥራ በመሆን የጎትመትን ብርሃን አየ።

ሁለት ዓመታት አለፉ። እንደገና ከጥቂት ሰዎች ጋር የሸዋን ግዛት እቋርጠ ወደ ምዕራብ ለማለፍ ጥረት ቢያደርግም የይለፍ ወረቀት በመነፈጉ ወደ እምኩሉ መመለስ ግዴታ ሆነበት። ተደጋጋሚ የሆነው ይህ ስኬት አልባ ጉዞ ብዙዎችን ሲያሳዝን የኦኔሲሞስን እምነት ግን በአያሌው ፈትኗል። በአሮምኛ ሥነ ጽሑፍ የኦኔሲሞን ፈር ቀዳጅ አስተዋጽኦ ያበተነተነው መኩሪያ ቡልቻ፤ ይህንን ጉዞ በሚመለከት ተከታዩን ሐሳብ ሰንዝሯል፦ ከሞጽዋ በመነሣት እንዴ በሱዳን፤ አንዴ ደግሞ በጅቡቲ፤ ሌላ ጊዜ በመሀል አገር በማድረግ ከሚሲዮናዊያኑ ጋር ወደ ወለጋ ለመዝለቅ ያደረገው ያላሰለሰ ጥረት በመሃል አገር ሹሞች መጨናገፉ የኦኔሲሞስን ልብ በእጅጉ አድምቷል። ይህንም ሰኔ 16 ቀን 1879 ዓ.ም. ከጻፈው ማስታወሻ መግንዘብ ይቻላል፦

> አሁንም እንኳ እንደ አመጸኞችና ረብሻ ቀስቃሾች
> ተቆጥረን መባረራችን ያሳዝናል... ለረጅም ጊዜ
> ስንናፍቀው ወደ ቆየነው ምድራችን እንሄዳለን ብለን
> ተደስተንና ተስፋም አድርገን ነበር።

ያም ሆኖ እንኳ ተስፋ ቆርጦ አልተቀመጠም። ከፍተኛ ጥንቃቄ የሚጠይቀውንና እጅግ እድካሚ የሆነውን የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም ሥራ ይከውን ጀመር። ቀደም ሲል፣ አራቱ ወንጌላትን ጨምሮ አንዳንድ የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍሎች በሩፎ፣ በዘንብና በሉድዊሽ ክራምፍ አማካይነት ወደ አሮምኛ የተተረጎሙ ቢሆንም፣ እንደ አኔሲሞስ ሙሉውን መጽሐፍ ቅዱስ ለመተርጎም የተነሳ ግን አልነበረም። አኔሲሞስ ይህን ሥራ ከመጀመሩ አስቀድሞ የተለያዩ መጻሕፍትን የጻፈና ወደ አሮምኛ ቋንቋም የተረጐመ ሲሆን በወቅቱ፣

እምና ተለማሚ ቃላትን በማፍለቅ ረገድ ልዩ የቋንቋ ተሰጥኦ በነበራት በአሉቴር ዢኖ ተራዳኢነት ተግባሩን ከግቡ ሊያደርስ በቅቷል።

አሉቴር ገኖ በ1892 ስዊዘርላድ የታተመውን የኦኔሲሞስ የኦሮምኛ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጒም ሥራ በእጅጉ የረዳች የቋንቋ ተሰጥኦ የነበራትና ልበ ብሩህ ኢትዮጵያዊ ነበረች። ምንም እንኳ ነጻ ከሆኑ ቤተሰብ ብትወለድም በሊሙ ንጉሥ ባርነት ተግዛ ለሽያጭ ወደ አረብ ምድር ለትጓዝ አንድ የጣሊያን መርከብ የተሳፈረችበትን ጀልባ አስቁሞ የስዊድን ኤቫንጀሊካል ሚሽን ወደ ነበረበት ኤርትራ ምድር ይወስዳታል። እዚያም እምኩሉ በሚገኘው የሚሲዮናውያኑ ትምህርት ቤት እየተማረች እያለ የብሩህ አዕምሮ ባለመታደሏንና ለኦሮምኛ ቋንቋ ያላትን የተለየ ዝንባሌ ለማወቅ አኔሲሞስ ጊዜ አልፈጀበትም ነበር። አንዳንድ መረጃዎች እንደሚጠቁሙት አሉቴር ከኦኔሲሞስም ጋር ሆነ ለብቻዋ በርካታ ባሕላዊ የኦሮምኛ ተረትና ምሳሌዎች፣ መዝሙሮችና የመዝሙር መጻሕፍት አዘጋጅታለች። በ18ኛው መቶ መግባደሻም ከኦኔሲሞስና ከሌሎች የኦሮሞ ተወላጆች ጋር በመሆን ከኤርትራ ወደ ወለጋ በመሄድና ትምህርት ቤት በጋራ በመክፈት በነቀምት ከተማ በአስተማሪነት አገልግላለች። ከፍተኛ ጥንቃቄ የጠየቀው ይህ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጒም ሥራ ከፍጻሜ ለመድረስ በርካታ ዓመታትን ወስዷል። የአዲስ ኪዳን ትርጒም ከሰባት ዓመታት ጽኑ ምጥ በኋላ ተወለደ፤ ብዙም ሳይቆይ የብሉይ ኪዳን ትርጒም ተጀምሮ ከብዙ ድካምና ጥረት በኋላ ሙሉው መጽሐፍ ቅዱስ በተፀነሰ በ13ኛ ዓመቱ ለፍሬ በቃ። የመጽሐፉ መጠናቀቅ ለብዙዎች ደስታን ከማጎናጸፍ ባለፈ ለተከታዩ የወንጌል ጉዞ የውሰጥ ጥንካሬን፣ በተለይም በገዛ ቋንቋው መጽሐፉ ለቀረበለት ሕዝብ የእውነትና የዕውቀትን ፈለግ በማመላከት ረገድ ዐቢይ የሆነውን ሚና ተጫውቷል። ይህንን መጽሐፍ ለማሳተምና የፊደል ለቀማውን ሥራ ለመከታተል አኔሲሞስ

ደ ስዊዘርላንድ መሔድና ዘጠኝ ወር ያህል መቆየት ነበረበት። ጎትመቱም እየተካሄደ ሳለ ቀደም ብሎ ከፍተኛ ትምህርት የተማረባትን ለዊድንን ለሁለተኛና ለመጨረሻ ጊዜ ጎበኘ። ዶ/ር ድርሻዬ መንበሩ ስለ ኦኔሲሞስ ነሲብ አጭር የሕይወትና የአገልግሎት ታሪክ በጻፉት ጽሑፍ እንደተጠቀሰው፣ ኦኔሲሞስ ይህንን የኦሮምኛ መጽሐፍ ቅዱስ ጎትመት ክትትል ዳር ሳያደርስ በኤርትራ እምኩሉ ትቶአቸው ከመጣው ቤተ በቡ ክፉ ወሬ ደረሰው። የመጀመሪያ ሚስቱ የነበረችው የጎጃሚ ተወላጅ ምሕረት ከልጅ መውለድ ጋር በተያያዘ ሞታብት ስለ ነበር፣ የወለጋ ተወላጅ የሆነችውን ሊዲያ ደንቦን አግብቶ ይኖር ነበር። ወደ ስዊዘርላንድ ክሪሽና ለጎትመት ዘልቆ እያለ የትንሽ ሴት ልጁን ሞትና የሁለቱን ትልልቅ ልጆቹን በጠና መታመም ሊሰማ ተግባሩን አቋርጦ ፊቱን ወደ ሊዲያና ወደ ኤርትራ ሊያቀና ሲዘጋጅ ባለቤቱ ሊዲያ በፍጹም ሥራውን እቋርጦ መመለስ እንደሌለበት በደብዳቤ አሳወቀችው፤ ከዚህም የተነሳ በባለሙያዎች በድጋሚ ተሻሽሎ ለመታተም እስከ-ተወሰነበት ጊዜ ድረስ ለሰባ አምስት ዓመት ያገለገለውን የኦሮምኛ መጽሐፍ ቅዱስ እትመት አጠናቆ ወደ አገሩ ተመለሰ።

ቀደም ሲል ወደ ምዕራብ ለመዝለቅ የተደረገው ተደጋጋሚ ሙከራ እልባት ላይ ደረሰ። ሙሉው የኦሮምኛ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጒም ተጠናቅቆ እንጸበቃ ኦኔሲሞስ ጥቂት ባልደረቦቹን ይዞ ታኅሣሥ 1895 ዓ.ም መንገዱን ወደ አዲስ አበባ አቀና፤ ከረጅምና አድካሚ ጉዞ በኋላ 1896 ዓ.ም መባቻ ላይ አዲስ አበባ ደረሱ። በወቅቱ አፄ ምኒሊክ ወደ ሆለታ ወርደው ስለ ነበር እስኪመለሱ ድረስ አዲስ አበባ ተቀምጦ መጠበቅ ግድ ሆነበት፤ በዝያ የጥበቃ ቀናት መካከል ግን ሥራ ፈቶ አልተቀመጠም፤ አቡነ ማቴዎስ ዘንድ በመቅረብ፣ «የመጽሐፍ ቅዱስ ታሪክ» የተሰኘ ሥራውን አበረከተ። አቡኑም፣ «መልካም! መልካም!» የተ-

ሰኘውን ቃል ሰጠዙ። ቀጥሎም በኦሮምኛ የተተረጎመውን መጽሐፍ ቅዱስ አቀረበ። ንጉሡ ወደ አዲስ አበባ እስኪመለሱም ድረስ አቡኑን በተደጋጋሚ በመጎብኘት ስለ መንፈሳዊ ጉዳዮች አውግተዋል።

አፄ ምኒልክ ወደ አዲስ አበባ እንደተመለሱ አቡነ ማቴዎስ፣ አኔሲሞስ ነሲብ የመጣበትን ጉዳይ ለንጉሡ ያቀርብ ዘንድ ሁኔታውን አመቻቹ። አኔሲሞስም ወደ ወለጋ ዘልቆ ለማስተማር የሚያስችለውን ፈቃድ ያገኝ ዘንድ ንጉሡን ጠየቀ። ከመጀመሪያው እትም አንዱ የሆነውን የኦሮምኛ መጽሐፍ ቅዱስ ለአፄ ምኒልክ ገፀ በረከት አቀረበላቸው። ንጉሡም በደስታ ተቀበሉ። ኒጋድራስ ጎይለ ጊዮርጊስንም ባልደረባ በመስጠት የሚገጥመውን ችግር በእርሳቸው አማካይነት እንዲያቀርብ ትእዛዙ ሰጡ። ተከታዩን የይለፍ ደብዳቤም ሰጧቸው፦

> ሞአ አንበሳ ዘእምነገዳ ይሁዳ ዳግማዊ ምኒልክ ሥዩመ እግዚአብሔር ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ ይሁን ደብዳቤ ይዞ ደጃዝማች ገብረ እግዚአብሔር አገር ለሚያቀናው አኔሲሞስ ፣ ከርሱ ጋር ላሉ አስር ሰዎችና ሦስት ጠባቂዎቻቸው ፈቃድ ስጥተናቸዋልና ማንም መንገዳቸው ላይ አይቁም

ምንም እንኳ አቡነ ማቴዎስ አኔሲሞስ የወንጌላውያን እምነት ተከታይ እንደሆነ ቢያውቁም ወደ ወለጋ ዘልቆ ቃለ ወንጌልን በሰገበ ቋንቋ ያቀርብ ዘንድ የፈቀዱ ይመስላል። አኔሲሞስ እንደሚለው፣ መጽሐፍ ቅዱስ የሁለቱም የጋራ ሃብታቸው እንደሆነ ተገንዝበዋል። ታዲያ አቡኑ በወል ከሚያስተሳስራቸው ከዚህ መጽሐፍ ሄዶ እንዲያስተምር የፈቀዱ ቢሆንም ከኢትዮጵያ አርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን አስተምህሮ የተፋታ

ትምህርት እንዳይሰጥ ግን አዘውታል። ለዚህም ይመስላል ተከታዩን ደብዳቤ ወደ ደጃዝማች ገብረ እግዚአብሔር ዘንድ የሰደዱት፦

> ..እጅግ ለተከበርከውና ለተወደድከው ደጃዝማጅ ገብረ እግዚአብሔር እንዴት አለህ? እኔ የማርቆስ አምላክ ይመስገን ደህና ነኝ። ይህ ከወደብ የመጣው አኔሲሞስ ወደ እኛ መጥቶ እንዲያስተምር ጠይቆናል። ከቤተ ክርስቲያናችን ትምህርትና እምነት የተለየ ጉዳይ አስተምሮ እንደሆነ እንድናውቀው አድርግ። ነገር ግን ከኛ ትምህርትና እምነት ያላፈነገጠ ትምህርት የሚሰጥ ከሆነ፣ ይቀጥል፤ ማንም አንዳች አይበለው።

የመጀመሪያ ጣቢያውን ነቀምት አደረገ። እንዳሰበው፣ ነቀምቴ አማካይ ስፍራ ብትሆንም የደጃዝማች ገብረእግዚአብሔር መቀመጫ ነጆ በመሆኑ በ1896 ዓ.ም. ወደዚያው አቀና። ደጃዝማች ገብረ እግዚአብሔርም ለቡድኑ ከፍ ያለ አቀባበል አደረጉለት። አኔሲሞስም ደስተኛ የሆኑበትን አንድ የኦሮምኛ መጽሐፍ ቅዱስ ቅጂ አበረከተላቸው። ደጃዝማቹም ከሌሎች መጻሕፍት ይልቅ፣ መጽሐፍ ቅዱስ ምርጫቸው እንደሆነ ተናገሩ። ባይሩ ታፍላ እንደሚለው፣ አፄ ምኒልክ 1881 ዓ.ም የአማርኛውን መጽሐፍ ቅዱስ ቅጂ ለደጃዝማች ልከውላቸዋል። ደጃዝማቹ በተለይ የኦሮምኛው መጽሐፍ ቅዱስ መምጣት በግዛታቸው ለሚገኙ ተመላጆች በረከት እንደሚሆን በመግለጽ ከቀረጥ ነፃ የሆነ መሬት ሰጧቸው።

ከደጃዝማች ገብረ እግዚአብሔር የተደረገለት አቀራረብ የሞቀ ከመሆኑ የተነሣ፣ የቤት መሥሪያ ቦታ ተሰጠው፣ እዚያው ቦታ ላይ ትምህርት ቤት ከፍቶ የአካባቢውን ልጆችና ወጣቶች ሰብስቦ ማስተማር ጀመረ። የአገሬው

ለው ለትምህርት ያለውን ተነሳሽነት በማየትም፣ «መኸሩ ብዙ፣ ሠራተኞች ጥቂት» በመሆናቸው ከወደ እምኩሉ ተጨማሪ ሠራተኞች እንዲላኩለት ጠየቀ። ለዚህም ያገኘው አምንታዊ ምላሽ የኦኒሲሞንና የመሰሎቹን ወንጌላውያን እንቅስቃሴ ገሃድ እያደረገው መጣ። ይህ ድርጊቱም ስላልተወደደለት የስደት ዒላማ ሆነ። አስቀድሞ በርታ ያሉትም አቡን ፊታቸውን አዞሩበት። ወለጋ መግባቱ፣ እንዲሁም የቀለምና የሃይማኖት ትምህርትን ለማስተማር እድል በማግኘቱ ደስተኛ ሆኖ ለጥቂት ጊዜያት ቢቆይም በእምነቱ ሳቢያ የደረሰበት ስደት ከፍተኛ ከመሆኑ የተነሣ ተቃዋሚዎቹ ከወለጋ አዲስ አበባ እያመላለሱ መሣት ከመግጠምም አልፈው ንብረቱ እንዲወረስና በእግረ መቅም ታስሮ ወህኒ እንዲወርድ አድርጎታል። በአጭሩ ኦኒሲሞስ ለእምነቱም ሆነ ለነፃው ኑሮ አንጻራዊ ዕረፍት ያገኘው በ1909 አካባቢ ከልጅ ኢያሱ ባገኘው የእምነት ነጻነት በኋላ ነው።

ኦኒሲሞስ ከወንጌል ሥራው በተጓዳኝ የቀለም ትምህርት፣ እንዲሁም ከአበረው መጠነኛ የህክምና እውቀት በመሳሳት ህመማን ሰነጻ ማገልገል ጀመረ። እንደዚሁ ከቡድኑ ጋር አብረው የመጡት አስቴርና ፊበን የኦሮሞ መዝንንት ሚስቶችን በየቤታቸው እየሄዱ ስለ ቤት አያያዝና ስለ ልጆች አስተዳደግ ያሠለጠኗቸው፣ ፊደል ያስቆጥሯቸውና ወንጌልንም ያስተምሯቸው ጀመር።

ምንም እንኳ መደበኛ ት/ቤት ባይኖርም፣ ኦኒሲሞስ የባላባት ልጆችን በመሰብሰብ መጻፍና ማንበብ አብሮም ወንጌልን ማስተማር ቀጠለ። እንደ አንድ ማስታወሻው መሠረት፣ በመጀመሪያዎቹ የትምህርት ጊዜአት የተማሪዎች ቁጥር ከ20 የማይበልጥ ቢሆንም በ1887 ዓ.ም ግን ወደ 100 አድጓል። በዚህ መደበኛ ባልሆነ ትምህርት ቤት ውስጥ የደጃዝማች ገብረ እግዚአብሔርን ልጅ ጨምሮ ሦስት

አገልጋዮቻቸው በኦኒሲሞስ ስር ተምረዋል። በርካታ ልጆችም በአማርኛ የተጻፉ የወንጌል ክፍሎችን ለማንበብ በቅተዋል፤ ይህም ኦኒሲሞስ በማንበረ ሰቡ ዘንድ የነበረውን መከበር ከፍ አድርጓል።

የትምህርቱ አሰጣጥ እየሰፋ በሄደበት ሰዓት ላይ የሁኔታው አካሄድ ያላስደሰታቸው የአካባቢው ካህናት አቡነ ማቴዎስ ዘንድ ያስኬደውን ክስ አቀረቡበት። ተቃውሞ ማስፈራራትና ዛቻ በተደጋጋሚ ይሰነዘርበት ጀመር፤ በዚህም ተሰቃይቷል፣ ተንገላቷልም። ይሁን እንጂ በእነዚህ ሁሉ ማዕበላት መካከል በመቅዘፍ ከወዳጆቹ ጋር ሆኖ በአካባቢውና አልፎም ራቅ ካለ ሥፍራ ለመጡ በርካታ ሰዎች ያበረከተው አስተዋጽኦ የተለያዩ ለውጦችን በንብረተሰቡ ዘንድ ማምጣቱ አልቀረም። ይህንንም ከተከታዩ ደብዳቤ መገንዘብ ይቻላል።

> .. በጋብቻ ላይ የሚፈጸም ጋብቻን እና በአካባቢው የሚታዩ ጎጂ ልምዶችን አጥብቀን ተሳልመናል፤ እናም በዚህ በኩል ያደረግነው ትግል ተሳክቶልናል። ከዚህ ሌላ በንብረተሰቡ መካከል ይዘውተር የነበረው የጥንቆላ፣ የድግምት፣ ለክፉ መናፍስ መሥዋዕት የማቅረብ ልማድ፣ ሐሰተኛ ምስክርነት፣ ውሸትና ሌላም ጎጂ ልምዶች ከዓመት ወደ ዓመት እየቀነሱ መጥተዋል።
>
> ሲል ጽፏል።

ታዲያ በነዚህ ሁሉ ማኅበራዊና መንፈሳዊ ትግሎች መካከል በጽናት የተራመደ፣ ስደት፣ ግዞትና መገፋት ቢፈራረቁበትም እስከ መጨረሻዋ ርምጃ ድረስ የተጓዘ፣ ራሱንም ለሰው ልጆች ሁሉንተናዊ ለውጥ የሰጠ ይህ ታላቅ ሰው የሥጋ ዕረፍቱ እለተ ሰንበት፣ በሰማኒያ አንድ ዓመቱ በወርኀ ሰኔ

የውልብታ ምንጭ

Baheru Zewde. *Pioneers of change in Ethiopia, The Reformist Intellectuals of the Early Twentieth Century,* Oxford, Athens, Addis Ababa, 2002.

Dirshaye Menberu *Onesimus Nesib c. 1856 to 1931 Ethiopian Evangelical Church Mekane Yesus (EECMY) Ethiopia*

Encyclopaedia Aethiopica, vol. 1, "Aster Ganno," edited by Siegbert Uhlig, pp. 387,388. Wiesbaden: Harrassowitz.

Gustav Aren, *Evangelical Pioneers in Ethiopia: Origins of the Evangel ical Church Mekane Yesus* (Uppsala: Offset center ab, April 1978.

Gustav Aren, *Envoys of the Gospel in Ethiopia (EFS forlaget Stock holm: the Evangelical Church Mekane Yesus Addis Ababa, 1999).*

Mekuria Bulcha Onesimos Nesib's Pioneering Contributions to Oromo Writing, University of Uppsala, Sweden, in Nordic Journal of African Studies 4(1): 36 – 59 (1995)

Onesimos Nesib, *The Oromo Spelling Book* Monkullo, 1894

Terfasa Diga, *Onesimos Nesib, A Short Biography of Onesimos Nesib 1850 – 1931,* Addis Abab 1999

Tesgara Hirphoo, *Abba Gamachiis, Oneesimos Nasimos Nasib,* Hermannsburg, Amajjii 1999

http://en.wikipedia.org/wiki/Aster_Ganno

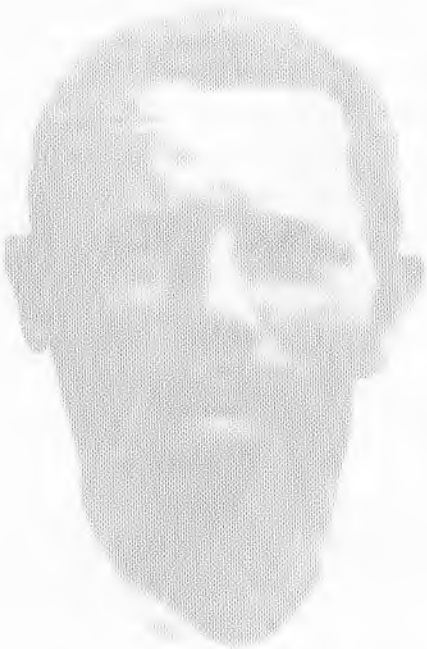

የአንባቢው የግል ማስታወሻ

ቓ

ከንቲባ ገብሩ ደስታ
1848 – 1942
"የአለቃ ካባው መዝቡ!"

ሥራ ሕይወት መሆኑን ተማርሁና ኑሮዬን ማቅናት ቻልኩ

ለድስት ዘመነ መንግሥታትን ዐይተው አራቱን (ዐፄ ምኒልክን፣ ልጅ ኢያሱን፣ ንግሥት ዘውዲቱን፣ ቀዳማዊ ኀይለ ሥላሴን) በተለያየ የኀላፊነት መስክ በማገልገል በ1942 ያረፉት ክንቲባ ገብሩ፣ በመሳፍንት አገዛዝ ማዘቶሚያ ላይ ከትንደር የሦስት ቀን መንገድ ርቃ በምትገኘዋ አለፋ ጣቁሰ ጋዝጌ ሲወለዱ ወላጆቻቸው ያወጡላቸው ስም "ንባው"[1] የተሰኘ ነበረ።

በወቅቱ፣ "በሥልጣን ይገሸኛል" ሳቢያ፣ መሳፍንቱ ኀራ ከፍለው በሚያካሂዱት መቂራቂስ አንዱን መስፍን ወግኖ ውጊያ የሚወርደው ወታደር፣ ዐልፎ ባገደመበት መንደር የሚያገኘውን ጎጆ በእሳት እያጋየ፣ ከብት እየዘረፈና ሌማት እያራቁት በመዝለቁ ገበሬው ለአስከራ ሥቃይ ዐልፎም ለችነፈርና ለረኃብ መጋለጡ አልቀረም። እንደ ኮሎኔል ዳዊት ገብሩ አገላለጽ፣ ዐፄ ቴዎድሮስ ሥልጣን ሲይዙ የንባው /የገብሩ/ እድሜ አንድ ሱባኤ[2] ደፍኗል። የንባው ወላጆች እንደ ማናቸውም የመንደሬቱ ገበሬዎች የዘረፋውና የሞቃቱ ሰለባ በመሆናቸው፣ በሕዝቡ ላይ የረበበው ድኽነት እነርሱንም መጫኑ አልቀረም።

ንባው የዐሥር ዓመት ልጅ ሳሉ፣ ከወላጅ አባታቸው ደስታ ወልደ እሜይ ጋር ወደ ደንቢያ አቀኑ። ይሁን እንጂ ዐፄ ቴዎድሮስ በ1848 ደንቢያን መቶ-ተው የአገሬው ከብት በታጣቂ በመዘረፉ ሀብት ንብረት ያጣውን ነዋሪ ችግርና ረኃብ ተፈራርቀው ጎሳሰሙት። ደስታ ወልደ እሜይም በአገር ላይ ከመጣው ከዚህ ሥቃይ ሊያመልጡ አልቻሉም። ሀብት ንብረታቸውን ለዘራፊዎች ገበሩ፤ ልጆቻቸውንም በየአዝማዱ ቤት መበተን ግድ ሆነባቸው። በዚያን ጊዜ ነበር የ11 ዓመቱ ንባው የዐፄ ቴዎድሮስ የመር ሻለቃ ለነበሩት ለአጎታቸው ለአቶ ውቤ በዐደራ የተሰጡት።

የውቤ ቤት ለወጣቱ ንባው ምቹ አልነበረም። ንባው አድገው፣ "ክንቲባ ገብሩ"

[1] 'ንባው' ማለት በጎንደርና በጎጃም አካባቢ 'ያለው' እንደ ማለት ነው። [2] ሱባኤ ሰባት ቀኖችን የሚያመለክት ቃል

ከተሰኙ በኋላ ስላለፈው ዘመናቸው በተለይም ስለ ውቤ ቤት ክራሞት አንሥተው ሲያወሱ፣ "የመከራ ጊዜ" በማለት ነበር የሚያስታውሱት። ይሁን እንጂ በውቤ ቤት ለአንድ ዐመት ያህል የቀለም ትምህርት ተስመዋል። ሁኔታዎች ከዕለት ወደ ዕለት እየከፉ በመምጣታቸው የ12 ዓመቱ ንባው እግር ወደ መራቸው አብስ አለ። ያጎታቸውን ቤት ለቅቀው ተሰደዱ። ታዲያ ያች ውሳኔ ለንባው የሕይወት አቅጣጫ ፈር ቀዳጅ ሆና ሁነኛ ለውጥ አመጣች።

አቤት ባዮች ጉዳያቸውን ከንጉሡ ችሎት ለማድረስ ከተለያዩ አቅጣጫዎች ወደ ደብረ ታቦር ይተምማሉ፤ እናም ወጣቱ ንባው ፍትሕ ፈላጊውን ተቀላቅለው በወቅቱ የንጉሡ መቀመጫ ወደ ነበረችው ወደ ደብረ ታቦር አቀኑ። "የወንጌል እምነት እንቅስቃሴ በኢትዮጵያ" የተሰኘውን የታሪክ መጽሐፍ የጻፉት ፈቃዱ ጉርሜሳ ስለዚሁ ጉዳይ ሲያወሱ፣ "በልጅነቱ ችግረኛ ስለ ነበር ዐፄ ቴዎድሮስ ለድኾች እንደሚመጸውቱ ሰምቶ ወደ ደብረ ታቦር ይጓዙ የነበሩ ሌሎች ችግረኞችን ተከትሎ ግቢው ደረሰ። ከበርካታ ሰዎች ጋር ተከልከሉሎም የንጉሡን ድርሻ ይቀበል ጀመር፤ በዚያም ሻልድሜየር የተባለ የሁለ ገብ ሚሲዮናዊ ባልደረባ ይሆን ወጣት አይቶ ስላዘነለት አስጠግቶ እያበላ፣ እያጠጣ፣ ማንበብና መጻፍ እያስተማረ አሳደገው። የሌሎች አስተማሪም አደረገው። ከዚያም ሻልድሜየር የዐፄ ቴዎድሮስ የቅርብ ወዳጅ ስለ ነበረ ዘውትር ከንጉሡ አይለይም ነበር። ንባውም አዘውትሮ ከሁለቱም ጋር ይሆን ነበር። በ1868 ዓ.ም. ከመቅደላው ጦርነት በኋላ ሚሲዮናውያኑ የአበሻን አገር ለቅቀው ወደ ኢየሩሳሌም ሲያመሩ ንባውና ሌሎች ሁለት ልጆችን አስከትለው ሄዱ። ንባውና ሁለቱ ልጆች ኢየሩሳሌም ወደ ነበረው የሳሙኤል ንባት ትምህርት ቤት ገብተው ለመማር ዕድል አገኙ።.. ሲል ዘግቧል። ታሪክ ጸሓፊው ጉስታቭ አሬን በበኩሉ፣ "Envoys of the Gospel in Ethiopia" በተባለው መጽሐፍ እንደ ተረከው ፣ ጀርመናዊው «ባለ እጅና» የቴዎድሮስ ባለሟል ቴዎፍሎስ ሻልድሜየር፣ የዐሥራ አንድ ዓመቱን

ልጅ ጎባው ደስታን ከመቅደሳ ውድቀት በኋላም ወደ ኢየሩሳሌም ይዞት እንደ ተጓዘ ዘግቧል። የከንቲባ ጎብሩ ልጅ ኮሎኔል ዳዊት ደግሞ

"...ጎባው ደስታም ከአቤት ባዮች ጋር ወደ ቤተ መንግሥቱ ሄደው ድርጎ ለመቀበል ተኮለኮሉ። በዚህ ጊዜ አቶ ዮሴፍ ቤል የተባለ ሰው የተኮለኮሉትን አይቶ ጎባው ደስ ስላሉት መርጦ ለእንድ ሚሲዮናዊ አስረክባቸው... ለጎባው ያቺ ቀን ታላቅ ዕለት ሆነች። ልብስና ምግብ እየተቀበሉ ንባብና ጽሕፈት በነጻ እየተማሩ ሊሎቹንም እንዲያስተምሩ ተደረገ። ቫልድሚየር ከንጉሡ ጋር በሚጓዙበትና ወንጌልን ለማስተማር በተፈቀደበት ቦታ ሁሉ በሚዘዋወሩበት ጊዜ ዐብረው ሲሄዱ ቄይተው ከመቅደላው ጦርነት በኋላ በ1861 ከሁለት ሊሎች ኢትዮጵያውያን፣ ከጎይሉ ወሰንና ከሰንበቱ ዳንኤል ጋር በሚሲዮኑ ወደ ኢየሩሳሌም ተላኩ።" በማለት ያወሳሉ።

ቫልድሚየር ወጣቶቹን ኢየሩሳሌም በሚገኘው የሳሙኤል ጎባት ትምህርት ቤት ላካቸው። በዚያም በቀለም፣ በሙያና በቋንቋ ትምህርት እየሠለጠኑ ለከፍተኛ ትምህርት ይዘጋጁ ጀመር። ጎባው የኢየሩሳሌም ቄይታቸውን እንዲ ያስታውሳሉ፦

> "ኢየሩሳሌም ትምህርት ቤት እንደ ገባሁ ሰሞን ከተማሪዎች ጋር የደረቀ ፍግ በአካፋ እየዛቅን በሚገፋ ጋሪ ወደያተክልቱ እንድናፈስ ታዘዝን። ተማሪዎቹ የለመዱት ሥራ ስለ ነበር እየተገናኙ እየተጫወቱ ይሠራሉ። የክፍል አለቃዬ መጣና፣ ጎባው አትሠራም እንዴ? ቢለኝ፣ እኔ ፍግ ለመዛት አልመጣሁም ለመማር እንጂ! ብዬ መለስኩለት። የክፍል አለቃዬ ይህንኑ ሄደ ለዋናው አስተዳደር ነገራቸው። እሳቸውም፣ ተዉት ግድ የለም እሱ የመጣው ሥራ መሥራት ካልለመዱት አገር ስለ ሆነ እስኪላመድ ድረስ አትንኩት ብለው ሲናገሩ ሰማሁ። እኔም ጥቂት ደቂቃዎች ከቈየሁ በኋላ ቆፈኝና የሚገፋውን ጋሪና አካፋዬን ይዤ እንደ ጓደኞቼ እየተሻማሁ መሥራት ጀመርሁ። ከዚያ በኋላ ሥራ ሕይወት መሆኑን ተማርሁና ኑሮዬን ማቅናት ቻልኩ"

ከኢየሩሳሌም የትምህርት ቄይታ በኋላ ጎባው በ1864 ዓ.ም. ለከፍተኛ ትምህርት ወደ ስዊድን ተላኩ። ከዚያም በመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም ሥራ ክራፍ የተባለ ጀርመናዊን ለመርዳት ወደ ሹተንበርግ አቀኑ። ፍቃዱ ይህን ሁኔታ ሲያብራራ፣

> በ1872 ዓ.ም. "ጎባውና ሌሎች ሁለት ተማሪዎች ወደ አውሮጳ ሄደው ትምህርታቸውን ቅዱስ ክርሾና ትምህርት ቤት እንዲከታተሉ ተደረገ። ከእነርሱም መካከል ጎባው በ1876 ዓ.ም. በነገረ መለኮት ትምህርት በዲፕሎማ ተመረቀ። ከዚያም ወደ አገሩ ለመመለስ ቢፈልግም፣ አበሻ ከግብጽ ጋር ያደርግ በነበረው ጦርነት ሳቢያ መንገዱ አስተማማኝ ባለ መሆኑ ለድዊሽ ክራፍ ወደ ነበረበት ወደ ሹተንበርግ ሄዶ በዐማርኛ ቋንቋ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም ዕርማት ለዋቂት ጊዜ ሲሠራ ቆየ። ከዚያም በ1879 ዓ.ም. ወደ አገሩ ተመለሰ"
>
> በማለት ገልጿል።

ጎባው በምጽዋ፣ በሃማሴን፣ በሥራዬና በአድዋ አቆራርጠው አዘዞ ገዙ። ወደ አገር ቤት እንደ ተመለሱ የገጠማቸውን ሁኔታ በአንደኛው ማስታወሻቸው እንዲህ በማለት አስፍረውታል፤ "እናቴ ወ/ሮ ትርንጎ ወልደ ተክሌ ልጅዎ መጥተዋልና አዘዞ ነይ ተብለው መጡና ትክ ብለው ከተመለከቱኝ በኋላ ልጄን የማስታውስበት ምልክት አለ አሉና ከትከሻዬ ከአንገቴ ሥር መዳሰስ ጀመሩ። የሚፈልጉትንም እንደ ኪንታሮት ያለች ምልክት ዳብሰው ሲያገኙ፣ «ጎባው!» ብለው አገላበጠው ሳሙኝ፣ አንገቴንም ዐቅፈው ለብዙ ደቂቃዎች አለቀሱ። ወንድሞቼን ብጠይቅ ሁሉም አልቀዋል አሉኝ። በዕድሜ ቅርብ ጓደኛዬ የነበረው ካሣሁን ደስታ የሚባለውም በመሞቱ በጣም ዐዘንሁ። ከቤተ ሰቦቼ ከተለየሁ ዐሥራ ዐምስት ዓመት ያልፋል። ከዚያ በኋላ ዘመድ ተሰብስቦ ድግስ ተደገሰ።"

ከጥቂት ቄይታ በኋላም ቤተ እስራኤላውያኑን ለማስተማር አዘዞ ላይ

ትምህርት ቤት ከፈቱ። ይሁንና የሥራቸው ሁኔታ እንዳሰቡት መሥመር ይዞ ሊዘልቅ አልቻለም። ከአካባቢው ካህናት ጋር መግባባት ተሳናቸው። ይህንኑ ችግር ጠቅሰው ከማርቲን ፍላድ ጋር ሐሳባቸውን በደብዳቤ መለዋወጥ ጀመሩ፤ ማርቲን ፍላድም ጉዳዩን ለመፍታት ስዋኪን ሱዳን ይገናኙ ዘንድ ቀጠሮ ያዙ። ጳላው ከሱዳን እንደ ተመለሱ ወደ ወለጋ ዘልቆ የመሄድ ሐሳብ በውስጣቸው አንሰራራ፤ እናም ጀርባቸውን ለአዘዞ ፈታቸውን ደግሞ ለወለጋ ሰጡ።

አባይን ተሻግሮ ባለው ደቡባዊ ግዛት ከጎጃም ንጉሥ ተክለ ሃይማኖት ፈቃድ ሳያገኙ መላወስ አይሞከርም። ታዲያ ለጳላው ዐይነቱ አፍቃሬ ትምህርት ቀና አመለካከት የነበራቸው ንጉሥ ተክለ ሃይማኖት ወጣቱ ጳላው አባይን ተሻግረው እንዲሄዱ ፈቀዱላቸው። እናም ወጣቱ ጳላው በጉድሩ አሮሞዎች መካከል ትምህርት ቤት ከፍተው ማስተማር ጀመሩ። በወቅቱ በሸዋና በጎጃም ነባሥታት መካከል በተካሄደው ጠርነት ከአባይ በስተ ደቡብ የነበሩትን ግዛቶች ዐፄ ምኒልክ ሲጠቀልሏቸው ጳላው በጉድሩ በከፈቱት ትምህርት ቤት መቂየትን ስለመረጡ ራስ ጎበና ሥራውን እንዲቀጥሉ ፈቀዱላቸው።

በማስተማር ሥራ ላይ እንደ ቆዩ ከዐፄ ቴዎድሮስ ዘመን ጀምሮ የነበረውንና ወደ ሸዋ የመጣውን ጆን ሜየርን ለመጠየቅ ወደ እንሰሰ አቀኑ። በዚያም የነበሩት ሜየርና ቤንደር ከዐፄ ምኒልክ ጋር አስተዋወቁአቸው። ይሁን እንጂ በ1879 እነ ሜየር ከአገር እንዲወጡ ሲገደዱ ጎብሩም ከሜየር ጋር ዐብረው ወደ ኢየሩሳሌም ተጓዙ። ከዚያም ወደ ሶሪያ ወርደው በጀርመን ሚስዮን ትምህርት ቤት ውስጥ ለጥቂት ጊዜ አስተማሩ። ብዙም ሳይቈዩ ሚስዮኑ ዳር ኤ ሰላም (ዳሬሰላም) ወደ ከፈተው አዲስ ጣቢያ አዛወራቸው። በወቅቱም የተጀመረውን ጣቢያ በማቋቋምና በማጠናከር ሥራ ላይ በብርቱ ደክመዋል። በዚያም የነበራቸውን ሥራ አጠናቀው ወደ ኢየሩሳሌም በማቅናት ላይ ሳሉ በእንግሊዞች እጅ ወደ ነበረችው ወደ ኤደን በርካታ ኢትዮጵያውያን

ባሮችን ተፈንግለው[3] መምጣታቸውን ሰሙ። የእንግሊዝ የባሕር ተቈጣጣሪዎች ከዐረብ የባሪያ ነጋዴዎች ያስጣሏቸውና ለሚስዮኑ ጣቢያ ያከፋፈሏቸው ወደ ሰሜኒያ የሚጠጉ ወንድና ሴት ነበሩ፤ ከእነርሱም መካከል አብዛኛዎቹ የኦሮሞ ተወላጆች ስለ ነበሩ፣ ጳላው በሚያቀላጥፉት የኦሮምኛ ቋንቋ ሐሳባቸውን በመግለጽ ሊግባቡ ቻሉ። ባዩት ሁኔታም ልባቸው ተነካ፤ እናም ወደ ኢየሩሳሌም የሚያደርጉትን ጉዞ ሰርዘው ሰዎችን በማስተማርና ረጂዎቻቸውን በማገዝ ተግባር ላይ ተሰማሩ። ከሎኔል ዳዊት እንደሚሉት፣ ከባርነት ሰንሰለት ነጻ ከወጡት ወጣቶች መካከል ጥቂቶቹ፣ በምሥራቅ አፍሪካ ነዋሪ የነበሩት አቶ ነገሮ፣ አቶ ቶሎሳና ወ/ሮ ሰንበቶ ወጪአቸውን ስለ ሸፈኑላቸው፣ ወደ ደብብ አፍሪካ በመሄድ በዕርሻና በማእድን ሥራ ላይ ተሰማሩ። በኤደን ቈይታቸው ምክንያት ኢየሩሳሌም የነበሩት ወዳጆቻቸው በብርቱ ተቀየሙ። የምሥራቅ አፍሪካውን ተልእኮ ዘንግተው የትም ይሁራሉ በሚል ሰበብም ክስ ቀረበባቸው። በዚህ ጊዜ ነበር ጆን ሜየር ሳይጽፈው አይቀርም የተባለ ደብዳቤ ለጳላው የደረሳቸው።

> "ይድረስ ለወንድሜ ጳላው የእግዚአብሔር ሰላም ከእንተ ጋር ይሁን። አሜን! በሰማይ ያሉት መላእክት አሜን ይበሉ። ከተለያየን ቀን ጀምሮ እኔም ለጤናዬ ደንና ነኝ። ታጼራ ከመጣሁ አንድ ዓመት ዐለፈኝ። ዐፄ የሐንስና ንጉሥ ምኒልክም አንቱን በማስታወስ ያነሡህ ነበር። ንጉሡ የሜየር ሚሲዮን እንደ ካቶሊክ ሚሲዮን አይደለም። የሚሠሩትና የሚያስተምሩት በራሳቸው ቤተ ክርስቲያን ስለ ሆነ በሸዋ እንዲያስተምሩ ፈቅጃለሁ አሉ። አንቱ ጉዳዩን ሳታመነዠን ችኮለህ የሄድህበት ምክንያት አልገባኝም። በአበሻ አገር ውስጥ ለመሥራት ቆሎ ተስፋ መቊረጥ የለብህም።

[3] በባሪያው ሥርዐተ ማኅበር የባሪያ ግዥና ሽያጭ፣ «ባሪያ ፍንገላ» ይባል ነበር።

ትዕግሥት ይጠይቃል። የኢትዮጵያ ሁኔታ በጣም እያደገና እየተሻሻለ ስለሚሄድ ተስፋ የሚጣልበት ነው። ሐረር በንጉሥ ምኒልክ ጦር ተመትቶ ብዙ ዕልቂት ደርሶበታል። ባላምባራስ መኩንን የንጉሡ አክስት ልጅ ደጃዝማች ተብለው የሐረርን ጦር ይመራሉ። . . እላክህ እንተም ቶሎ እንድትመጣ! ከመምጣትህ በፊት ግን ለንጉሥ ጻፍላቸው። ላለመምጣት እንዳታመነታ። ሁሉንም ነገርሁህ። ለንጉሡም እንዲሁ እነግርልሃለሁ"

ጎባው በ1882 ዓ.ም. የቤንደርን ልጅ ማርታን አግብተው ወደ ኢትዮጵያ ተመለሱ። ብዙ ሳይቈዩ የመጽሐፍ ቅዱስ ሽያጭ ወኪል በመሆን ወደ ሐረር አቀኑ። በመንፈቁ በሐረር የተነግው የኮሌራ ወረርሽኝ ነፍስ ጡር ባለቤታቸውን ነጠቃቸው። በነበራቸው የመግባባት ችሎታ የሐረሩን ገዢ ትኵረት ያገኙት ከንቲባ ገብሩ በዕዳ የተያዘውን የኢየሩሳሌም ገዳም ካርታ ያስለቅቁ ዘንድ በራስ መኩንን ትእዛዝ ከደብሩ አለቃ ከመምህር ወልደ ሰማያት ጋር ወደ ኢየሩሳሌም ተላኩ። በኢየሩሳሌም ቈይታቸው የእንግሊዝ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር ውክልና ሰጥቷቸው ስለ ነበር፣ ወደ ኢትዮጵያ ሲመለሱ ሦስት የተለያየ ጥራዝ ያለውን መጽሐፍ ቅዱስ በማምጣት ለዐፄ ምኒልክ አበረከቱ። ዐፄውም ዛሬ ለንደን በሚገኘው የማኅበሩ ጽ/ቤት ውስጥ ተቀምጦ ያለውንና ስማቸው የተቀረጸባቸው ሁለት የዝሆን ጥርሶች በመላክ ደስታቸውን ገለጡ።

የገብሩን ዕውቀት የተገነዘቡት ራስ መኮንን፣ ሐረርጌን ማስተዳደር እንደ ጀመሩ የከተማው ሹም እንዲሆኑ ጠየቋቸው። ገብሩም የርስት መዛግብትን በዘመናዊ መንገድ በማስቀመጥ ነገሮችን መልክ በማስያዝ ተግተው ይሠሩ ጀመር። በዚህም ሙሉ በሙሉ ባይሆንም የአስተዳደር ጠንቅ የሆነውን ጉቦኝነትን መቀነስ ችለዋል። ሕዝቡም የመሬት ሙግት በተነሣ ቍጥር፣ "የአለቃ ጎባው መዝገብ ይመስክር" ይል እንደ ነበር ይወሳል። ይህ የአለቃ ጎባው መዝገብ የሐረርን ርስት ዘጠና ሦስት ዓመት ሲዳኝ ቆይቶ በ1967 ዓ.ም. በታወጀው የገጠር መሬት አዋጅ ተዘጋ።

በአድዋ ጦርነት ዋዜማ ራስ መኮንን ከሐረር ከመነሣታቸው ቀደም ብሎ ሁለት ደብዳቤ በማስያዝ ጎባውን ወደ ሸዋ ሰደዱአቸው። እሳቸውን በቀጥታ የሚመለከተው የአንደኛው ደብዳቤ ሐሳብ እንዲህ ይነበባል፣

". . አለቃ ጎባው የሰጠው ያልተቀጠበ አገልግሎት ብዙ ጠቅሞኛል። . ታማኝ ሎሌም ነውና ከፍ ባለ ጉዳይ በታማኝነትና በማስተዋል ሊያገለግልዎ ስለሚችል ወደ ግርማዊነትዎ ልኬዋለሁ።

ወረይሉ ላይ የነበሩት ምኒልክ የጎባውን ፍላጎት "ምን ላድርግልህ" በማለት ጠየቁ። ጎባውም ገብሩ ከሚለው ስም ጋር የጎንደርን ከንቲባነት ሰጥተው ወደ አገሬ ይላኩኝ አሉ። ይህማ ቀላል ነው፤ አሁን ለዘመቻው እየተነሣን ስለ ሆነ ቀንዱን ቀኝ የእኛ ሆኖ ስንመለስ በማለት ዐፄ ምኒልክ ተናገሩ።

በ1888 ዓ.ም. የአድዋ ጦርነት እንዳበቃ ጎባው፣ "ገብሩ" በመሰኘት የጎንደር ቀዳሚ ከንቲባ ለመሆን በቁ። በጊዜው የበጌምድርና የጎጃም ገዢ የነበሩት ራስ መንገሻ አቲከም ሁኔታውን በሥልጣናቸው የመግባትን ያህል ስለ ቈጠሩት፣ በገብሩ ሹመት ደስተኛ አልነበሩም። ይሁንና በሐረሩ ገዢ የመጀመሪያ ድጋፍ ያገኙት ከንቲባ ገብሩ፣ በ1882 (በዐፄ ዮሐንስ ጊዜ) ተማርከው ወደ ሱዳን የተወሰዱ ኢትዮጵያውያንን እንዲያስመልሱ በዐፄ ምኒልክ ውክልና አግኝተው ወደ ሱዳን ወረዱ። በወረብኛ ቋንቋ ይዘጋጁ የነበሩት የሱዳን ጋዜጦች የገብሩን ሐሳብ ተቀባብለው ዘገቡ፤ በመጨረሻም ከሊፋው በጐዳዩ በማመኑ ምርኮኞች ሁሉ ወደ አገራቸው እንዲመለሱ ፈቀደ። ይሁን እንጂ በሰብአዊ ተልእኮ ሱዳን መጓዛቸውንና የሁለቱን አገራት መቀራረብ ያልወደዱት እንግሊዞች ራስ መንገሻን በማነሣሣት ገብሩን የፖለቲካ ሰለባ አደረጓቸው። በዚህም በዐፄ ምኒልክ ትእዛዝ አንኮበር ግዞት ተላኩ። ያም ሆኖ ራስ መንገሻ አቲከም

ከማረፋቸው አስቀድሞ፣ «ከንቲባ ገብሩ የተወረሰውና የተጋዘው ያለ ኃጢአቱ ነው» በማለት መናገራቸው ይወሳል።

ገብሩ ግዞት ላይ እያሉ፣ በ1915 ዓ.ም. የመጀመሪያውን፣ "የአማርኛ ሰዋሰው" አዘጋጁ። የመጀመሪያው ማተሚያ ቤት እንደ ተቋቋመ የመጽሐፉ ረቂቅ ለነጉመት የበቃ ሲሆን፣ እርሳቸውን ጨምሮ በርካታ የዘመኑ ተማሪዎች የዚህ መጽሐፍ ተጠቃሚዎች እንደ ነበሩ ልጃቸው ኩሎኔል ዳሂት ያወሳሉ። ይህም ሥራ ቀዳሚ እንደ መሆኑ ለትምህርት መስፋፋት የበኩሉን አስተዋፅኦ አድርጓል ማለት ይቻላል። ጣሊያን አገራችንን በወረረ ጊዜ ከንቲባ ገብሩ ታስረው ወደ ኢጣሊያ በመወሰዳቸውና በዚያን ጊዜም ቤታቸው ሲበዘበዝ መጽሐፉ በመጥፋቱ ምክንያት በድጋሚ ማሳተም አልተቻለም።

ከንግሥት ቪክቶሪያ ዕረፍት በኋላ ዙፋን ላይ በተሰየመው ኤድዋርድ ሰባተኛ በዓለ ንግሥ ላይ ለመገኘት የአውሮፓን ቋንቋ የሚያውቅ ሰው ተፈልጎ ኖሮ፣ አንድ የግቢ ሰው፣ "ተቀይሞ ይሆናል እንጂ ገብሩ ለዚህ ሥራ ጠቃሚ ነበር" የሚል አሳብ አቀረበ። ንጉሡም፣ "በአገሩ ጉዳይ አይለወጥምና በቶሎ ከአንኮበር እንዲመጣ።" በማለት አዘዙ። ገብሩ ምሕረት ከተደረገላቸው በኋላ፣ በራስ መኮንን መሪነት ወደ ለንደን ከሚጓዘው ልኡክ ጋር ተቀላቀሉ።

ከንቲባ ገብሩ ከለንደን መልስ በተለያዩ ምክንያቶች ታስረዋል፤ መከራም ተቀብለዋል። ይህ ሁሉ ይሁን እንጂ አንድም ጊዜ ለአገራቸው በጎ ከማድረግና ወዳጆቻቸውን ከመርዳት ተቋጥበው አያውቁም። ቫዝማን የተሰኘው የጀርመን ሚስዮናዊ፣ ካህናትና ቀሳውስቱ ንግሥት ዘውዲቱን በመሮጌን፣ ይልቁንም መሬት በግፍ በመያዝ አንዳች የወንጌል ሥራ መሥራት እስከማይቻል ድረስ እያከላከሉ በቁዩበት የውጥረት ጊዜ «ሞንቀታችንን የሚያረግብ ሁኔታ

ድንገት ተፈጠረ በማለት የጻፈውን ሐተታ ፈቃዱ ጉርሜሳ ሲዘግብ፣ "በ1928 ዓ.ም. ከፋሲካ በኋላ እሑድ ቀን በግጠር መሬት የነበረውና የጀርመንኛ ቋንቋ የሚናገር አንድ ኢትዮጵያዊ ከእኛ ጋር ሊያመልክ ወደ እኛ መጣ። እርሱም በግጠር ካለው መሬቱ ሊሰጠን ቃል ገብቶ፣ ይዞታው የት እንደ ሆነ በካርታ ላይ አመለከተን። በካርታው ላይ ያመለከተን ይዞታ በቀጥታ እኛ ልንሄድ ካሰብንበት ከቦቶር አጠገብ የሚገኝ አይራ የሚባል ነበር. . . ኤርንስ ባውሮክሌ የተባለው ሚስዮናዊ ደግሞ ስለ ለጋሹ ሰው ሲጽፍ፣ "በአዲስ አበባ ከንቲባ ገብሩ የሚባል ለሚሲዮናውያኑ ወዳጅ የሆነ ሰው ነበር። ገብሩ ሚሲዮናውያኑ ሥራ እንዲጀምሩበት መሬት ሰጠ። መሬቱ አይራ በሚባል ቦታ በሚመቢ አውራጃ ይገኝ ነበር። ከንቲባ ገብሩ ከሚሲዮናውያኑ ጋር ከመገናኘቱ በፊት በአንድ ወቅት በመንግሥት ሥራ ታገዘ ወደ ደምቢዶሎ ሄደ። እግረ መንገዱን በአይራና በሚመቢ አድርጎ እየተመለሰ እያለ አይራ ሲደርስ ሁለት ጋሻ መሬት እንደሚሸጥ ወሬ ሰማ። ወዲያው መሬቱን ገዛው" በማለት ማንኑቱን ይገልጣል።

ምንም እንኳ በገዛ ወገኖቻቸው የተለያየ ግዞት፣ እስራትና መገፋት ተፈራርቀው የደረሱባቸው ቢሆንም፣ አገርን በተመለከተ ግን በተፈለጉበት ጊዜ ሁሉ የሸሸበትና ቅርታ ዐድሮባቸው ሕዝባቸውን ከማገልገል ተስፋ ቁርጠው የታዩበት ወቅት አልነበረም። ከተለያዩ የኢትዮጵያ ልዑካን ጋር በመሆን የመንግሥታቸውን ጉዳይ በሌሎች ንግሥታት ፊት ይዘው ቀርበዋል።

በ1923 ዓ.ም. የመጀመሪያው ፓርላማ ሲቋቋም የሕግ መወሰኛ ምክትል ፕሬዚዳንት ሆኑ። የኢትዮጵያ ልዑካን ቡድን ለመጀመሪያ ጊዜ ወደ አሜሪካን ሲሄድ ዕብረው የተጓዙት ከንቲባ ገብሩ፣ የአገራቸውን ሁኔታ አስመልክተው በተለይ ለኒውዮርክ ታይምስ የሰጡት ማብራሪያ የበርካታ ጥቁር አሜሪካውያንን ቀልብ ከመሳቡም በላይ ስለ አገሪቱ የነበራቸውን ቅንጽል ዕውቀት ይበልጥ

እንዳሳደገው ከዚያ ወዲህ የታዩ ተግባራዊ ውጤቶች አረጋግጠዋል።

ወደ አሜሪካ ባቀኑበት ወቅትም፣ በዚያ የሚገኙ ጥቁር ምሁር አሜሪካውያን ወደ ኢትዮጵያ ምድር ፊታቸውን እንዲመልሱ ጥሪ አድርገዋል። በወቅቱ ካነጋገሯቸው ምሁራን መካከል አርኖልድ ጆዛያ ፎርድ ይገኙበታል፦

> አገራችሁ መግባትም አትፈልጉምን? አፍሪካ ነው አገራችሁ። ያላችሁን ዕውቀትና ገንዘብ ይዛችሁ ብትገቡ ራሳችሁንም አገራችሁንም ትጠቅማላችሁ። የኢትዮጵያ አየር ለኑሮ የሚስማማ ነው። ሀብቷ ልክ የለውም። በሀብቷ የሚበለጽገው ግን የውጪ አገር ሰው ነው። ለምሳሌ ጥሬ ሀብት በርካሽ ለውጭ እየሸጥን ተሠርቶ በሚመለስበት ጊዜ መቶ በመቶ በሆነ ትርፍ ስለሚሸጥልን ይህንን እንድትመረምሩና እንድትጠቀሙ፣ እንድትጠቅሙንም እንሻለን ይሏቸው ነበር።

እያይዘውም፣ "ኢትዮጵያ በመልማት ላይ ስለ ሆነች የአሜሪካ አገር ምቾት ስለማይገኝባት ለጥቂት ጊዜ ችግሩን መቋቋም አለባችሁ።" በማለት እውነት የሆነውን ጉዳይ ከማስረዳት አልቦዘኑም።

ንግሥት ዘውዲቱ ከንቲባ ገብሩ ለአገራቸው ለሰጡት አገልግሎት ወሮታ በጅባትና ሜጫ አውራጃ ኖኖ በሚባል ሥፍራ ጎምሳ ጋሻ መሬት፣ በተጨማሪ ወርቅም እንዲያወጡበት በወሊጋ፣ ደግሞም በበጌምድርና በማጂ ምሪት ሰጥተዋቸው ስለ ነበር፣ ለጥቁር አሜሪካውያን መሥፈሪያና ጥበባቸውንም መግለጫ ለማድረግ አስበው እንደ ነበር ልጃቸው ኮሎኔል ዳዊት ይነግሩናል።

ግፀ

ባለ ደን ኢትዮጵያን ሲወር ከንቲባ ገብሩ ወደ ጎሬ አቀኑ። በዚያም ሆነ ባሕር ማዶ በማዞት ተልእኮው እያሉ መከራ ከፉኛ ጐንትሏቸዋል። በተሰባቸው ተንገላቷል። ልጆቻቸውም በፋሽስቶች በግፍ ተገድለዋል። ይሁንና በመርኅ ማዘዣ ጣልያኖችን ከአገር ለማስወጣት ሥልጣን ለተሰጣቸው አለቆቹ ረዳት ሆኖ ይሠራ የነበረውን ልጃቸውን እንዲህ ሲሉ ነበር የመከሩት፣ "ዐደራህን ልጄ ጣልያኖች በኢትዮጵያውያን ላይ በደል ቢያደርሱም፣ እኛ ክርስቲያንነትንና ትልቅነታችንን ማሳየት እንጂ ላደረሱብን በደል መበቀል ብሎ ነገር ከአዕምሮአችን ያልተሻልን ሁነን እንገኝ።"

ከንቲባ ገብሩ በነጻነት ማግሥት ወደ ሕግ መወሰኛ ምክር ቤት ተመልሰው የመወሰኛው ምክር ቤት ፕሬዘዳንት በመሆን ማገልገል ጀመሩ። በዚያም ለአገር የሚጠቅሙ በርካታ ጉዳዮችን አሳውቀዋል፤ ከውነዋልም። እኒህ ምሁር ባገለገሉበት ዘመን ሁሉ ከማንም ባልተናነሰ ሁኔታ ለአገር ጠቃሚ የሆኑ ሐሳቦችንና ተግባራትን በመፈጸም የኖሩ ቢሆንም፣ ያለፉት የተከፈተ ልብ ሳያገኙ ነበረ ። ይህን መሰሉን ሁኔታ በተለይም፣ የንጉሠሩን ተልእኮ አስመልክቶ ታሪክ ጸሓፊው ጉስታቭ፣ "የወንጌል እምነቱ፣ ከአገር ውጪ ተሻግሮ የነሥችን ትምህርት መቅሰሙና ከዝቅተኛ ቤተ ሰብ መወለዱ ተጸምረው የተቀናቃኞቹን ቁጣ ቀስቅሷል" በማለት ሲነግረን፣ ፈቃዱ በበኩሉ፣ "ከንቲባ ገብሩ ጀርመንኛ፣ ፈረንሳይኛና እንግሊዝኛ ጠንቅቀው ያውቁ ነበር። በትውልዳቸውም ፈላሻ አልነበሩም። በአበሻቸም ዘንድ እምብዛም የተወደዱ አልነበሩም." ይለናል። ኮሎኔል ዳዊት ይህንኑ ጉዳይ አንሥተው ሲያወሱ፣ "የዘመኑ መኳንንትና መሳፍንት ከንቲባ ገብሩን በሞያቸው እየወደዱቸው፣ ዕድገትንና የሥራ ደረጃን በተመለከተ ግን ትውልዳቸው እንደማይፈቅድላቸው በመቅጠር አቁርቁዘዋቸዋል። ከንቲባ ገብሩ ዕውቀት እንጂ ሀብት ያላቸው ሰው ስላልነበሩ የሚቀጥሉት ዓመታት የከባድ ችግር ዓመታት ሆነባቸው" በማለት ዘግበዋል።

ከንቲባ ገብሩ ውጣ ውረድና ድካም የበዛበትን የዚህ ዓለም ጉዞ አገባደው በ1942 ዓ.ም. ዐረፉ። የታሪክ ምሁር የሆኑት ፕሮፌሰር

ግፐ

ባሕሩ ዘውዴ፣ የውጪ አገር ትምህርት ቀስመው ከተመለሱ ቀደምት ኢትዮጵያውያን ምሁራን ተርታ የሚፈርጇቸው ገብሩን፣ ልጃቸው ኩሎኔል ዳዊት፣ በዘመኑ ከነበረው ማኅበራዊ ሥቃይና ሊታሰብ ከማይችለው ከዚያ ሩቅ የገጠር መንደር በመርፌ ቀዳዳ የመሹለክ ያህል አፈትልከው ከምሁራን ተርታ ለመመደብ መብቃታቸው እንደ ታሪክ አጋጣሚ፣ እንደ ጸጋ፣ ዐልፎም እንደ ዕድል ይቁጠራል በማለት ያወሳሉ።

የተለያዩ አጥኚዎች ከተለያየ የሕይወት ፈርጅ በመነሣት የኅሩያንንም ሆነ የእኩያንን ሕይወታዊ ፈለግ መዘከራቸው ያለ ሲሆን የከንቲባውን ምድራዊ ሕላዌ ከተንሳለለው እና ባህር ከሆነው አኗኗራቸው ላይ በማንኪያ ስንጨልፍለት ይህን መስሎ ብቅ ብሏል።

መወድስ

ከታች ተነሣ ከድኻ ሰፈር
ከንቲባ ገብሩ ሊጠቅም ላገር

የሚጠሉትን እየጠቀመ
ላገሩ ፍቅር እርሱ ታመመ

ኅሳው ከፍ ያለ ባለ መዝገቡ
ታሪክህ ደማቅ ጒልሕ ኮከቡ

ትምህርተ ውልብታ

እየጠሏቸው እንደሚጠቀሙባቸው ልባቸው ቢያውቀውም ለአገር ጒዳይ እስከ ሆነ ለሹም እዝ እሺ ባይ መሆናቸው አገር ወዳድነታቸውን ያሳያል።

ሞልም ባለባቸው ጊዜ የእምነት ርምጃ መውሰዳቸው ለሕይወታቸው መለወጥ ምክንያት መሆኑንና መንፈሰ ጠንካራነታቸውን ያሳያል።
ውጤት ተኮር በሆነ መልኩ ብቻ ሳይሆን በተሰማሩበት መስክ የተቻላቸውንና የበኩላቸውን ድርሻ ለማበርከት መጣራቸው የዓላማ ጽናታቸውን ያመላክታል።

የደረሰባቸው በደልና ሥቃይ በቀላሉ የሚታለፍ ባይሆንም ራሳቸውን ከቂምና ከጥላቻ ነፃ በማድረግ የሕይወት ጒዟቸውን መቀጠላቸውና ልጆቻቸውም በእርሳቸውን ዱካ እንዲከተሉ ማስተማራቸው ትልቅ የምሳሌነት ሕይወት ነው።

የውልብታ ምንጭ

ዳዊት ገብሩ (ኮሎኔል)፣ ከንቲባ ገብሩ ደሴታ የኢትዮጵያ ቅርሰ ፣ አዲስ አበባ፣1985

ፈቃዱ ጉርሜሳ ኩሳ፣ የወንጌል እምነት እንቅስቃሴ በኢትዮጵያ፣ አዲስ አበባ፣ጃኑዋሪ 1999 ዓ.ም

Aren, Gustav *Envoys of the Gospel in Ethiopia*. Stockholm, 1999 Evangelical pioneers in Ethiopia. Origins of the Evangelical church Mekane Yesus. Stockholm & Addis Ababa, 1978

Baheru Zewde. Pioneers of change in Ethiopia, The ReformistA History of modern Ethiopia 1855-1974.London, Athens & Addis Ababa,

የአንባቢው የግል ማስታወሻ

፫

አለቃ ታዬ ወልደ ማሪያም
1853 –1916
የጨለማው ብርታት የኅፈኑው ምሁር

ለአገሬ መንግሥት ቅንአት እንደ ሳት በላኝ . . ምንኮ አደርጋለሁ? ዐዝኜ ወደ መቃብር እወርዳለሁ

እስከ ዛሬ ድረስ ወደ ሩቅ አገር ተሰደው ወይም ወደ አበሻችን ከመጡት ፈረንጆች ጥቂት ጥበብ ተምረው ያገራቸውን መንግሥት ሊጠቅሙ የሚፈልጉ ወንድሞቻችንን መናፍቃን፣ የሊላም መንግሥት ሰላዮች እየተባሉ ሲራቡ፣ ሲከሰሱም እናይ የለምን? የእነዚያን መከረኞች ስም ስንት ብለን እንቍጠረው? የሚከተሉት የሁለት ሰዎች ስም እንዲወሱ የግድ ነው። እነርሱም ከንቲባ ገብሩና አለቃ ታዬ ናቸው። ሦስት ዓመት ሙሉ አዲስ አበባ ላይ ሰቀመጥ እንደነዚህ ሁለት ሰዎች አድርጎ መንግሥቱን የሚወድ ሰው አላየሁም። ይህ ደግነታቸው ግን እስከ ዛሬ ድረስ አልታወቀላቸውም ይመስለኛል። እጅግ ያሳዝናል። የእነሱን ዕድል ያየ ሰው የኢትዮጵያ መንግሥት ለወዳጅ አይጠቅምም ብሎ ተስፋ ይቈርጣል።

ኀጋድራስ ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ

አዛውንቱ ገብረ ማርያም ኪዳነ ማርያም ዳዊት ከመድኀም ያለፈ ዕውቀት አልነበራቸውም፤ ከጥቍር ዐፈር ጋር ታግለው የመሬትን እምብርት በመገልበጡ ሙያ ግን ተክነውበታል። ያብራካቸው ክፋይ ታዬ ደግሞ፣ ሞፈር ከቀንበር ማቀናጀት የማለዳ ዕጣ ክፍላቸው አልነበረም፤ መቃ ብርዕ ከብራና ወይም ከወረቀት ጋር አዋድደው ሆህያትን የሚያበራዩ ሥሉጥ የቀለም ቀንድ እንጂ።

እምር ታህል ልጅ እያሉ ወደ ቤተ ክህነት ትምህርት የተላኩት ታዬ ስምንት ዓመት ሲሞላቸው ንባብና ጽሕፈትን አቀላጥፈው እንደ ቻሉ ይነገርላቸዋል። የተወለዱበትን ዘመን አስመልክተው በዕድሜ ከገፉ በኋላ ከሚሳቸው በማትለይ አንድ የግል ማስታወሻቸው ላይ የተገኘው ጽሑፍ እንዲህ ይነበባል፦

የአለቃ ታዬ ልደት 1853 ዓ.ም. በዘመነ ወንጌላዊ ሉቃስ 20 ወአሓዱ ለጎንደር ነው። ይህም ዐፄ ቴዎድሮስ በነገሡ በ7ኛው ዓመት ነው። ካፄ ቴዎድሮስ መንግሥት 8 ዓመት አመጣለሁ። በአውሮጳ አቈጣጠር ግን 1861 በኖቬምበር ወር 30ኛው ቀን ተወለድኩ።

ኤረክሰን የተባለው የውጭ አገር ዜጋ ይህን የግል ማስታወሻ ካነበበ በኋላ በአውሮፓውያን የዘመን አቀማመሩ ላይ መጠነኛ ማስተካከያ አድርጎአል፤ «ታዬ

ተወለደው» የሚሉን በኢትዮጵያውያን ዘመን አቈጣጠር ኅዳር 21፣ 1853 ከሆነ፣ የዘመኑ ስሌት ወደ አውሮፓውያን ቀመር ሲመነዘር ከቶም ኖቬምበር 30፣ 1861 ሊሆን አይችልም» ሲል ኤረክሰን አሳቡን ያቀርባል። ቢሆንም የታዬን የግል ማስታወሻ የዕድሜአቸው መቁጠሪያ አድርገን እንዝለቅ።

እንደ ታሪክ ጸሓፊው ጉስታቭ ዘገባ ከጣና ሐይቅ በስተ ምሥራቅ በምትገኘውና ይፋግ በተሰኘችው የገበያ ማእከል የተወለዱት ታዬ ዕድሜያቸው ዐሥር ዓመት ሲሞላ የዳኸባት መንደር በወረርሽኝ መቅሠፍት ተመታች። አስቀድሞ መንደራቱን ለቀው ከሄዱት ወላጅ አባታቸው በቀር እምጠው የወለዱቸውን እናታቸውን ጨምሮ የቀሩት ዘመዶቻቸው በበሽታው ረገፉ። በዚህ ምክንያት በእኒህ ሰው ልብ ውስጥ ሰቀቀን ነገሠ። ብቸኝነታቸው አባታቸውን ፍለጋ አገር ዋለው እንዲሄዱ ገፈተራቸው።

የአለቃ ታዬን የሕይወት ታሪክ የጻፈው ኃይሉ ከበደ ባልታተመ የጽሑፍ ሥራው፣ አለቃ ታዬ ለስደት ከወጡበት ማግስት ጀምሮ ያለውን ሁኔታ እንዲህ ሲል ይተርካል፤ «. . . አባታቸው ወደሚገኙበት ወደ ሽዋ ጠቅላይ ግዛት ለመሄድ ሞክረው ሳይሳካላቸው ስለ ቀረ የእናታቸው ወንድም የሚሆኑት አጎታቸው ትግራይ ይኖሩ ስለ ነበር ጒሠአቸውን ወደዚያው አመሩ። ትግራይ እንደ ደረሱ አጎታቸውን ሰላጪቸው ወደ ኢየሩሳሌም ለመሄድ ዐቅዱው ምጽዋ ደረሱ፤ እግረ መንገዳቸውን በስዊድን ሚስዮን ትምህርት ቤት እንዳረፉ በዚያው ትምህርት ቤት ውስጥ መጽሐፍ ቅዱስን ማጥናት ጀመሩ።

ጉስታቭ አሬን የተሰኘው ጸሓፊ *"Evangelical Pioneers in Ethiopia"* በተሰኘ ሥራው ይህንኑ የታሪክ ሂደት እንዲህ ሲል አስፍሮታል፤ «. . . የ19 ዓመቱ ታዬ ምጽዋ ከወረዱ በኋላ አጎታቸው ባሕር ቀዝፈው ወደ ሕንድ መዝለቃቸውን ሰሙ፤ በዚህም ምክንያት ሐሳባቸውን ቀይረው እምኑሉ ወደሚገኘው የወንዶች ትምህርት ቤት ለመግባት ወሰኑ። ከተቀሩት ልጆች አንጻር ሲታይ በዕድሜ ጠና ማለታቸውን የገመተው ሉንደል የሚባል የትምህርት ቤቱ ኀላፊ በመጀመሪያ ታዬን ተቀብለው ለማስተናገድ ቢያንገራግርም፣ ጥቂት ወራት ካለፉ በኋላ ግን እንዲማሩ ፈቀደላቸው።

በትምህርት ቤት በቈይባቸው ወቅቶች ብሩህ አእምሮ እንደ ነበራቸው አስመስክረዋል። በወቅቱ የነበሩት ዊንክሸስት እና ኤሚሊ ሉንደል የተባለት መምህራን እንዳጤኑት፣ «ታዬ በባህላዊ ትውፊቶች በመመሰጣቸው፣ ከምዕራባውያን ትምህርት ይልቅ ለምሥራቁ ትድሚያ ሲሰጡ ታይተዋል። ለመጽሐፍ ቅዱስ ጥናት ልዩ ዝንባሌ አላቸው። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንን አስተምህሮ ለማጥናት ሰፊ ጊዜ ይሰጣሉ፤ አብዛኛውን ጊዜም እስከ ሌሊቱ አጋማሽ ድረስ ከግእዝ መጻሕፍት እያጣቀሱ ይመረምራሉ» በማለት መስክረውላቸዋል።

ኤሚሊ ሉንዳል፣ ባለቤቷ ከመሞቱ አስቀድሞ ስላዘጋጇቸው የጽሑፍ ሥራዎች ባወሳችበት ማስታወሻዋ ላይ፣ የሉንደል ዐቢይ ሥራ የመጽሐፍ ቅዱስ ማብራሪያ መሆኑን ጠቅሳ፣ ሥራው የተከናወነው ታዬ እምነሉ ትምህርት ላይ በነበሩበት ወቅት ቢሆንም፣ ጽሑፉን በመገልበጥና ቋንቋውን በመማራት በኩል ግን አለቃ መልካም እገዛ እንዳደረጉ ታወሳለች። ኤሚሊ እንደምትለው ሉንዳል ባረፈበት ወቅት በዮሐንስ ወንጌል ላይ የሠራው ሐተታ አብዛኛው እጅ የተጠናቀቀ ቢሆንም፣ መላልሶ በመከለሱና ለኅትመት ብቁ አድርጎ በማዘጋጀቱ ተግባር ውስጥ የእሷ /ኤሚሊ/፣ የታዬና የአኔሲሞስ ተሳትፎ እንዳለበት አስፍራለች። በተከታዩ ዓመት ማለትም በኖቬምበር 1882 ታዬ ቅኔ ለመቀኘት ፊታቸውን ወደ ቤገምድር መለሱ። ይህን የመለስ ጉዞ አስመልክቶ ታይሉ እንዲህ ይላል፤ ". . . እምነሉ በተባለው ሚሲዮን ትምህርት ቤት ውስጥ ለብዙ ዓመት የወንጌልን ቃል ሲመራመሩ ቈይተው እንደገና ወደ ትውልድ ሀገራቸው ተመለሱና የግእዝ ቅኔ ትምህርት ቤት ገቡ። በዚያም የግእዝን ቋንቋ ጠንቅቀው እንዳወቁ በ1877 ወደ ምጽዋ ተመልሰው በመምህርነት ሙያ አገለገሉ። በዚህ ዘመን የድርሰት ሥራ እንደ ጀመሩ ይታመናል፤ መጽሐፈ ሰዋሰው የተባለውን መጽሐፍም በዚሁ ጊዜ ጻፉት። "

አለቃ ታዬ የበርካታ መጻሕፍት ባለቤት ቢሆኑም፣ አብዛኞቹ ሥራዎቻቸው ወደ ሕዝብ እጅ አልደረሱም። ከሥራዎቻቸው መካከል፣ እስከ አሁን በስዊድንኛ ቋንቋ ብቻ የሚገኝና በወጣትነት ዘመናቸው እንደ ጻፉት የሚገመተው "En Teologisk strid inför Ras Mengescha" (*A Theological Debate Before Ras Mengesha*

ነገረ መለኮታዊ ክርክር በራስ መንገሻ ችሎት) እንዲሁም 450 ገጾችን አካቶ የያዘውንና ምናልባትም በዕድሜ ዘመናቸው ማብቂያ ላይ ሳይደርሱት እንዳልቀረ የሚገመተውን በእጅ ጽሑፋቸው የተዘጋጀ (አብዛኛው ማጣቀሻ በግእዝ ቋንቋ የሆነው) የአማርኛ መዝገበ ቃላት ወይም የጽንሰ ሐሳብ መዝገብ ናቸው።

ጉስታቭ አሬን ይህን ሁኔታ ሲያብራራ፣ ታዬ ወደ መንደራቸው የተመለሱት ሊጣቸውን ሳይሆን ያገኙትን መንፈሳዊ ዕውቀት ሥምር ይዘው ነበር። መጽሐፍ ቅዱሳዊ መረዳታቸውን ለሌሎች ሊያጋሩ ቢፈልጉም እንኳ የቀዬውን ቀልብ ሊያገኙ አልቻሉም፤ በመሆኑም የቅኔ ትምህርታቸውን በሙሉ ልብ ቀጠሉ። ምርምራቸውንም ዕውቅና ባላቸው በተለያዩ አድባራትና ገዳማት ካጠናቀቁ በኋላ፣ «አለቃ» የተሰኘውን ከፍተኛ ማዕረግ አገኙ። ከዚያም በ1883 ዓ.ም. ወደ እምነሉ ተመልሰው በመምህርነት፣ በአስተርጓሚነትና በወንጌል ሰባኪነት አገልግለዋል።

በ1890 እንደ ገና ወደ ትውልድ መንደራቸው ተመለሱ። በዚያም ትዳር መሥርተው የወንጌል ስብከታቸውን ቀጠሉ። በሙያቸው ተወዳጅነትን በማትረፋቸው በዘመኑ ቤገምድርን በከፊል ይዝዙ በነበሩት ራስ መንገሻ አቲክም ዘንድ ከፍተኛ ተቀባይነትን አገኙ። ከጥቂት ጊዜ በኋላም የታዬን ሊቅነት በመገንዘብ ራስ መንገሻ አሽከራቸውን ባልደረባ ሰጥተው በ1891 ዓ.ም. ወደ አዜ ምኒልክ ሰደዱአቸው።

ወቅቱ ራስ መንገሻ ዮሐንስ ያመፁበትና የሸፈቱበት ጊዜ ስለ ነበር፣ በራስ መኰንን የሚመራ ሠር ወደ ትግራይ ዘመተ። ንጉሥ አፄ ምኒልክ የሰራዊቱን ሁኔታ በቅርበት ለመከታተል ወሎ ደነባ ላይ ዐርፈው ሳለ አለቃ ታዬ ከንጉሡ ፊት ቀርበው ተዋወቁ። እምነሉ ሳሉ አሳትመውት የነበረውን መጽሐፈ ሰዋሰው የተሰኘውን መጽሐፋቸውን ለንጉሡ አበረከቱ። ንጉሡም ሥራውን አይተው በመደሰት ሊቁን ካበረታቷቸው በኋላ ወደ ትውልድ ዐታቸው ሄደው በዚያው እንዲቈዩ አዘዟቸው።

ከፊል ትምህርታቸውን ከውጪ አገር ዜጎች በመቅሰማቸው ሰበብ አንዳንድ የቤተ

ክህነት ሰዎች በአለቃ ታዬ ላይ ተቃውሞ ያነሡባቸውና ያስነሡባቸው ስለ ነበር፣ ይህንኑ ጒዳይ ለአፄ ምኒልክ አቅርበው የሚከተለውን ደብዳቤ ተቀበሉ።

> ሞአ አንበሳ ዘእምነገደ ይሁዳ ዳግማዊ ምኒልክ ሥዩመ እግዚአብሔር ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ፣ አለቃ ታዬ ገብረ ማርያም የሚባል ሰው ምጽዋ የነበረ ሃይማኖቱን እኛ መርምረነዋልና ማንም አንዳች አይበለው በሃይማኖት ነገር። በጎንደር 6 ቀን 1891 ዓ.ም. በወረኢሉ ከተማ ተጻፈ።

ከዚያ በኋላ ወደ በጌምድር ተመልሰው ሥራቸውን ቀጠሉ። አፄ ምኒልክ ከወሎ ተነሥተው አዲስ አበባ እንደ ደረሱ ታዬም ወደዚያው ሄዱ። ከንጉሡ ጋር በመገናኘት ጸሓፌ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴን በባልደረባነት ተቀበሉ። በጊዜው አንዳንድ ሰዎች፣ የታዬ ሃይማኖት የፈረንጅ ነው፣ ንጉሡ ይህን ሳያውቁ ነው ማኅተም የሰጡት በማለት ስላሰወሩ፣ አቡነ ማቴዎስና ጸሓፌ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴ ተቀናቃኝ ሆነው ተነሡባቸው። ይህም ሁኔታ በጸሓፌ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴ በኩል ወደ አፄ ምኒልክ የመቅረብ ዕድላቸውን አከሰመው።

እንደሚባለው አቡነ ማቴዎስ ጉባኤ ከተው አለቃ ታዬን ካስጠሩ በኋላ፣ «አንተ አህያ ሃይማኖትህ ምንድን ነው?» በማለት ለጠየቋቸው ጥያቄ፣ አለቃ፣ «እኛን አህያ የሚያሰኘን እናንተን በመሸማችን ነው» ብለው እንደ መለሱላቸው ይነገራል። ነገሩ እየከረረ በመምጣቱና በአለቃ ላይ የተፈጸመው በደል ምኒልክ ዘንድ በመድረሱ፣ ንጉሡ ጸሓፌ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴን ገሠጿቸው፤ በማይገባ ሁኔታ አለቃን በማንገላታታቸው በአቡኑም ላይ የተሰማቸውን ቅሬታ ገልጸዋል።

በዚህ ሁሉ ሁኔታ ውስጥ ታዬ ወንጌልን ከማስተማር ጐን ለጐን የጽሑፍ ሥራቸውን ቀጠሉ። ይህንንም ተግባር በትጋት በማከናወን ላይ ሳሉ፣ ከንጉሡ ዘንድ እንዲህ የሚል የማዘዣ ደብዳቤ ደረሳቸው፦

> ሞአ አንበሳ ዘእምነገደ ይሁዳ ዳግማዊ ምኒልክ ሥዩመ እግዚአብሔር ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ፣ ይድረስ ከአለቃ ታዬ እንዴት ሰንብተሃል። እኔ እግዚአብሔር ይመስገን ደኅና ነኝ። ከጀርመን መንግሥት ተልከው የመጡ ሰዎች በምጽዋ በኩል ወደ ሀገራቸው ለመሄድ በጐጃም በኩል ወጥተዋል። ነገር ግን ከኢትዮጵያ የሄዱ በአገራችን ብዙ የጥንት መጻሕፍት አሉ። ያንን የሚያውቅ ብልኅ ሰው ይሂድና እንዲያይ ይሁን ብለውኛል። አንተ የዚያን አገር ባህል ለምደኸዋልና እናንተ ዘንድ በደረሱ ጊዜ አንተም ከእነሱ ጋር ወረሀ እንድትሂድ ይሁን። መጋቢት 9 ቀን 1897 ዓ.ም. ወዲስ አበባ ከተማ ተጻፈ።

ይህን ጥሪ አስመልክቶ ክሪስ ፕሩቲ፣ *"Empress Taytu and Menilek II"* በሚል ሥራው፣ ከጀርመኖች ዘንድ የመጣውንና በበርሊን የኦሬንታል (ምሥራቃዊ) ጥናት ተቋም ውስጥ ባለሙያ የማሰማራቱን ጥያቄ በበቂ ሁኔታ ሊያሟላ የሚችል ከታዬ የላቀ ስመ ጥር የግእዝ ምሁር በምኒልክ አእምሮ ውስጥ አልነበረም፤ ያም በመሆኑ ለዚህ ኀላፊነት ወሎ-ተውታል በማለት ጽፎአል።

ብላቴን ጌታ ኀሩይ ወልደ ሥላሴ፣ የሕይወቴ ታሪክ በተሰኘ መጽሐፋቸው ይህንኑ ሁኔታ እንደሚከተለው ገልጸውታል፤ የጀርመን መንግሥት የግእዝ ቋንቋ የሚያስተምር አንድ ሊቅ ይሰጠኝ ብሎ አፄ ምኒልክን በለመነ ጊዜ፣ አለቃ ታዬን መርጠው ሰደዱአቸው። በጀርመን መንግሥት ሦስት ዓመት ሙሉ የግእዝ ቋንቋ አስተምረው ኒሻን ተሸልመው ወደ ኢትዮጵያ ሲመለሱ፣ አፄ ምኒልክም ኒሻን ሸልመው የአባታቸውን አገር ሰጥተው ወደ በጌምድር ሰደዱአቸው።

ታዬ በአገራቸው ብቻ ተወስነው አልቀሩም። ወደ አውሮፓም አትንተዋል። በዚያም በርካታ ከተሞችን የነበኙ ሲሆን ለዚህም ዋቢነት ማስታወሻዎቻቸው ሊጠቀሱ ይችላሉ፦

ማክሰኞ ግንቦት 22/1897

በዚህ ቀን ሊሊቱን ስንሄድ ዐድረን ማለዳ ሲቂሊያ በ6፡00 ሰዓት ደረስን። ስንሄድ ውለን ማታ በ7፡00 ሰዓት ኒያፖል ገብተን ዐደርን። ሲቂሊያ የኢጣሊያን ክፍል ናት። እርስዋም ቃሮዳን የምታህል ታላት ደሴት ናት። ከተሞችዋም በባሕር ዳር ለዳር ተሠርተው እጅግ የሚያምሩ ናቸው። ኒያፖልም በባህር ዳር የተሠራ የጥንት የጣሊያን ነገሥታት ከተማ ነው። ዛሬ ግን ራሱ ከተማው ሮም ነው።

ቅዳሜ ግንቦት 26/1897

በዚህ ቀን በማርሴል ዋልን፤ ባቡሪቱ ዕቃ ስታወርድ፣ ዕቃ ስትቀበል ዋለች። እኔና ዮሴፍ ሱማሊ በ8፡00 ሰዓት ከባቡር ወጥተን በሠረገላ ከተማ ለከተማ እኩል ሰዓት ሄድነ። ወርደን በእግራችን ደግሞ እየዞርን ብዙ ነገር አየን። በዚያም እጅግ ጎፍረት የሌላቸው ደፋሮች ጋለሞቶች አየን። በ5፡00 ሰዓት ወደ ማታ ከባቡራችን ገብተን ዐደርን።

አለቃ በጀርመን ቈይታቸው ከአፄ ምኒልክ ጋር በመጻጻፍ መፈጸም የሚገባቸውን ሁሉ በትጋት ያከናውኑ ነበር፤ በግእዝ የተጻፉትን መጻሕፍት ከመመርመርና ከመሰብሰብ በተጨማሪ አማርኛንና ግእዝን በበርሊን ዩኒቨርስቲ ውስጥ አስተምረዋል።

አለቃ በዚያ አገር ውስጥ በከራረሙበት ዘመንም አንዳንድ ሁኔታዎችን ከየአቅጣጫው ከቃኙና ካስተዋሉ በኋላ ጳጉሜ 3 ቀን 1898 ዓ.ም. ለአፄ ምኒልክ የሚከተለውን ደብዳቤ ጽፈዋል፦

. . እኔ ያስተማርኳቸው አማርኛና ግእዝ ያነባሉ፣ ይጽፋሉ። ደኅና ሰዎች ናቸው። የጃንሆይ መልእክተኛ ብለው አክብረውና አፍቅረው ይዘውኛል። ከአገር ናፍቆት በቀር የጐደለብኝ ነገር የለም። ለጥበባቸው ፍጻሜ የለውም። በየዕለቱ ዐዲስ ነገር አያለሁ፤ ዐዲስ ነገር እሰማለሁ።

ጃንሆይ ከአገርዎ ልጆች ወደ አውሮጳ ሰደው ብልኀት ቢያስተምሩ መልካም በሆነ፣ የያጃንና የሞረኮ መንግሥት ሰው እየሰደዱ አስተማሩ። ይህን አይቼ ለአገሬ መንግሥት ቅንዓት እንደ ሳት በላኝ . . ምንኩ አደርጋለሁ? ዐዝኜ ወደ መቃብር እወርዳለሁ። የጃንሆይ ብር እንዲሠለጥን የፊተኛውን ብርና አሞሌ ያጥፋ።

በማክታተልም ግንቦት 1899 ዓ.ም. የውስጣቸውን ብሶትና የአገራቸውን ኋላ ቀርነት የሚያጣቱምና መንሥኤውን የሚዘረዝር አንድ ደብዳቤ ለአፄ ምኒልክ ሰደዱ። ከሪስ የተሰኘው ታሪክ ጸሓፊ ስለዚህ ደብዳቤ ሲያወሳ፣ ታዬ በሜይ 1907 ቍጭት የተሞላበት ደብዳቤውን ለአፄ ምኒልክ የጻፈው በዚህ መልክ ነበር፦

እኛ ሀበሾች . . በመንፈሳዊና በሥጋዊ ጥበብ ወደፊት የማንገፋበት ምክንያት ምን ይሆን ብሎ ለሚጠይቅ . . .ሕዝቡ ሁሉ ባይማርና የወንጌልን ስብከት በብዙው ባይሰማ፣ እውነተኛ ዕውቀትና አፍቅሮ ቢጽ ትሕትና ቢጠፋ ነው ... ። በአገራችን ጥቂት ዕውቀት ያላቸው ሰዎች በመከበር ፈንታ ስለሚሰደቡና ስለሚዋረዱ፣ ስለሚጠቁም የሚደውቅትን ጠቃሚ የጥበብ ሥራ ትተው በዐዘን መኖርን መረጡ።

በማለት ከተናገረ በኋላ ንጉሡ በጉዳዩ ላይ አጥብቀው እንዲያስቡ፣ ችግሩንም ከፍጻሜው እንዲያደርሱ በመጠየቅ ይደመድማል ሲል ጽፎአል።

ከሪስ ያልጠቀሰው የደብዳቤው ቀሪ ክፍል እንዲህ ይነበባል፦

የአዳምን ልጆች ዓለሙን ሁሉ የፈጠረ አድልዎ የሌለበት አንድ ልዑል እግዚአብሔር ነው። ላንዱ ወገን ሕዝብ ሙሉ፣ ላንዱ ወገን ጐደሎ ልብ አልፈጠረም።

በፍጥረቱ የአዳምን ልጆች ሁሉ አስተካክሎ እንደ ፈጠረ መጽሐፍ ቅዱስ ይነግረናል። እንዲህ ከሆነ ስለ ምን ያውሮፓና የእስያ ሰዎች ከአፍሪካ ክፍልም ጥቂቶች ብልጎቶሮች ሲሆኑ እኛ ሀበሾች . . . መጽሐፍ ቢማሩ ኮቸሮ ለቃሚ . . .፣ ብርና ወርቅ ቢሠሩ ቀጥቃጭ ቡዳ . . .፣ እንጨት ቢሥራ አናጢ ዕንጨት ቁርቋሪ . . .፣ ቁዳ ቢፍቅ ጥንበ በላ ፋቂ . . . እየተባለ፣ ለየሥራው ሁሉ ስም እየተሰጠ ስለሚሰደብ የጥበብ ሥራ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየቀዘቀዘ ጠፋ። ስለዚህ ጐዳይ ጃንሆይ አስበው እንዲህ ያለው ስድብ ሁሉ ባዋጅ እንዲከለከል . . . ሰዎቹ እንዲከበሩ ቢያደርጉ፣ . . . በሌላ መንግሥት ስምና መልክ በተቀረጸ ገንዘብ ከመገበያየት፣ በጃንሆይ መልክና ስም የተቀረጸበት ገንዘብ እንዲወጣ ቢያደርጉ ነጻ መንግሥትም ራሱን የቻለና የተሟላም ይሆናል . .

ታሪክ ጸሓፊው ክሪስ እንደሚለው፣ የታዬ ደብዳቤ ከተጻፈ ከ4 ወር በኋላ ማለትም በጃንዋሪ 1908 አፄ ምኒልክ የትምህርትን አስፈላጊነትና የሥራን ክቡርነት ያካተተውን ዐዋጅ አሳወጁ።

ከጀርመን መልስ ሦስተኛውን የኢትዮጵያ የክብር ኮከብ ኒሻን ከአፄ ምኒሊክ ዘንድ የተሸለሙት ታዬ ወደ ትውልድ አገራቸው በመዝለቅ ሥራቸውን ቀጠሉ። በዚያም ከተሰጣቸው ጉልት ግሚሱን በጎንደል ከነጠቁ በኋላ ቀሪውን ደግሞ ለመጠቅለል እየተንቀሳቀሱ የነበሩት ደጃዝማች መሸሻ ወርቁ ባለጋራ ሆነው ተነሡባቸው። በጊዜው የበጌምድር ገዢ ለነበሩትም ለንጉሥ ወ/ጊዮርጊስ እንዲህ ብለው ጻፉላቸው፤ አለቃ ታዬ ሃይማኖቱ የንስጥሮስ ነው፤ ይህንንም ሃይማኖት ለሕዝቡ ያስተምራል። ከዚያ በኋላ ንጉሥ ወ/ጊዮርጊስ ብስጭት በሞላበት መንፈስ የሚከተለውን ደብዳቤ ጽፈው ለአለቃ ታዬ ሰደዱ፦

የተላከ ከራስ ወ/ጊዮርጊስ ይድረስ ከአለቃ ታዬ እንዴት ሰንብተሃል እኔ እግዚአብሔር ይመስገን ደኅና ነኝ። ዝም ብለህ ተቀመጥ ስንልህ እንደዚህ ያለ ትምህርት ከየት ያመጣኸው ነው? በምን ተጣላኸን እንዳትል። በ1903 ዓ.ም. ኅዳር 24 ቀን ተጻፈ።

አለቃም ደብዳቤው እንደ ደረሳቸው ሃይማኖታቸው ተዋሕዶ መሆኑንና የተፈጸመባቸውም ግፍ ተገቢ እንዳይደለ ለንጉሥ ወ/ጊዮርጊስ በመግለጽ የተወሰደባቸውን መሬት እንዲያስመልሱላቸው ጠየቁ፤ ንጉሡም ደጃዝማች መሸሻ ወርቁን አስጠርተው የወሰዱባቸውን ጉልት ለአለቃ ታዬ እንዲመልሱላቸው ፊረዱ። ሁኔታው ያልተዋጠላቸው ደጃዝማች መሸሻም፣ ታዬ ሃይማኖቱ ፀረ ማርያም ነውና አገር መግዛት አይገባውም በማለት ሌላ ክስ ከፈቱ።

ንጉሥ ወ/ጊዮርጊስም ጉዳዩ ሃይማኖት ነክ በመሆኑ ታኅሣሥ 24/1903 ክሱን ወደ አቡነ ማቴዎስ መሩት። ጥር 28 በዋለው ጉባኤ አለቃ ፊለቀ ከሳሽ ሆነው በመቅረብ፣ "አለቃ ታዬ ለሥዕልና ለመስቀል አይሰግድም፤ በሞቱ ቅዱሳን አማላጅነት አያምንም፤ ዝክርና ምዕዋት የሞተ ሰውን ሊያጸድቅ እንደማይችል ይናገራል፤ የልማድ ጸም ዋጋ እንደሌለው ይሰብካል፤ ቍናትን አያከብርም" ሲሉ የክሱን ጭብጥ በጉባኤው ፊት አብራሩ።

በቀረቡት ክሶች ላይ ከፍ ያለ ክርክር ከተደረገ በኋላ ጳጳሱ ከባልደረቦቻቸውና ከመኳንንቱ ጋር መክረው ለወደ ፊቱ ይህን ትምህርት እንዳያስተምሩ ገሥጸው አሰናበቷቸው። በአለቃ ታዬ መለቀቅ የተበሳጩት ካህናት በጊዜው የአፄ ምኒልክ ባለሙሉ ሥልጣን እንደ ራሴ ለነበሩት ለራስ ተሰማ በማመልከት ያለ ሕግ ከታሳቂ ወኅኒ ቤት እንዲገቡ አደረጉ።

አለቃ ታዬ ወኅኒ ቤት ታስረው ከከረሙ በኋላ ተፈቱ፤ ከዚያም በመጀመሪያ

ከደጃዝማች ሙሉጌታ፣ ቀጥሎም ከደጃዝማች ይዘው በሃብቴ ጋር በቁም እስር እንዲቆዩ ተደረገ። በመጨረሻም በ1912 ዓ.ም. ለመንግሥት አማካሪነት ተመርጠው መሥራት ጀመሩ። ምሁሩ ታዬ የሕይወት ዘመናቸውን ከመከራ፣ከሥቃይ፣ከድካምና ከእንግልት ጋር ከገፉ በኋላ ነሐሴ 15 ቀን 1916 የሰው ልጆች ሁሉ ዕጣ ክፍል ወደ ሆነውና ከቶም ሊቀርበት ወደማይቻለው ዓለም አመሩ፤ ዐረፉ። እንደሚባለው በቀብራቸው ወቅት (እኅታቸው?) ወ/ሮ ላቀች አምንህ ያሞሹት የሐዘን እንጉርጉሮ፣አለቃ ታዬ ዘመናቸውን ሁሉ ከኢ-ፍትሓዊነትና ከአለማወቅ ጋር ያደረጉትን እልህ አስጨራሽ ተጋድሎ ሰብሰብ አድርጎ የሚያሳይ ይመስላል፦

ከወጎኒ ቤት አስረው የዘጉበት ማንቃ፣
ብሎ ተናግሮ ነው የወንጌል ቃል ይብቃ።
የወንጌልን ሥርዐት ተማሩ ቢሳቸው፣
ትልቁም ትንሹም ሁሉም ደደብ ናቸው።
አሉት ዐረ ማርያም መልስ ቢሳናቸው።
ዕውቀት እና ምግባር ጉድጓድ ተከተተ፤
አራት ነው እንጂ መች አንድ ሰው ሞተ።
ወዝውዘው ነዝንዘው ማሉት እንደ ዝሆን፤
ያው ወደቀላቸው ይበሉት እንደሆን።
ከጨለማ መሃል ቢወጣ ብርሃን፣
አጥፉት አጥፉት አሉ እንዳይታየን።

መወድስ

ጽኑ አለቃ ታየ ጨለማውን ጠልቶ
ኢትዮጵያችን ትድመቅ አለ እጅጉን ጸንቶ

የጨለማውም ጎይል በጣሙን በርትቶ
ታየን ገዘገዘው ታገለው ጎትቶ

እውነት መያዝና የጥበብ ምርምር
ብዙ አይሞገስም በአበሻችን ምድር

እውነትና ጥበብ ቢቆስልም ቢደማም
ያሸልባል እንጂ ማገገሙ አይቀርም

ለአገርህ መንግሥት የቀናኸው ቅንአት
ታየ ዛሬ ደምቆ ፀሓይ ነህ የሌሊት

ትምህርተ ውልብታ

ለተረዱትና ላመኑት እውነት ጸንተው መቆማቸው ታላቅ የጽናት ትምህርትን ይሰጣል።

ልክ የሚያስገቡ ጥበበኛ መልሶቻቸው በትምህርት መብሰል የሚያስገኘውን ጥቅም ያመለክታሉ።

የአገር ፍቅርና ዕድገት ቅንአታቸው የሚያስቀና ነው።

«ለካ ወንጌልንና አገርን አያይዞ መውደድ ይቻላል» የሚያሰኝ ነው። እንዲህም በመሆኑ በየእምነቱ ለሚገኙ የዛሬ ኢትዮጵያውያንና ኢትዮጵያውያት ትልቅ አብነት ነው።

የሰው ልጆች ለተሰማሩባቸው የሥራ መስኮች የሚሰጡት ክብር ትልቅ ምሳሌ ነው።

የውልብታ ምንጭ

ኃይሉ ከበደ፣ የአለቃ ታዬ ገ/ማርያም የሕይወት ታሪክ፣ ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ዩኒቨርስቲ፣1963

ጎሩይ ወ/ሥላሴ፣የሕይወት ታሪክ፣ አዲስ አበባ፣1951

ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ፣አፄ ሚኒልክ እና ኢትዮጵያ ፣ብርሃን ይውን፣አሥመራ፣1912

Aren, Gustav. *Envoys of the Gospel in Ethiopia*, Stockholm, 1999

_____*Evangelical pioneers in Ethiopia; Origins of the Evangelical church Mekane Yesus*. Stockholm & Addis Ababa, 1978

Baheru Zewde. *Pioneers of change in Ethiopia, The Reformist Intellectuals of the Early Twentieth Century, Oxford,* Athens, Addis Ababa, 2002.

_____ A History of modern Ethiopia 1855-1974.London, Athens & Addis Ababa, 1991

Getachew Hayle, Aasulv Land, Samuel Rubenson (eds.) *The Missionary Factor in Ethiopia*. Papers from a Symposium on the Impact of European Mis sions on Ethiopian Society, Lund University, Au gust 1996.

Prouty, Chris *Empress Taytu and Menilek II,* Ethiopia, 1883-1910.London, 1996.

የአንባቢው የግል ማስታወሻ

አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ
1864 –1936
የቀለም ቀንድ ፥ የቃላት ጉልላት

ሥራን በሥራም ሞምር እንጂ በቃል ብቻ
መንቀፍ አይበቃም

የሥነ ጽሑፍ ጉዳይ ሲነሣ ስማቸው ወብሮ የሚነሣ ታላላቅ ሰዎች አሉ። ከእነዚህ መካከል አንዱ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ (ከዚህ በኋላ ኪ.ወ.ክ.) ናቸው። ኪ.ወ.ክ. "ታላቁ ሊቅ" የሚያሰኛቸው አንድ ሁነኛ ምክንያት አለ፤ ይኸውም እስከ ዛሬ ድረስ በኢትዮጵያ ውስጥ ከተሠሩ ታላላቅ ትምህርታዊና ሊቃውንታዊ ሥራዎች ተርታ በቀዳሚነት ሊሰለፍ የሚችል ሥራ ለሕዝብ ማበርከታቸው ነው። «መጽሐፈ ሰዋስው ወግስ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ» እና እንዲሁም «ሃይማኖተ አበው ቀደምት» የተሰኙት ሁለት ሥራዎቻቸው እጅግ ፈር ቀዳጅ የሆኑ ናቸው። በተለይ የመጀመሪያው ሥራቸው ከእርሳቸው በኋላ መዝገበ ቃላት ያዘጋጁ ሰዎችንና ተቋሞችን በአንድም ሆነ በሌላ መንገድ የኪዳነ ወልድ ክፍሌ ባለዕዳ እንዲሆኑ አድርጓቸዋል።

«ሞት እንኳ ጨክኖ ወስዶ ከሚያስቀረው ምናለ ደጋጉን ዳግመኛ ቢፈጥረው» የሚለው የድምፃዊ ጥላሁን ገሠሠ ዜማዊ ቅኔት እውን ቢሆን ፣ በዚህ ምድር ላይ በሥጋ ዳግመኛ እንዲኖሩ ከምንመኛቸው ሰዎች አንዱ አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ ይሆኑ ነበር። ከታሪክ እንደምንረዳው ለመጪው ትውልድ ጠቃሚ ቅርስ አውርሰው ያለፉ ሰዎች ቍጥራቸው ጥቂት ቢሆንም በሥራቸውና በምሳሌነታቸው መጪውን ትውልድ ባለ ዕዳ አድርገውታል። እኛም የእነርሱን መልካም አርአያ እንድንከተል ሥራቸው ሁልጊዜ እነርሱን እንድንመስላቸው ጥሪ ያቀርባል። ኪዳነ ወልድ ክፍሌ በጊዜው ማንም ሊደፍረው ያልቻለውን ሥራ የሠሩ ታላቅ ሰው ናቸው። ዛሬ የአማርኛ ሥነ ጽሑፍ በአንድም ሆነ በሌላ መንገድ ሊያብብ የቻለው፣ እኒህ ታላቅ ሰውና እርሳቸውን መሰሎች ካበረከቱልን ምርጥ የቃላት መድበል የተነሣ ነው።

ስለ ኪ.ወ.ክ. የተጻፈ ብዙ ነገር ባይኖርም፣ ታሪካቸውን ለመጀመሪያ ጊዜ ባጭሩ የጻፉልን ዶ/ር ብርሃኑ አበበ የኪ.ወ.ክን ታሪክ በሦስት ዐበይት ዘመኖች አስፍረውታል፤[1] ይኸውም (1)

የወጣትነት ዘመን በመንዝ (2) የጎዳም ሕይወት በኢየሩሳሌም (3) ሕይወት በድሬ ዳዋ (አልፎ አልፎ አዲስ አበባ በመመላለስ)።

ኪ.ወ.ክ. ሙሉ ስማቸው ኪዳነ ወልድ ክፍሌ ወልደ አባ ተክሌ ነው (ወልደ አባ ተክሌ ወይም ቤተ ተክለ ሃይማኖት)።[2] ኪ.ወ.ክ. መንዝ ተጉለትና ይፋት ውስጥ ከነፋሻማነቱ የተነሳ «ቆብ አስጥል» በሚል ቅጽል በሚታወቅ ኮረብታማ አካባቢ፣ ልዩ ስሙ እምቢጣጣ በሚባል ስፍራ በ1864 ዓ.ም. ተወለዱ። አባታቸው ደብሩ የውኑቱ ይባላሉ። አያታቸው መምህር የውኑ በጣም የተማሩ ሊቅ ሲሆኑ ኪ.ወ.ክ.ን የቁም ጽሕፈትና ሊላም ነገር ያስተማሯቸው እርሳቸው ናቸው።

ኪ.ወ.ክ. 20 ዓመት ሲሆናቸው ወደ ኢየሩሳሌም በመሄድ የምንኩስና ሕይወት ለመኖር ወሰኑ። ወደዚያም ሲያቀኑ በግብጽ ውስጥ አንድ ዓመት ያህል ቈዩ። ከዚያም በ1890 ዓ.ም. ኢየሩሳሌም በሚገኘው የኢትዮጵያውያን ገዳም ገቡ። ኪ.ወ.ክ. በኢየሩሳሌም ሳሉ ለኑሯቸው የሚያስፈልጋቸውን ገንዘብ የሚያገኙት ከብዙ የውጭ አገር ሊቃውንት በሚቀርብላቸው ጥያቄ መሠረት፣ የብራና ጽሑፎችን በመገልበጥ ነበር። ሆኖም ለድካማቸው የሚከፈላቸው ገንዘብ በጣም አነስተኛ ነበር።

---

[1] ዶ/ር ብርሃኑ አበበ ከደስታ ተክለ ወልድ አንዳንድ መረጃዎችን ወስደው ይህን ሰፊ ታሪክ ባይጽፉልን ኖሮ፣ ስለ ኪ.ወ.ክ. የሚኖረን ዕውቀት ከዚህም ባነሰ ነበር። ይሁንና ዶ/ር ብርሃኑ አበበ ታሪካቸውን በፈረንሳይኛ ቋንቋ መጻፋቸው አሁንም ነባሩ በተወሰኑ ሰዎች ዘንድ ብቻ ታውቆ እንዲቀር አድርጓል። ዶ/ር ብርሃኑ አበበ እንደ ገለጹት ደ.ተ.ወ በሕይወት ሳሉ ስለ ኪወክ ባይነግሩን ኖሮ፣ ስለ እርሳቸው ብዙ የሚታወቅ ነገር ሊኖር ባልቻለም ነበር። ደግሞም ራስ ተፈሪ (በኋላ ንጉሥ ተፈሪ) ለኪ.ወ.ክ. የጻፉላቸው ወደ 15 የሚጠጉ ደብዳቤዎች የኪ.ወ.ክን ታሪክ በጊዜ ቅደም ተከተል የሚሠሩት ሰብስቦ ለመያዝ ሁነኛ መንደርደሪያ ይሆናሉ። ራስ ተፈሪ እነዚህን ደብዳቤዎች ለኪ.ወ.ክ. የጻፉላቸው ከጥር 29 ቀን 1913 ዓ.ም. እስከ ኅዳር 27 1923 ዓ.ም. ድረስ ባለው ጊዜ ነው።

[2] "አባ ተክለ ሃይማኖት" የሚለውን ቅጽል ያገኙት "ሃይማኖተ አበው ቀደምት" ከሚለው መጽሐፋቸው ነው።

የብርሃነ መስቀል ደጀኔና የጌታሁን ሽብሩ «ያሠርቱ ምእት፥ የብርሰ ምርት»የተሰኘ ድንቅ የጻሕፍት አሻራ አሰሳ እንደሚያመለክተው፣ ጥበብ ጥመኛው ክፍለ ጊዮርጊስ፣ የሕይወት ሥጋ መዝጊያቸው መዳረሱ በገባቸው ጊዜ ወደራቸውን አጠበቁ፣ እንዲህ ብለው፦

> ልጄ ሆይ፣ ይህንን ግስ ማሳተም ብትፈልግ እንደገና ጥቂት ዕብራይስጥ ተምረኽ ማፍረስና ማደስ አለብህ፤ በመገሥፀሪያው አበገደን ጥፊህ የፊደሉን ተራ በዚያው አስኪደው። አንባቦችም እንዳይቸገሩ ከፊደል ቀጥለኽ ዐሥር ሰዋስው አግባበት፥ የጎደለውና የጠበበው ኹሉ መልቶ ሰፍቶ ሊሳፍ ፈቃዴ ነው፤ ከሌላው ንግድ ይልቅ ይህንን ፅ መክሊት ለማባተትና ለማበርከት ትጋ፤ ዘር ኽን ዘር ያድርግኽ ፤ ካላማው ዕድሜ አይንፈግህ፤ ለሀገርኽ ያብቃህ ...

ኪዳነ ወልድ የመምህራቸውን ጕትጐታ ቸል ሳይሉ ሥራውን በሙሉ ጎይላቸው ቀጠሉ። ሆኖም እርሳቸውም እርጅና ጠላት ሆነባቸው። ስለዚህ ከዓመታት በፊት በአንድ አጋጣሚ የደስታን የግእዝ ችሎታ ተረድተው ስለ ነበር ወደራውን ከደስታ ሊላ የሚቀበል ሰው እንደሌለ ተገነዘቡ። ደስታንም ጠርተው ወደራውን ተቀበል፤ ሥራውንም ከዳር አድርሰህ ለጎትመት አብቃው አሏቸው። ከብዙ ድካምና ጥረት በኋላ ደስታ በኢትዮጵያ የመጀመሪያውን የግእዝ-አማርኛ መዝገበ ቃላት በ1948 ዓ.ም. በኪዳነ ወልድ ክፍሌና በክፍለ ጊዮርጊስ ሰም አሳተሙ።[5] ኪዳነ ወልድ ክፍሌ የሞቱበትንና (1934 ዓ.ም.) ደስታ ተክለ ወልድ መዝገበ ቃላቱን ያሳተሙበትን ዘመን (1948 ዓ.ም.) ስናነጻጽረው፣ ደስታ የመምህር ክፍለ ጊዮርጊስንና የአለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌን ሕልም እውን ለማድረግ ቢያንስ 14 ዓመት ደክመዋል ማለት ነው። ኪዳነ ወልድ የግእዙን ሰዋስው መዝገበ ቃላት ጽፈው በመጨረሻ በደ.ተ.ወ. አማካይነት እስከ ታተመበት ድረስ ሥራው ከጠቅላላ 30 ዓመታት ፈጅቷል።

---

[4] ብዙ ጊዜ ልብ አንለውም እንጂ በመዝገበ ቃላቱ አርእስት ገጽ (title page) ላይ የተጠቀሰው የሁለቱም ስም ነው (በአርእስት ገጹ ለይ "እምነበ መምህር ዐቢይ ክፍለ ጊዮርጊስ ወእምነ ሪያኡ ንኡስ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ ወልደ አባ ተክሌ" የሚል ተጽፎ እናገኛለን)።

እንግዲህ በመዝገበ ቃላቱ ሥራ ውስጥ ሦስት ታላላቅ ሰዎች ተሳትፈዋል ማለት ነው። ይህ ሥራ በኢየሩሳሌም ተጀመረ፤ በድሬዳዋ ቀጠለ፤ በአዲስ አበባ ታተመ።[6] በዚህም ደ.ተ.ወ ወደራ ጠባቂ በመሆናቸው ሊመሰገኑ ይገባቸዋል።

ደስታ ተክለ ወልድ (የኪዳነ ወልድ ክፍሌ መዝገበ ቃላት አሳታሚ) በመዝገበ ቃላቱ መግቢያ ላይ እንደ ገለጹት ኪዳነ ወልድ ክፍሌ በርግጥም "ታላቁ ሊቅ" ናቸው። ምክንያቱም በመዝገበ ቃላቱ ውስጥ የምናገኘው የቃላትን ፍቺ ብቻ ሳይሆን የመጻሕፍትንና የነገረ መለኮትን ትርጓሜም ጭምር ነው። መዝገበ ቃላቱም በርግጥም "ብርሃናዊ መጽሐፍ" ነው። ምክንያቱም ከሦንቋ ጀምሮ እስከ ወግና ባህል፣ ከሰዋሰው ጀምሮ እስከ ትርጓሜ ድረስ መሠረታዊ ዕውቀትን ይገልጥልናል።

ኪ.ወ.ክ. በሕይወት ዘመናቸው ከዐምስት በላይ መጻሕፍት ጽፈዋል። መጻሕፍቱ በጊዜ ቅደም ተከተላቸው መሠረት (1) መጽሐፈ ሕዝቅኤል (2) አበገደ (3) መጽሐፈ ሰዋሰው ወግስ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ (4) መዝገበ ፊደል (5) ሃይማኖተ አበው ቀደምት ናቸው። የኪ.ወ.ክ. የአንድምታ ትርጓሜ የላቀ ምሁራዊ ትንተና ታይቶበታል። በአንድምታቸው ውስጥ የሴፍ ወልደ ኮርዮንን፣ ፊልዮንን፣ ሰብዓ ሊቃናትን፣ የኢየሩሳሌምንና የዮናታንን ትርጕም፣ ሚድራሽን፣ ሊቃውንተ አይሁድን፣ የመጽሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላትንና ዐውደ ጥበባትን፣ በዐረብኛና በሌሎች ቋንቋዎች የተጻፉ መጻሕፍትን አመሳክረዋል።

---

[5] ኪዳነወልድ ክፍሌ ከዚህ ዓለም ሊሰናበቱና የጀመሩትንም ሥራ ከዳር ሊያደርሱት እንደማይችሉ በተረዱ ጊዜ ደስታ ተክለወልድን ለሥራው ያጫቸዋል። ይህ በአንድ በኩል ለደስታ የሥራ ዕድል የከፈተ ሲሆን፣ በሌላ በኩል ግን የደስታን መጪ ሕይወት ፍጹም የቀየረ ነበር። ኪዳነወልድ ክፍሌ በወቅቱ ድሬ ዳዋ በሚገኘው የአላባር (የላዛሪስት) ማተሚያ ቤት ተቀጥረው ይሠሩ ነበር። ደስታንም የጠየቋቸው ተመሳሳይ ሥራ አብረው እንዲሠሩ ነበር። ደስታ ድሬ ዳዋ በዚህ ሥራ ላይ ለ16 ዓመት ከቆዩ በኋላ ወደ አዲስ አበባ በመምጣት በመጀመሪያ በብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት በኋላም በአርቲስቲክ ማተሚያ ቤት ሠርተዋል። በድምሩ 46 ዓመት በማተሚያ ቤት ሠርተዋል።

አርቶዶክሳውያን ሊቃውንት እንደሚመሰክሩት እስከ ዛሬ ድረስ በመጽሐፈ ሕዝቅኤል ላይ ይህን የመሰለ አንድምታ አልተጻፈም።[7]

ከእነዚህ በእጅጉ የሚልቀው "መጽሐፈ ሰዋስው ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ" ነው። ሞልሽር እንደ ገለጻው ይህ መዝገበ ቃላት በኢትዮጵያ ውስጥ የታተመ የመጀመሪያው ትልቁ የግእዝ-አማርኛ መዝገበ ቃላት ነው። መዝገበ ቃላቱ ሁለት ዐበይት ክፍሎች አሉት። የመጀመሪያው ክፍል (ገጽ 1-191)፣ ስለ ኪ.ወ.ክ.ና ስለ ዝ.ገ.. ሕያዋት በዐሥሩ ይተርክና ወደ ሪጅሙ የሰዋስው ሐተታ ይዘልቃል። ሁለተኛው ክፍል (193-908) በአበገደ የፊደል ተራ መሠረት የመዝገበ ቃላቱን ትንተና ይቀጥላል። ኪ.ወ.ክ ይህን መጽሐፈ ሰዋስው ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ የተሰኘውን መጽሐፍ ሲያዘጋጁ አያሌ መጻሕፍትን አመሳክረዋል። መዝገበ ቃላቱን ለማዘጋጀት በምን ያህል ምንጮች እንደ ተጠቀሙ ለማወቅ በመጽሐፉ ላይ የዘረዘሯቸውን 64 መጻሕፍት መመልከቱ ብቻ በቂ ነው።

እንዲህ ዐይነቱ ታላቅ ሥራ ብዙ ዋረት ይጠይቃል። ብዙ ማሰብንና ብዙ ማገናዘብን ይፈልጋል። ጥቂት ቀናት ወይም ጥቂት ወራት ብቻ ሳይሆን ሥራው ለጎተመት በቅቶ በሰው እጅ እስኪነሣ ድረስ ብርቱ ትጋት ይሻል። እኒህ ሊቅ ይህን ሥራ እንዲጎት ከዳር ሊያደርሱት እንደ ቻሉ ደስታ ተክለ ወልድ ሲገልጹ እንዲህ ይላሉ፤ "[ኪዳነ ወልድ ክፍሌ] በሥራ ውለው ማታ ነፋስ በመቀበል ጊዜ አንድ ሐሳብ ቢያገኙ፣ በማስታወሻ ለመጻፍ ከውጭ ወደ ቤት ይመለሳሉ። በምሳ ወይም በራት ጊዜ አንድ ትርጓሜ ቢታሰባቸው ምግቡን ትተው ብድግ ይላሉ። ሊሊትም ተኝተው ሳሉ አንድ ምስጢር ቢገለጥላቸው፣ ከመኝታቸው ተነሥተው መብራት አብርተው ይጽፋሉ" ዛሬ በእጃችን የሚገኘው መዝገበ ቃላት አንድ ለትውልድ የሚያስብ ትጉህና ቅን ሰው ከዕድሜው ከፍሎና ሕይወቱን ሠውቶ ያበረከተልን ውድ ስጦታ ነው።

[7] አንድ መምህር ዘግል የሰሙት አስተያየት። መጽሐፉ ከታተመ ከ74 ዓመታት በኋላ ለሁለተኛ ጊዜ በኢ.ኦ.ተ.ቤ. አማካይነት ሊታተም የጸሐፊው ስም በሽፋኑ ላይ አልተጠቀሰም። ስማቸው የተጠቀሰው ለመጽሐፉ በተዘጋጀው መልእክት ላይ ነው። በፊት የነበረውየትርጓሜ ስልት ሳይጨመርበትና ሳይቀነስለት ታትሟል።

ደስታ ተክለ ወልድ እንዳሉትም "ሥራቸው... የኢትዮጵያን ልጆች ዘላለም ሲያስተምር ይኖራል።"

አለቃ ኪዳነ ወልድ እንደሚሉት ይህ መዝገበ ቃላት ጥልቅ ጥናትና ምርምር ተደርጎበታል። "ሥራን መንቀፍ በሥራ ነው እንጂ በቃል ብቻ መንቀፍ አይበቃም" የሚለውን ብሂል ሲጠቅሱ ለሥራቸው ምን ያህል ትኩረት እንደሰጡ መግለጻቸው ነበር። ስሕተትን ስሕተት ነው ለማለት ስሕተቱ የቱ ላይ እንደሆነ ማሳየት ያስፈልጋል። ኪዳነ ወልድ ክፍሌ በመዝገበ ቃላታቸው ውስጥ ብዙ ጊዜ "አያሰኝም" የሚል ቃል ተጠቅመዋል። ይህን በሚሉበት ጊዜ ሁሉ "አያሰኝም" ያሉበትን ምክንያት ጠቅሰዋል። ይህ የሚያሳየው የሚነቅፉትን ነገር በደፈናው ሳይሆን በምክንያት እንደሚነቅፉ ነው። ለዚህ ደግሞ ምርምርና ጥናት ያስፈልጋል። የኮዳዩም ባለቤት መሆን ያሻል።

ኪዳነ ወልድ ክፍሌ ለሆሀያት ትልቅ ስፍራ ይሰጣሉ። ቃላትን በመደበኛው ሆሄያቸው አለመጻፍ እርሳቸው እንደሚሉት ጸያፍ ብቻ ሳይሆን ግፍ ነው። ርግጥ ሦስቱ ሀ፣ሐ፣ኀና ሁለቱ አ፣ዐ፤ ሁለቱ ሠ፣ሰና ሁለቱ ጸ፣ፀ የድምፅ ልዩነት ባይኖራቸውም የመልክ ልዩነት አላቸው፤ ከሁሉ በላይ ግን ምስጢራቸውና ትርጉማቸው እንደ መልካቸው ለየቅል ነው። ስለዚህ "የሦስቱ ሀ፣ሐ፣ኀ፣ የሁለቱ ሠ፣ሰ፣ የሁለቱ አ፣ዐና የሁለቱ ጸ፣ፀ አገባብና አጠቃቀም ስሕተት እንዳይታይበት መጠንቀቅ ያስፈልጋል" ይላሉ።[8]

በርግጥ የኪዳነ ወልድ ክፍሌ መዝገበ ቃላት ግር የሚያሰኝ ነገር ይታይበታል። ይኸውም የመዝገበ ቃላቱ የፊደል ተራ የ"ሀለሐመ"ን ሳይሆን የጥንቱን የአሌፋትን ማለትም የ"አበገደ"ን መንገድ መከተሉ ነው። ይህም ለዚህ ዘመን አንባቢ ነገሩን ውስብስብ ያደርግበታል። የሚፈለገውን ቃል ቶሎ ፈልጎ ለማግኘትም ያስቸግረዋል።

[8] አንድን ቃል በትክክለኛው ፊደል (ሆሄ) አለመጻፍ ትልቅ የትርጉም ልዩነት ያመጣል። ለምሳሌ. ምሁር በዕውቀት የጎለበተ፣ ሊቅ ምሑር ይቅር የተባለ፤ ምሕረት ያገኘ።

አንባቢዎች እንዳይቸገሩ ሊሎች አርታዕያን በ"ሀለሐመ" የፊደል ተራ የሚዘጋጅበትን መንገድ ምናለ ቢፈልጉልን ያሰኛል። የፊደል ተራው እንደሚከተለው ነው፤ አ, በ, ገ, ደ, ሀ, ወ, ዘ, ሐ, ጘ, ጠ, የ, ከ, ለ, መ, ነ, ሠ, ዐ, ፈ, ጸ, ፀ, ቀ, ረ, ሰ, ተ, ጸ, ፐ። ደ.ተ.ወ. የፊደል ተራው ለምን በአበገደ መንገድ መሆን እንዳለበት አንድ ምክንያት ይጠቅሳሉ። "ኢዝንበርግ በትግሬ አውራጃ ሳለ አበገደን ከግራ ወደ ቀኝ በደንቢያ ተቀርጾ ስላገኘው ሥዕሉን እንሥቶ በግሱ ውስጥ አሳትሞታል፤ ስለዚህ አበገደ ጥንታዊ ነው እንጂ እንደ ሀለሐመ ኋለኛ አይዶለም"። ኪ.ወ.ክ.ም መዝገበ ፊደል በተሰኘው መጽሐፋቸው ላይ የጥንቱ መንገድ አበገደ እንደሆነና ከእኛ በቀር በሀለሐመ የሚጀምር እንደሌለ በመግለጽ "በዚያው በዱሮው መንገድ በዱሮው አካሄድ በጥንቱ ተራ አበገደ ብለን እንጥፋለን" ይላሉ። ለጥንታዊው ለአበገደ የፊደል ተራ የተቀኙት ግጥም እንዲህ ይላል፦

የጌታችን ዕድሜ ሰባት ዓመት ሲያኸል
ለመምር ሰጠችው እናቱ ድንግል።
መምሩም ሲያስተምረው አለው አሌፍ በል
በታምረየስ ተጽኔል ይህ ቃል።
ጌታም ለመምሩ ጥያቄ ሰጠው
ምስጢረ ፈጣሪን ገልጠ ሊያስረዳው
ምንት ትርጓሜሁ ለአሌፍ አለው።
አሌፍ ስለ ኾነ የፊደሎች በኩር
የትም አገር የለ በሀ መገሥመር።
ዕብራይስጥና ዐረብ ሱርስትም ይቅሩና
በትግሬ ግዛት በአኵስም መዲና
የሳባ ፊደል ግእዝ ያባተው
በአ ነበርና የሚገምረው
ለሀ መነሻነት ምስክር የለው
እንዲያው ፈጠራና ልብ ወለድ ነው።

ከዳነ ወልድ የቋንቋ ሊቅ ናቸው። ከግእዝና ከዐማርኛ ቋንቋዎች በተጨማሪ የዕብራይስጥ፣ የሱርስት፣ የጽርእ (ግሪክ)፣ የሮማይስጥና (ላቲን)፣ የዐረቢኛ ቋንቋዎችን ይችላሉ። በመዝገበ ቃላታቸው ውስጥ ከእነዚህ

ቋንቋዎች የተወረሱ ቃላትን ያለ ምንም መግለጫ እንዳለ ይጠቀሙባቸዋል። ቃላቱ ከእነዚህ ቋንቋዎች እንደ ተወረሱ የማያውቅ አንባቢ የግእዝ ቃላት ሊመስሉት ይችላሉ።[9]

ኪ.ወ.ክ.ለቋንቋ ብቻ ሳይሆን ለነጻነትም ተጋድለዋል። ከዚህም የተነሣ ለእስር የተዳረጉበት ጊዜ ነበር። በተለይ በ1929 ዓ.ም. ቀዳማዊ ዐፄ ኀይለ ሥላሴ ከስደት ወደ አገራቸው ተመልሰው ሲመጡ ኪ.ወ.ክ. ነገሩን ያያያዙት ከነጻነት ጋር ነበር። የንጉሥ ነገሥቱ ተመልሶ መምጣት ግን ለፋሽስቶቹ የሚዋጥ ነገር አልነበረም። ስለዚህ ለንጉሥ ነገሥቱ ቅኝ እጃቸውን የሰጡ ሁሉ በግሊያኖች ጥርስ ውስጥ ገቡ። ኪ.ወ.ክ ለኢትዮጵያ ብቻ ሳይሆን ለመላው አፍሪቃ ነጻነት በድፍረት የሚናገሩ ሰው ነበሩ። ይህ ይበልጥ በግሊያኖች እንዲጠሉ አደረጋቸው። በመሆኑም ግሊያኖች ኪ.ወ.ክን ወደ ወኅኒ ጣሏቸው። ደ.ተ.ወ. እንደ ገለጹት ፋሺስቶች ኪ.ወ.ክን በጨለማ ውስጥ አስረዋቸው ስለ ነበር ወያናቸው ጠፋ! ኪ.ወ.ክ. በአንድ በኩል ለቋንቋ እድገት፣ በሌላ በኩል ደግሞ ለአገር ነጻነት ብርቱ ትግል አድርገዋል። በዚህም ለመጪው ትውልድ ትርስንና ምሳሌነትን ትተዋል። ኪ.ወ.ክ. ዐይናቸው ቢጠፋም እንኳ በሕይወት እስካሉ ድረስ ቁም ነገር ሠርተው ለማለፍ የተጉ ሰው ነበሩ። ደ.ተ.ወ. እንደ ገለጹት የሀገርና የስም ተራ ለመለዋወጥና ለሙተርጉም ዐስበው ነበር። ይሁንና አይቀሬው ሞት ማንንም እንደሚገዳደርና እንደሚጥል ሁሉ እርሳቸውንም ተገዳደራቸውና ጣላቸው።

ኪ.ወ.ክ. የመጨረሻ የሕይወት ዘመናቸውን ያሳለፉት በችግር ነው። እንደሚታወቀው በዓለማችን ላይ ታላላቅ ሥራ ያከናወኑ ሰዎች ለትልቅ ስኬት የበቁት በብዙ ችግርና መከራ ውስጥ ዐልፈው ነው። ብዙዎቹ ተርበዋል፤ ተጠምተዋል፤ ታርዘዋል። ለስደትና ለእስርም የተዳረጉ ብዙዎች ናቸው። ኪ.ወ.ክ.ም እነዚህን የመሳሰሉ ታላላቅ ሥራዎችን ሲያከናውኑ ብዙ ፈተና ደርሶባቸዋል።

---

[9] ለምሳሌ ናፋል (ወደቀ ማለት ነው) እና ዶድ (አጐት ማለት ነው) የተወሰዱት ከዕብራይስጥ ነው። አበደን (ፈጽሞ፣ በሚራገፍ ማለት ነው) እና ዐለድ (አገር ማለት ነው) የተወሰዱት ከዐረብኛ ነው።

በአንድ ወቅት እንዲያውም የሚበሉትና የሚጠጡት ዐጥተው የነፋ ሥቃይ ላይ ወድቀው ነበር። ችግራቸውን ተረድተው ቀዳማዊ ዐፄ ኀይለ ሥላሴ ቀለብና ድርጎ ባይሰፍሩላቸው ኖሮ፣ የመጨረሻ ዘመናቸው ይበልጥ አስከፊ ይሆን እንደ ነበር መገመት ይቻላል። የክቡር ብላታ አሸኔ ኪዳነ ማርያም ባለቤት ክብርት ወይዘሮ በላይነሽ ጉበና ኪ.ወ.ክ.ን በመርዳትና በመደገፍ ረገድ ትልቅ አስተዋፅኦ አድርገዋል። ከቀዳማዊ ዐፄ ኀይለ ሥላሴ የተፈቀደላቸውን ቀለብና ድርጎ አብቃቅተው የሚሰጧቸው ወይዘሮ በላይነሽ ነበሩ።

ለግእዝና ለዐማርኛ መስፋት የጣሩና የተቁረቁሩ ሰዎች ባይኖሩ ኖሮ፣ ዛሬ ቋንቋችን እንዲህ ሞልቶና ሰፍቶ ለማየት ባልተቻለም ነበር። ደ.ተ.ወ. እንዲህ በማለት ይገልጻሉ፤ "ዐማርኛችንንም ኢዝንበርግ በእንግሊዝኛ፣ አንቷን ዳባዲ በፈረንሳይኛ፣ ጒይዲ በጣሊያንኛ ጽፈውት አየን እንጂ ያገራችን ሊቃውንት የጻፉትን ባይናችን አላየንም፤ በጒሯችንም አልሰማንም። በቃል ያለ ይረሳል፤ በመጽሐፍ ያለ ይወረሳል በማለት ለግእዙም ሆነ ላማርኛው ከመምህር ኪዳነ ወልድ ክፍሌ በቀር ያሰበለትና የጣረለት፣ የተቁረቁረለት አንድም አልተገኘም"። ኪ.ወ.ክ. ለዐማርኛና ለግእዝ ቋንቋ መስፋት የነበራቸው ምኞት ወደር የለውም። ይህን ብርቱ ምኞታቸውን እንዲህ በለማት ገልጸውታል፦

እናንተ እንጂ ናችሹ ያፍሪቃ ራስ ቅል፣
ባለ ዘውድ ቋንቋ ባለ ነጻ አክሊል።
ግእዝ ዐማርኛም ሹለቱ ቋንቆች፣
ታላቅ ታናሽ አባይ ያፍሪቃ ወንዞች፣
ካፍሪቃ ዐልፈው ተርፈው በባሕር በየብስ፣
ገና ይሰፋሉ እንደ ግዜር መንፈስ።
ስላማርኛና ስለ ግእዝ ክብር፣
ዋዜማ ተቁሟል በብዙ አህጉር።

የቃላት ጉልላቱ፣ የቀለም ሀንዱ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ እያደር የስኳር በሽታና የጆሮ ህመም ጠናባቸው። ሥራ የጫኑዋቸው ሹማምት ችል ባሏቸው ጊዜ፣ የትምህርት ሚኒስቴር ሚኒስትር በነበሩት፣ በ «ቀለሙ ሰው» በክብደ

ሚካኤል ተራዳኢነት በራስ ደስታ ሆስፒታል ሲታከሙ እንዲቆዩ ቢደረጉም፣ እርሳቸው ግን ግዙፉ ሥራቸውን ቀድመው ተከናወኑ። እናም 20 ዓመት በመንዝ፣ 30 ዓመት በኢየሩሳሌም፣ 22 ዓመት በድሬዳዋና በአዲስ አበባ ሲማሩና ሲያስተምሩ ኖረው "በተወለዱ በ72 ዓመታቸው ቅዳሜ ሰኔ 24 ቀን 1936 ዓ.ም ዐርፈው ደብረ ሊባኖስ ተቀበሩ።"

ኪ.ወ.ክ. ብዙ አልመው ብዙ የሠሩ ሊቅ ናቸው። በአንድ ወቅት ስለሚሠሩት ሥራ ልመናና ምልጃ (ስእለት ወአስተብቍዖት) አቅርበው ነበር። ልመናውና ምልጃው የተማሩትን ለሊሎች ሳያስተምሩ እንዳለ ይዘው ከዚህ ዓለም እንዳያልፉ ነው። ይህም ቢሆን በታላቅ ትሕትና የቀረበ ነው። እንዲህ ይላል፦

ይኸን ፈጪቅላ መጽሐፍ የምታዩ ኹሉ፣
ዐደራ ስለኔ ማርያም ማርያም በሉ፤
በሞዴ ያለውን የትምርት ኸል፣
አለሞንቅ እንድወልድ እንድገላገል፤
ዘኻያ ስድስቱ ወንዶች ፊደላት፣
አርግዣለሁና መዝገበ ቃላት።

ስንት እልፍ አበው ናቸው አርግዘው የሞቱ
ቀኝ እጃቸው ዐጥሮ ጥፊት በማጣቱ፤
እጂ እንዳባቶቹ እጅ ተምሮ ባይጥፍ፣
ከሞዴ ባሎጣም ይህ ፈጪቅላ መጽሐፍ።
ለትምክሕት አይዶለም ይህን መናገሬ፤
ለማስቀናት እንጂ ሰነፉን ገበሬ፤
ሐዋርያም ሲጥፍ ወዳርድእቱ መንጋ፣
ቅኑ አስቀኑ ይላል ለምትበልጥ ጸጋ።[10]

ከአባቶች ተምረን፣ ሥራቸውን ዘክረን፣ ንጹሕ ዘር ዘርተን እንድናልፍ አንድዬ እኛንም ቅኖችና ትሑቶች ያድርገን!!

[10] ኪወክ በዚህ ቅኔ በአንድ በኩል ወደፊት ለሕዝብ የሚያበረክቱት መዝገበ ቃላት እንዳለ፣ በሌላ በኩል ደግሞ አሁን ለሕዝብ ያበረከቱት መጽሐፍ እንዳለ (መዝገበ ፊደል) እየተናገሩ ነው። ዋናው መልእክት ግን ትኅትናት ይመስላል።

መወድስ

ከክፍለ ጊዮርጊስ አደራውን ወስዶ
ከታማኙ ደስታ በሥራው ተጣምዶ
መዝገበ ቃላቱን ተማምጦ ወልዶ
የፊደል ገበታ የቋንቋ ሥርዓቱ
የቃላት የት መጣ ሥርወ መሠረቱ
ውበቱ እንዲጠበቅ ታግለ በበርቱ
ኪዳነ ወልድ ክፍሌ ልሳነ በዕሩ
ሞት ጨክኖ ወስዶት ይናገራል ግብሩ

ትምህርተ ውልብታ

ወዲያው የሚታይ ውጤት ባይኖረውም አንድን ነገር ግብ ለማድረስ መሥዋዕት ለመክፈል መዘጋጀት።

ትልቅ ሥራ ግቡን የሚመታው በጎብረትና በሥራው ዓላማ አምነው ከሚሰለፉ ሰዎችጋር አብሮ በመሥራት ነው።

ከመምህር ክፍለ ጊዮርጊስ፣ ከአለቃ ኪዳነወልድ ክፍሌና ከደስታ ተክለወልድ ሕይወት የእውነተኛ ጓደኝነት ትርጉም ይታያል።

የውልብታ ምንጭ

Berhanu Abebe, *The faith of forefathers Ethiopian text Teach ings of Memher Kifle Giorgis, put together by Aleka Kidane Wold Kifle, compiled by his disciple Desta Tekle Wold with an introduction on the lives and works of these three scholars.*

Cowley, Roger *A Geez Prologue Concerning the Work of Mamher Kefle Giyorgis on the Text and Interpreta tion of the Book of Ezekiel*, in Ethiopic Studies. Ded icated to Wolf Leslau on the Occasion of his Seventy-fifth birthday, November 14, 1981. Edited by Stanislav Segert and Andras Bodrogligeti (Wies baden: Otto Harrassowitz, 1983)

Leslau, Wolf, *Comparative Dictionary of Geez (Geez-English and English-Geez)*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1987.

_____, *Concise Dictionary of Geez*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1989.

Molvaer, Reidulf K., *Black Lions: The Creative Lives of Modern Ethiopia's Literary Giants and Pioneers*, Lawrenceville: The Red Sea Press, Inc., 1997.

Ullendorff, Edward, *The Ethiopians: An Introduction to the Country and People*, London: Oxford University Press, 1960.

ደስታ ተክለ ወልድ፣ ፀዲስ የአማርኛ መዝገበ ቃላት (አዲስ አበባ፣ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት፣ 1962)።

ኪዳነ ወልድ ክፍሌ፣ መጽሐፈ ሰዋስው ወግስ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ (አዲስ አበባ፣ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት፣ 1948)።

_____, ሃይማኖተ አበው ቀደምት።

ግብረ ሕይወት ባይከዳኝ፣ አዬ ምኒልክ እና ኢትዮጵያ፣ ብርሃን ይውጋ፣አሥመራ፣1912።

ብርሃነ መስቀል ደጀኔና ጌታሁን ሽብሩ ከ፲፱ እስከ ፳፪ ድርሰት ያሠርቱ ምእት የብርሪ ምርት ክፍል ፩ ጳጉሜን ፫ ቀን ፲፱፻፺፱

የአንባቢው የግል ማስታወሻ

ራ

ነጋድራስ ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ
1878 – 1912
ቀድሞ መጣ ቀድሞ ሔደ ሩቅ አሰበ ቅርብ ዐደረ

እውነተኛውንም ታሪክ ለመጻፍ ቀላል ነገር አይደለም፤ የሚከተሉት ሦስት የእግዚአብሔር ስጦታዎች ያስፈልጋሉ፤ መጀመሪያ ተመልካች ልቦና የተደረገውን ለማስተዋል፤ ሁለተኛ የማያደላ አእምሮ በተደረገው ለመፍረድ፤ ሦስተኛ የጠራ የቋንቋ አገባብ የተመለከቱትንና የፈረዱትን ለማስታወቅ ይረዳል..

ሻዕ ባይክዳኝ በ1882ቱ የመተማ ጦርነት ከንጉሥ ዮሐንስ ጋር ተሰልፈው ሲዋጉ ቢሞቱም፣ እዚያው ትግራይ ለአድዋ ከተማ ቅርብ በሆነች በማይሚሻም ቀበሌ በ1878 ዓ ም ከወይዘሮ ታለቆ ወልደ ሥላሴ ገብረ ሕይወት ባይክዳኝን ወልደዋል። ወይዘሮ ታለቆ ባለቤታቸውን መተማ ጦር ሜዳ ቢያስቀርባቸውም፣ በማይሚሻም አራት ዓመት ያህል በትዕግሥት ከቁዩ በኋላ የሰባት ዓመቱን ገብረ ሕይወት ይዘው ወደ ሀማሴን አቀኑ። ከዚህም የተነሣ የገብረ ሕይወት ቀዳሚ የልጅነት ኑሮ ለጥቂት ዓመታት ከእናቱ ጋር ቀጠለ። ነገር ግን ብዙም ሳይከራርም፣ በልጅነት እድሜው ከመሰል ጓደኞቹ ጋር በመሆን የምዕዋን ወደብ ተተግና የቆመች የጀርመን መርከብ ለመጐብኘት ወደ ውስጥ ዘልቆ እያለ 'የጓደኞቹን መውረድ ሳያስተውል' መርከቧ በመነሣቷ መዳረሻውን ነምሳ አስትሪያ አደረገ።

የመርከቧ ካፕቴን ገብረ ሕይወትን ለአስትሪያዊቷ ለወ/ሮ ሶሪኔ አሰረከበው። ወ/ሮ ሶሪኔም እንደ እናት ሆነው ገብረ ሕይወትን አስተማሩት፤ የጀርመንን ቋንቋ እዚያው ቤተ ሰብ ውስጥ ቀልጥፎ ተማረ። ጥቂት ቈይቶም በአሳዳጊዎቹ ድጋፍ ለከፍተኛ ትምህርት ወደ በርሊን በመዝለቅ ዩኒቨርስቲ ገባ። እንደ ልጃቸው ባላምባራስ አሸብር ገብረ ሕይወት[1] አሳባል፣«ገብረ ሕይወት በ18 ዓመቱ የሕክምና ድግሪውን አገኘ። በወቅቱ አፄ ምኒልክ ሐኪም እንዲላክላቸው የጀርመንን መንግሥት በጠየቁት መሠረት ገብረ ሕይወት ከዶ/ር ሰንቲግራፍና ካርልስ ጋር በመሆን ወደ አትዮጵያ መጣ። ይሁን እንጂ ገብረሕይወት አፄ ምኒልክን የማከም ዕድል ባያገኝም የንጉሡ ልዩ ጸሐፊና አስተርጓሚ ሆኖ አገልግሏል።»

[1] ባላንባራስ አሸብር ገብረ ሕይወት ሦስት መጻሕፍት ጽፈዋል፤ 1) የኪዳን ታቦት፣ ቲያትር 1948 ዓም በአርቲስቲክ ማተሚያ ቤት ታተመ፤ 2) የንግሥተ አዜብ ታሪካዊ ጉዞ 1951 ዓም በንግድ ማተሚያ ቤት ታተመ፤ 3) ፍቅር አያረጅም በ1952 ዓም በንግድ ማተሚያ ቤት ታተመ፤ አሸብር ገብረ ሕይወት የሕግ ሙያን በስዊዘርላድ እንደ ተማሩ ፕሮፌሰር ባሕሩ ይጠቅሳሉ ገጽ 81

በምኒልክ የመጨረሻ የአገዛዝ ዓመታት የነበረውን የሥልጣን ሽኩቻ በዝምታ ማለፍ ያልፈለጉት ገብረ ሕይወት ከእቴጌይቱና ከመኳንንቱ ጋር ሊስማሙ አልቻሉም። በለውጥ ፈላጊነታቸው ሳቢያ በአንዳንዶች ዘንድ ለኢትዮጵያ ባህልና ሃይማኖት አሥጊ ሰው እንደ ሆኑ ተደርገው ተቁጠሩ። በተለይም በእቴጌ ጣይቱ አለመወደዳቸው ከቤተ መንግሥት አካባቢ ገለል እንዲሉ አስገድዷቸዋል። በዚህም ሳቢያ በትግራይ በዙል አድርገው ወደ ሱዳን በመሔድ ሁለት ዓመት ያህል እዚያ ቆዩ። ምንም እንኳ በዚህ የሱዳን ቆይታቸው ከጠሏቸው የቤተ መንግሥት ሹማምት ገሸሽ ቢሉም፣ ቅኝ ግዛ ሱዳን በልማት ከነዳይቱ ኢትዮጵያ ተሽላ ማየታቸው የበለጠ ቅንአት የሚረባቸው ጊዜ ነበር። የሁለት መጻሕፍት ደራሲ የነበሩት ገብረ ሕይወት በፖለቲካና በኢኮኖሚ ዙሪያ ጥልቅ የሆኑ ትንታኔዎችን እንደ ማንሣታቸው ማኅበራዊ ጉዳዮችንም ዳስሰዋል። ፕሮፌሰር ባህሩ ዘውዴ «የኢትዮጵያ ታሪክ» በተሰኘ መጽሐፋቸው ስለ ገብረ ሕይወት ሲጽፉ፦

> ከዘመኑ ምሁራን ሁሉ ልቆ የሚታየው ገብረ ሕይወት ባይክዳኝ ውጭ አገር ሄዶ ዘመናዊ ትምህርት ሊቀስም የቻለው በግል ጥረቱ ነው። ግና በሥርታኑ በመርከብ ተደብቆ አስትሪያ በመሄድ የሕክምና ትምህርት እጥኑ ወደ አገሩ ተመለሰ። ተመልሶ ዓለምን ያስደነቀው ግን በሕክምና ጥበቡ ሳይሆን የፖለቲካ ኢኮኖሚን አዙሪት በማወቁና በተለይም ከኢትዮጵያ ሁኔታ ጋር ለማዛመድ በመቻሉ ነው። እንግሊዞች ያስተዳድሯት በነበረችው በሱዳንም የዕድር ጊዜ ቈይታው ነጻይቱ ኢትዮጵያ ቅኝ ግዛት ከሆነችው ሱዳን ምን ያህል ወደ ኋላ እንደ ተረች በመገንዘቡ ክፉኛ ታውኩ መጥቷል።

በማለት የነጋድራስነት ሹመቱም በሐረር በነበረበት የመንግሥት ሥልጣን እንደ ነበረም ተናግረዋል።

ትውልድ ሁሉ ከሚዘክራቸው የእረሀ ሰው ሥራዎች ውስጥ የተወሰኑት ተነሳሰው በተለይ በታሪክ ፣ በእምነትና በአገር ነክ ርእሶች

ላይ ያደረጉትን አስተዋፅኦ ለመግለጽ ቢያስፈልግ በቀዳሚ ምንጭነት የሚረዱ መጻሕፍት በ1904 ዓ.ም. «አጤ ምኒልክና ኢትዮጵያ» እንዲሁም በ1916 እና በ1953 ሁለት ጊዜ የታተመው «መንግሥትና የሕዝብ አስተዳደር» በሚል ርእስ የጻፉት የራሳቸው የገብረ ሕይወት መጻሕፍት ናቸው። ምንም እንኳ እነዚህ መጻሕፍት የገብረ ሕይወት የአእምሮ ጭማቂና የብርዕ ጠብታዎች ቢሆኑም፣ ገብረ ሕይወት ግን ከእነዚህ መጻሕፍት መታተም ጋር ስማቸው እንዲጠቀስ የሚፈልጉት የሚከተሉት ሰው ናቸው፦

ይድረስ ካቶ ጳውሎስ መናመና
ወዳጄ ሆይ

እነሆ ከእግዚአብሔር በታች ባንተ ደግነት ከሞት ዳንሁ። በብርቱ ታምሜ ተስፋ ቈርፈው በምጥዋ በአስፔዳሌ ወድቄ ሳለሁ በገንዘብህ አገዝኸኝ። ለችሩ ደጃዝማች ገብረ ሥላሴ በመንገርህም የበለጠ የደግነት ሥራ አደረግህልኝ፤ እነሆም ላገራችን ጥቅም ይሆናል ስል ይህንን ትንሽ ቃል ለመጻፍ በቃሁ። የተመሰገነልኝም እንደሆነ ምስጋናው ላንተ ነው። ለእኔ ዕድሜ እንደሰጠህልኝ አምላክ ረጅም ዕድሜ ይስጥህ። ደግነትህን እስክ ሞት ድረስ ከማይረሳ።

ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ

ጳውሎስ መናመና የገብረ ሕይወት ጤና እንዲሻሻል፣ እንዲሁም በፈረንሳይኛና በአማርኛ መጽሐፍ እንዲያዘጋጅ ምክንያት ከመሆን ባሻገር ገብረ ሕይወትም ከሞቱ በኋላ በእጃቸው ጽፈውት በጊዜው ግን ለኅትመት ያላበቁት «መንግሥትና የሕዝብ አስተዳደር» የተሰኘው መጽሐፋቸው እንዲታተምም ወደ አልጋ ወራሽ ተፈሪ መኰንን የቀረቡ እኒሁ ጳውሎስ መናመና ለመሆናቸው በመጽሐፉ መግቢያ ላይ እንዲህ የሚል ይገኝበታል፦

ይድረስ

ለልዑል ጌታዬ የኢትዮጵያ መንግሥት ዐልጋ ወራሽ ተፈሪ መኰንን፣ መድኀኔ ዓለም ጤና ይስጥልኝ ብዬ እጅ እነሣለሁ... ኀጋድራስ ገብረ ሕይወት በትምህርቱና በዕውቀቱ በጣም የተመሰገነ ነበረ፤ በታዘዘውም ሥራ ላይ በጣም ትጉህ እንደ ነበር ጌታዬ ልዑልነታቸውም ያወቁታል። ነገር ግን በሰው ላይ ሞትን የሚያህል ዕዳ አለና ሰው ሁሉ ያሰበውን ለመፈጸም ባለመቻሉ እጅግ ያሳዝናል... የኀጋድራስ ገብረ ሕይወት ዕውቀት እንዲያው በከንቱ መቅረቱ ለወዳጆቹ ሁሉ በጣም ያሳዝናል። ኀጋድራስ ገብረ ሕይወት ሲሞት ዕድሜው ገና 31 ዓመት ነበረ። ገና 50ና እስከ 60 ዓመት ቂይቶ ቢሆን አሳቡ እየተደላደለ፣ ዕውቀቱ እየሰፋ ለመንግሥቱና ለሕዝቡ የሚጠቅም ብዙ ሥራ ይሠራ ነበር።...

ልዑል ሆይ

የኀጋድራስ ገብረ ሕይወት ስሙ እንዳይጠፋ ማሰብዎንማ በገንዘብዎ ልጁን ከትምህርት አግብተው በማስተማርዎ ተረድተነዋል። ደግሞም ልጁን ቢያስተምሩለት ጥቅሙ ለልጁ ብቻ ነው። ይህን መጽሐፉን ቢያሳትሙለት ግን አስቀድሞ ለስሙ መታሰቢያ ይሆናል፤ ቀጥሎም ለመንግሥትዎና ለሕዝብም ሁሉ ትልቅ ጥቅም የሚያስገኝ ነውና ለማሳተም ፈቃድዎ እንዲሆን አጥብቄ አሰምንዎታለሁ።

መስከረም ፳ ፲፱፻፲፱ ዓመተ ምሕረት
ፈቃደኛዎና ታማኝዎ ጳውሎስ መናመና

እኒህ ሰው ለዐልጋ ወራሹ (በኋላ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ) ባቀረቡት ልመና መሠረት ልዑሉ ከሁለት ዓመት በኋላ መጽሐፉ ታትሞ እንዲወጣ አደረጉ።

የገብረ ሕይወት ልጅ አሸብር ገብረ ሕይወትም «የንግሥት አዜብ ታሪካዊ ጉዞ» በማለት ቡቲያትር መልክ ባቀረቡት የ1951

ዓ.ም. መጽሐፋቸው ላይ «ዐሣ አጥማጅ» በማለት ተሳታፊ ያደረጉት ገጸ ባሕርይ «የአባታቸውን የሕይወት ሂደትና አመለካከት» የሚገልጥ ሊሆን እንደሚችል ብዙዎች የሚስማሙበት እንደ ሆነ ይገመታል፤ ይህንን ጠቋሚ ከሆኑት ሁለቱ የመጽሐፉ ክፍሎች እንደሚከተለው ይነበባሉ፡-

> ...አምላኬ ሆይ ሦስት ጊዜ መረቤን ወደ ባሕር ጣልሁ እንደምታውቀው በመጀመሪያ ጊዜ የሞተ አሀያ ግንባር አለመድሁ፤ በሁለተኛ ጊዜ ዐመድና ግብስባሶ የሞላበት ማሰሮ በመረቤ ተይዞ ከባሕር ወጣ በሦስተኛው ጊዜ ስብርባሪ ገልና የሐረግ ብጥስጣሽ ነው የተገኘተልኝ። እማጸንሃለሁ ሕያው አምላክ ሊመናዬን ስማኝ አምላክ አማልክት ለለመኑህ መታደግ የአምላክነትህ ግብር ነው... ።

ዐሣ አጥማጁ ገብረ ሕይወት በዚህ የልጃቸው ገለጻ ላይ በዘመናቸው ስኬትን ሳይሆን ውጤት አልባነትን በየመከራዎቻቸው ሁሉ ላይ መታየቱ፣ የወቅቱ አስተዳደሪዎችና የቅርባቸው ሰዎች እንደ አዲስ አለማየሁ «ጉዱ ካሣ» እንደቆጠሯቸው ያመለክታል። በሌላ ገጽ ዐሣ አጥማጁ ለንጉሥ ሰሎሞን፣ ለልዑላኑና ለባሕር ሰገድም ይሆን ይላቸዋል፡-

> በግርግር አልበላ፣ በሽክምም አልለበስ፣ በገንዘ አልጠማ፣ ከአንዲት ክፍል መኖሪያ ቤት አላልፍ፣ ከአንድ ሰው መኝታ ዐልጋ አልተርፍ፣ ፍጡር የሚመኘውን ሁሉ ብጠይቅ እኔ የምነሰገልበት በመጠኑ ነው... በችሎታዬና በተፈጥሮዬ መጠን አስፈላጊውን ሁሉ ሰጥተሽኛል፤ ካስፈላጊው በላይ መጠየቅ ኀጢአት ነው፤ ትርፍ ሀብት አይጠቅመኝም፤ ባለ ትርፍ ሀብት መሆን ትርፉ [ሀብቱን መጠበቅ] ነው።

እንግዲህ ከተለያየ አቅጣጫ የወጣቱ ገብረ ሕይወት አስተዳደግ፣ አስተሳሰብና ዕውቀትን መጠቋቆም ከተቻለ ቀደም ብሎ ወደ

ተጠቀሱ ሦስት ትኩረቶች ማለትም በታሪክ፣ በእምነት እና በአገር ነክ ጉዳዮች ላይ ወደ ነበሯቸው አስተሳሰቦችና አቋሞች መለስ ቢባል የሚከተሉትን እናገኛለን። ምንም እንኳ ገብረ ሕይወት፣ ከምእራቡ ዓለም የሕክምና ትምህርት ተምረው ቢመጡም፣ የጽሑፍ ሥራቸው ያተኮረው ታሪክ ላይ ነው። ምሁራን ስለ ታሪክ ጽሑፎቻቸው ይዘት የተለያየ አስተያየት ቢሰጡም የአገር ልማትን ታሪክ በሚመለከት የተጠቀሙበት የታሪካዊ ዳራ *(Historical Background)* አጠቃቀምና ሥነ ዘዴ *(Methodology)* ዓይነተኛ ስለ ሆነ በአገራችን ታሪክ አጻጻፍ የዚህ ስልት ጅማሪ እንደሚያደርጋቸው ስለ እርሳቸውና ስለ ጽሑፎቻቸው ምሁራዊ ትንተና የሰጡት ፕሮፌሰር ሺፈራው በቀለ ይገልጻሉ። ገብረ ሕይወት፣ ታሪክን ማን ያጥናው? ማንስ ይጻፈው? እንዴትስ ይተነበር? በተሰኙት ዋነኛ ጉዳዮች ላይ በ1904 መጽሐፋቸው ላይ እንዲህ ይላሉ፡-

> ታሪክን መማር ለሁሉ ሰው ይበጃል፤ ለቤተ መንግሥት መኮንን ግን የግድ ያሰፈልገዋል። የድሀ ሰዎች ሕሉናቸውን በጎነትን አይተው ለመንግሥታቸው ሳንሩ የሚበጀውን ነገር ያውቁ ዘንድ። የታሪክ ትምህርት ግን የሚጠቅም የእውነተኛ ታሪክ ትምህርት ሲሆን ነው። እውነተኛንም ታሪክ ለመጻፍ ቀላል ነገር አይደለም። የሚከተሉት ሦስት የእግዚአብሔር ስጦታዎች ያሰፈልጋልና። መጀመሪያ ተመልካች ልቦና የተደረገውን ለማስተዋል፣ ሁለተኛ የማያዳላ አእምሮ በተደረገው ለመፍረድ፣ ሦስተኛ የጠራ የቋንቋ አገባብ የተመለከቱትንና የፈረዱትን ለማስታወቅ። የአገራችን የታሪክ ጸሮች ግን በእነዚህ ነገሮች ላይ ኃጢአት ይሰራሉ፤ በትልቁ ነገር ፈንታ ትንሹን ይመለከታሉ፤ ለእውነት መፍረድንም ትተው በአድልዎ ልባቸውን ያጠባሉ፤ አጻጻፋቸውም ድብልቅልቅ እየሆነ ለአንባቢው አይጣም።

የገብረ ሕይወት የታሪክ መልእክት የዛሬ 100 ዓመት የተለፈፈ ቢሆንም፣ ለሺ ዓመታዊው (ሚሊኒየማዊው) ማኅበረ ሰብ አሁንም ቆሞ ያስተጋባል።

ገብረ ሕይወት እውነተኛን የታሪክ አጻጻፍ ጽንሰ ሐሳብ ከሚያዩዋቸው ተግባራዊ ምሳሌዎች ጋር በማጣቀስ ትክክለኛ የታሪክ መረጃን ባለ ማሳወቅ ሊመጣ የቻለውን ጦስ እንዲህ ያመለክታሉ፡- «አንድ ልበ ብሩህ የአበሻ ሰው መሬት ትሠራለች ብሎ ቢያስተምር አሁን በቅርቡ በሐረርጌ በዳኛ ተይዞ አልነበረምን? አሁንስ በ1900 ዓ.ም. አንድ ሰው የተዋሕዶን ሃይማኖት ቢነቅፍ አዲስ አበባ ገበያ ላይ በድንጊያ አልተቀጠቀጠምን?» በማለት ታሪክን አጥበው በወገናዊነት ሊተረጕሙ የወደዱ ያስከተሉትን ያለ ማወቅ ጥፋት በመግለጽ ከጠዋቱ ጅሮ ያለው ይስማኝ ብለው አሳስበዋል። ፕሮፌሰር ባሕሩ ዘውዴ «*Pioneers of Change in Ethiopia*» በሚለው መጽሐፋቸው ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ ከሌሎች የእሳቸው ዘመን ጓደ (Contemporary) የለውጥ ሐዋርያት ጋር ያደረጉትን የትምህርት ተሐድሶ ጥረት በተነተኑበት በስድስተኛው ምዕራፍ ውስጥ ገብረ ሕይወትንና ጥረታቸውን ለየት ባለ አጻንያት ገልጸዋል። ካመለከቷቸው ዐበይት ነጥቦች ውስጥ አንዱ ንጉሦች ወይም በዙሪያቸው ያሉ መኳንንት ምርጫቸው ያደረጉት ታሪክን በሐቅ ላይ ተመሥርቶ መዘርዘርን ወይም ማስከበርን ሳይሆን፣ በየጊዜው ስለ እነርሱ ውዳሴና ምስጋና በማቅረብ አሞካሽተው የሚዘክራቸውንና የሚጽፍላቸውን በመሸለም፣ ርስት በመስጠትና በመሾም ታሪክ እንዲጻፍ እንደሚመርጡና በዚህም ታሪክ ጸሓፊውም ሆነ የተጻፈለት ከእውነት እንደ ተራራቁ ይተነትናሉ። አያይዘው በየዘመኑ ድልድይ የሚሰሩ፣ ትምህርት ቤት ለመሥራት የሚጥሩ፣ ዘመናዊ አኗኗርን የሚያስተዋውቁ ምንም ስፍራ እንዳልነበራቸው እንደ ገብረ ሕይወት ያሉት በማስተዋላቸው ይህ እንዲታረም ጥረት ያደርጉ እንደ ነበር ይገልጻሉ።

ገብረ ሕይወት ታሪክ ታሪክ ሆኖ በሰፈሩት ሦስት መለኪያም ያልፍ ዘንድ፣ «ሰዎች ከእንቅልፍ በመባነን የተግባር ሰው መሆን አለባቸው» ከማለት ባሻገር፡- ምርምር የየግለሰቡ

ግላዊ ሀብት እንደ ሆነ ራሳቸውን ቀዳሚ አድርገው ይመክሩ ነበር። ለዚህም እንደ ብርቱ ተምሳሌት የሚያስቈጥራቸው «በመጽሐፍ ቅዱስ ላይ የተመሠረተ ነው በማለት የዓለምን ዕድሜ ከ 8000 ዓመት አለማስበለጡ በሕዝብ የተለመደ አባባል እንጂ ተገቢ እውነት አይደለም በማለት የምድርን ዕድሜ ከሥነ ምድር ውጤት ጋር በማቆራኘት በትንሹ ወደ 150,000 ዓመታት ወደ ኋላ ማስመለስ እንደሚገባ» .. መጻፋቸው ነው። ገብረ ሕይወት ይህን ሲሉ፡-መጽሐፍ ቅዱስን ጥያቄ ውስጥ ሊከቱ ሳይሆን መጽሐፍን በማንበብ ሊተረጕሙ የሚገሰ ሁሉ ዙሪያ ዐቀፍ ትንታኔ ሊይዙ እንደሚገባ ማሳየታቸው ነበር።

ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ እምነትን በተመለከተ ጎብረተ ሰው እርስ በርስ በመቀባበል ሊተያይ የሚችልበትን መሠረታዊ ቁም ነገሮች አስተላልፈዋል፤ ይህንንም የአጤ ምኒልክ የግዛት ዘመነ መንግሥት ሊፈጽመው ካልቻለ ዐልጋ ወራሻቸው ልጅ ኢያሱ እንዲፈጽሙት በማለሰብ ዐሥር ጽኑ መልእክቶችን ጽፈዋል፤ ከዝርዝሮቹ ብዛት የተነሣ ሁሉን መጥቀስ ባይቻልም ሁለተኛው፣ አምስተኛውንና ዐሥረኛውን ብቻ አለፍ አለፍ ብለን ስንመለከት ባጭሩ የሚከተለውን ይመስላል፦

> መንግሥታችንም እንድትቀና የሚከተሉት ዐሥር ነገሮች በቅሎ ቢፈጸሙ ማለፊያ ነበር። መጀመሪያ ...
>
> ሁለተኛ ሕዝቡ ለመንግሥት የሚከፍለው ግብር እንደየሀብቱ መጠን ቁርጥ ሆኖ ይታወቅለት። የሕዝቡም ቁጥር በመዝገብ ይግባ። እንዲሁም በየዓመት የሚወለደውና የሚሞተውም የሚጋባውና የሚፋታውም በመዝገብ ይታወቅ።
>
> አምስተኛ
>
> ፍትሐ ነገሥታችን ከዛሬው ያደባባይ ሥርዓት ጋራ አይስማማም። ስለዚህ መንግሥት የሥርዓት አዋቆችን ሰብስቦ ከኤሮጳ ሥርዓት ጋራ የተስማማ ፍትሐ ነገሥት ያውጣ። ይህም ሲደረግ የኤሮጳን ሥርዓት የሚያውቅ አማካሪ

ያስፈልጋል። የተጻፈ ሥርዓት የሌለው መንግሥት ብዙ ዕድሜ የለውም።

ዐሥረኛ፣ የሃይማኖት ዐርነት ይታወጅ። የሃይማኖት ዐርነት ጥቅም መሆኑን የማያወቅ ብዙ ሰው ይኖራል፤ ስለዚህ የሚከተለውን ብናስተውል ደግ ነው ። ያገራችን ሰው የተዋሕዶ ሃይማኖት ከሁሉ ሃይማኖት ይበልጣል ብሎ ያምናል፤ በልጦ ግን ምን ረባን? ማን ዐወቀው? የአገራችን ካህናት መንግሥት ጠበቃቸው ሁኖ ሌላ ሃይማኖት ሲገባ እንዳይፈቅድ ዐውቀው ሃይማኖታቸውን ለሕዝቡ ሊገልጹለት አሳብ የላቸውም። ስለዚህ ሕዝቡ እንኳን ተዋህዶ ማለት ምንድር እንደ ሆነ ሊለይ ቀርቶ የክርስቲያን ሃይማኖት አውራ መሠረት የሆነውን የወንጌልን ቃል አያወቅም። ስለዚህ ዐጒል ቀረ፤ የሃይማኖት ዐርነት እስኪታወጅ ድረስም ዐጒል ይቀራል... ሃይማኖት የልብ ነገር ነው፤ ስለዚህ ሰማያዊው ንጉሥ እንጅ የዚህ ዓለም ንጉሥ አይቈጣጠረው። ወንጌል የቄሣርን ለቄሣር ስጡ የእግዚአብሔርንም ለእግዚአብሔር ያለውም በዚሁ ቢተረጐም ለመንግሥታችን ሳይበጅ አይቀርም። እነሆ ይህ ሁሉ ባጤ ምኒልክ ታስቦ ኖሮ ይሆናል፤ ነገር ግን አልተፈጸመም።

ገብረ ሕይወት አገር አፍቃሪ ብቻ ሳይሆኑ የአገር እድገት መሠረት ምን ሊሆን እንደሚገባው የመንግሥትም መኖር ድርሻው በሥራው እንዲገለጥ በተለይ «መንግሥትና የሕዝብ አስተዳደር» በተሰኘው መጽሐፋቸው አሳውቀዋል። ለዚህም የጀርመኑ ሊቅ አስቴር ሰሞሎ በልጅነት ዕድሜያቸው እንዲቀስሙ ያደረገውን ትምህርት እንዲህ በማለት ይጽፋሉ፡-

... እያንዳንዱ ሰው ሊላውን ሰው ሁሉ አጥቅቶ ለብቻው እንዲኖር ይወዳል፤ መንግሥት ግን በግዛቱ ውስጥ የሚኖሩትን ኀይለኞች ሁሉ እርስ በርሳቸው እንዲተፋፈሩ የግድ ይላቸዋል፤ የመንግሥት ጥረቱ ሕዝቡን ሁሉ አስማምቶ በመካከላቸው ሰላም ለማድረግ ነው...

በዚህም እምነታቸው የመንግሥት መኖር ለአንድ አገር አስፈላጊ ነው። ከዚህም የተነሣ እያንዳንዱ ዜጋ ኀላፊነቱን በአግባቡ እንዲወጣ፣ መንግሥትም ሕዝቡን በሐቅ እንዲያገለግል ጽሑፋቸው ያመለክታል። ስለ አገር ብልጽግና መሠረቱ ታታሪነት መሆኑን ሲያብራሩ፣ ከነጐድጓድ ድምፅና ከዝሆን ግዝፈት ይልቅ ለገብረ ጒንዳንና ለንብ ኀብረት ያደላሉ።

ዕውቀት የሌለው ሰው የዝሆንን ቁመትና መብረት ሲያይ፣ የትልቅም ነጐድጓድ ጩኸት ሲሰማ የፈጣሪውን ሥራ ያደንቀዋል፤ አስተዋይ የሆነ ሃይማኖተኛው ግን የንብንና የጒንዳንን ትጋት፣ የሥራቸውንም ትክክልነት፣ የሥርዐታቸውን ማማር አይቶ በዚህ ዓለም ፍጥረት ይገረማል፤ ከመብረቅና ከነጐድጓድ ኀይልም ይልቅ የንብንና የጒንዳንን ተአምር ለፈጠረው የበለጠ ምስጋና ሁኖ ይታየዋል። እነዚህንም ሰሎሞን በመጽሐፈ ምሳሌ 6÷6፣ 30÷25 ላይ አብራርቶአቸዋል ... የአንድ አገር ሕዝብም ይበለጽግ ዘንድ እንዲህ ይሆን ዘንድ ይገባል።

ገብረ ሕይወት የሰው ታታሪነቱ ከሚገለጽበት አንዱና ዋንኛው ከመሬት ጋር ያለው መልካም ግንኙነት መሆኑን እንዲህ በማለት ያስረዳሉ፡-

መሬት ማናቸውንም ነገር ብትሰጥ በብድር ነው፣ ብድሩን ካልመለሱላት አንደ ባንኮች ሁሉ ታስቸግራለች በአይሁድና በክርስትና የሃይማኖት መጽሐፍ እንደምናየው ... ጥረህ ግረህ በግንባርህ ወዝ ብላም ሆነ መሬት ነህና ወደ መሬት ትመለሳለህ የተባለለት ሰው መሬትን ይንከባከባት ዘንድ ይገባል።

ገብረ ሕይወት የመሬትን አበዳሪነት ከባንክ ጋር ማነጻጸራቸው፡- ሰው እንጀራውን በመሬት ላይ በሥራ መጠን እንደሚያገኝ ሁሉ ኑሮውን ላደረጀባት መሬት ደግሞ በተራው ያላትን ንጥረ ነገር በመጠበቅ፣ በመኮትኮት፣

በመንከባከብ ኀላፊነቱን ሊወጣ እንደሚገባው ያስረዳሉ። ነጋድራስ ገብረ ሕይወት የአካባቢ ጥበቃ ግንዛቤአቸው እጅግ የሚያስደንቅና በዘመኑ አውሮፓውያን ዘንድ እንኳ ይህ ለመታሰቡ የሚያጠያይቅ ነበር ማለት ይቻላል። በተለይም ማኅበራዊ አለመረጋጋት በሥነ ምኅዳር ላይ የሚያመጣውን ተጽዕኖ በስፋት ያተቱትን ዐጠር ባለ መልኩ ቀጥሎ መመልከት ይቻላል።

በሕዝቦች በጐሣዎችና በአንባዎች መካከል አንዱ የአንደኛውን አገር መሬት ፍለጋ በሚፈጠረው ተደጋጋሚ ጦርነት አሰቀድሞ እየተሻሻለ ያለው አካባቢ ከመጥፋቱም በተጨማሪ ሰዎች ይሞታሉ፤ የተረፉትም ይሰደዳሉ፤ በያሉበት ለብዙ ጉዳት ይዳረጋሉ። በዚህ ሁኔታ ረሀብ፣ ስደትና በሽታ እየተፈራረቁ፣ የተፈጥሮ ጥሪት እየጠፋ ሰውም ምድርን መግዛት ያቅተዋል። ሰላም ፈላጊውም ሕዝብ ተደጋጋሚ ጥቃት ሲደርስበት እያለማና እያሻሻለ ያለውን መሬት እየተወ ራሱን ለመከላከል የሚያመቸውን ስፍራ ፍለጋ ወደየተረተሩ ይሰደዳል። ነጋድራስ ይህ ሁኔታ በኢትዮጵያ ሕዝብም ቅጥልጥል የታሪክ ሂደት እውነት መሆኑን ከአክሱማዊው መንግሥት አንሥቶ የነበረውን ቁርቁስ ዋቢ በመጥቀስ ያትታሉ። አምልኮተ አሐዱ አምላክ (Monotheism) መሠረት የሆነው ይሁዲነት በአክሱማዊው መንግሥት ጊዜ ገባ፤ እያደገም መጥቶ ብዙ ተከታዮችን አፈራ፤ በነባሩ ብዙ አማልክት አምላኪና (Polytheism) አዲስ በመጣው ይሁዲነት አምላኪዎች መካከል ጦርነት ተካሔደ፤ ከዚህ የተነሣ ነባሩ የተፈጥሮ ሀብት ተደመሰሰ፤ የለማው መልሶ ምድረ በዳ ሆነ፤ ብዙ ሕዝብም ዐለቀ፤ መሬት ተበላሸ፤ ለረጅም ጊዜም ለኢትዮጵያ በዕውቀት ወደ ኋላ መቅረት ምክንያት ሆነ። እንደ ገናም «የግራኝ መሐመድ ወረራ» በመባል የሚታወቀው ጦርነት ዐሥራ አምስት ዓመት የፈጀ በሰው፣ በመኖሪያ ቤቶችና በተፈጥሮ ደን ላይ የእሳት ዝናብ አዘነበ። እንደ ገና ሕዝቡ ከምርታማ ስፍራ ወደ ገደሉና ወደ ተረተሩ መሸሸጉን ቀጠለ። ይህም ለረጅም ጊዜ

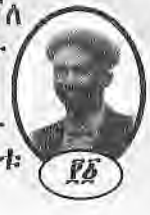

የትውልድን ቅስም ሰባሪና ነዋሪ ጥሪትን ያጠፋ ሆኖ ቀረ። በደርቡሾችና በጣሊያኖች የደረሰው ጥፋት በሰሜን ኢትዮጵያ ትግራይና ጎንደር ቀላል የማይባል ጥፋት አስከትሏል። እንዲያ እያለ ሕዝባችን ከአንዱ ክልል ወደ ሌላ ክልል ምክንያቱ በበዛ ጎጠኝነት ዕረፍት አጥቶ በእርጋታና በቂይታ ለሚገኝ አገር ዐቀፋዊ እድገት ባእድ ሆኖ ቀረ በማለት ታሪክን የተንተራሰ የሰላ ሥነ ምኅዳራዊ (Ecological) ትንተና ገና ዓለም በሙያው መስክ ሳትነቃ ሰጥተዋል።

እኒህ ሰው ስለ አንድ አገር ኢኮኖሚ ማደግ መሠረት ጣይ ነው ብለው ስለሚያምኑበት የባንክ አልግሎት ሲጽፉም ዐይነተ ብዙ ባንኮች መኖራቸው ተገቢ ነው ይላሉ፤ ይህም በምኒልክ ጊዜ ሳይሆን በመቅረቱ ወራሲው መንግሥት ቢያርመው በማለት ተከታዮን አሰተያየት ጽፈው ነበር ፡-

> ዛሬ በኢትዮጵያ የቆመው .. ባንክ ኦፍ አቢሲኒያ.. ካቆመበት ቀን ጀምሮ እስከ ጎምሳ ዓመት ድረስ በኢትዮጵያ ሌላ ባንክ እንዳይቆም ውል ተቀብሏል፤ ከዚህ ቀደም እንደ ተረዳነው ግን ማናቸውም ነገር በጥቂቶች ሰዎች እጅ ገብቶ ሞኖፖል ሲሆን ለሕዝቡም ለመንግሥቱም ጉዳት ነው። ለአፄ ምኒልክ አንድ ሰው መሞቶ በአገርዎ ከእኔ በቀር ሌላ ሰው እንዳያርስ... ወይም እኔን ሳይጠይቅ በየቤቱ ማንም ወሮ እየሠራ እንዳይበላ ፈቃድ ይስጠኝ ብሎ ለምኗቸው ቢሆን፣ የሚናገራቸው ቃል ምንም ቢያምር የሚሰጠው ተስፋ ምንም ትልቅ ቢሆን ያለ ጥርጥር ይቄጡት ነበር..

ይህን ሲሉ አፄ ምኒልክ ባንክን አስመልክቶ የዕወቀት ባሕርይ በሊላቸው ሰዎች ቃል ተታለው ይህንን እንደ ፊጸመ በመናገር ሲሆን ለአንድ አገር ዕድገት የተለያዩ ባንኮች ተወዳዳሪዎች ሆነው ሕዝቡን ቢያገለግሉ የተሻለ ውጤት ሊኖር እንደሚችልም ያኔ ቀድመው አሳስበዋል።

ለኢትዮጵያችን ቀድመው ደርሰው ነበር፤ እንተ በመባያ ዕድሜአቸው አንቱ

የሚያሰኝ ሥራ ሠሩ። ምሁር ጎሊናቸው የአገር ዕድገት ቅንአት ጫረባቸው፤ ለዚህች ምድር ሩቅ አሳቢ ሆነው የወጣትነት ትኩረታቸው ብዙ ዘመን እንደ ተጠራቀመ የሽምግልና ምክር ይሸው መቶ ዓመት ሲያስተጋባ ኖረ። የኒህ ሰው ዕድሜ 33 ዓመት ብቻ መሆኑ ይቆጫል! ይሁን እንጂ ትልቁ ጥያቄ ስንት ዓመት ኖርን ሳይሆን ረጅሙንም ሆነ ዐጭሩን ዕድሜ እንዴት ኖርነው የሚለው ነው። ነጋድራስ በ1912 ነሐሴ ወር ትልቁን እንቅልፍ አንቀላፉት፤ አምላክ አሁን ከመቶ ዓመት በኋላ የአፍታ ዳግም ትንሣኤ ዕድል ቢሰጣቸውና ኢትዮጵያን ቢያዩዋት ምን ትመስላቸው ይሆን?

መወድስ

ነጋድራስ ገብረ ሕይወት ምንኛ ተማረ
እሩቅ እያሰበ እርሱ ቅርብ ዐደረ
ያልታደሉ ሰዎች ቀድመው እየመጡ
የደነደነ አንሳል መክረው ላይለውጡ
ድንቁርናን ታግለው ሳያንደባልሉት
እንደተቃጠሉ እንዴት ይግቡ መሬት?

ትምህርተ ውልብታ

ስህተት ነው ብለው ላመኑበት ነገር ምሑራዊ መልስ ለመስጠት መዘጋጀታቸው በትምህርት የገፉ ሁሉ ሊከተሉት የሚገባ ምሳሌ ነው።

አንድ ሰው በአገሩ ፖለቲካዊ ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ ጉዳዮች ላይ መልካም ተጽእኖ የማምጣት ኀላፊነት እንዳለበት ከነጋድራስ ገብረ ሕይወት እንማራለን።

የሕይወት ቁም ነገር የሚለካው በዕድሜአችን ርዝመት ሳይሆን በዘመናችን የምንተገብረው ሥራ ፍሬአማ መሆን በመቻሉና ባለመቻሉ ነው።

ማኅበረ ፖለቲካዊ ለውጥ ከአንድ አገር ነባር ታሪክ ጋር መጣጣም የሚችልባቸው ሁኔታዎች ሲኖድሉ የለውጥ እንቅስቃሴዎች ምንም ያህል በቅንአትና በዕውቀት ቢደገፉም ውጤቶቻቸው አስተማማኝ ላይሆን ይችላል።

የአንድ ሰው የሥራ ውጤት ለትውልድ የሚተላለፈው በራሱ ጥረት ብቻ ሳይሆን በእውነተኛ የሕይወት ጓደኞችም ጭምር ነው። ይህንን ከገብረ ሕይወት ባይክዳኝና ከጳውሎስ መናመኖ እውነተኛ ጓደኝነት እንማራለን።

አንዳንድ ጊዜ ሰዎች የተሰማሩባቸው የቀለም ትምህርት ዘርፍና ለኅብረተሰብ ልማት አስተዋጽኦ የሚያደርጉበት መስክ ሊለያይ መቻሉን ከነጋድራስ ገብረ ሕይወት ተመክሮ ማየት ይቻላል።

የውልብታ ምንጭ

ጥጋቤ አስረስ የኅጋድራስ ገብረ ሕይወት ዐሟር የሕይወት ታሪክ ፣ በቀ.ኃ.ሥ. ዩኒቨርስቲ የድግሪ ማሟያ ጽሑፍ 1962 ዓ. ም.

ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ መንግሥትና የሕዝብ አስተዳደር 1916 ንግድ ማተሚያ ቤት

ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ አጤ ምኒልክና ኢትዮጵያ 1904 ዓ.ም.

አሸብር ገብረ ሕይወት የንግሥት አዜብ ታሪካዊ ጉዞ 1951ዓ.ም.

Bahiru Zewde *Pioneers of Change in Ethiopia:* the Reformist Intel lectuals of the Early Twentieth Century, Eastern African Studies, Addis Ababa University Addis Ababa, 2005

Shiferaw Bekele, *Gabra Heywat Baykedagn and the Emergence of a Modern Intellectual Discourse,* Sociology, Ethnology Bul letine, Vol. 1, No 3 February 1994

ብርሃን መጽሔት 1994 ዓ.ም.

መስከረም ቅጽ 1፣ 3 ፣1973 ዓ.ም.

ሩሀ ቅጽ 2 1985 ዓ.ም.

ሰንደቅ 2ኛ ዓመት ቁጥር 77 1999 ዓ.ም.

መዝናኛ 1ኛ ዓመት ቁጥር 043 መጋቢት 25 ቀን 1997 ዓ.ም.

የአንባቢው የግል ማስታወሻ

